

ŽIVOT

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • ÚNOR • FEBRUÁR • LUTY 1993 (ČÍSLO 417) CENA 3000 ZŁ

DLHÁ CESTA

K SAMOSTATNOSTI

Každý človek prežíva vo svojom živote smutnú i radostné chvíle, úspechy a neúspechy. Aj naša Spoločnosť a celá menšina mala fahšie i ťažšie momenty, zažila chvíle beznádeje, ale i optimizmu, tak ako naša stará vlast — Slovensko, s ktorým sme po stáročia zdieľali spoločný osud a spoločne verili, že raz predsa len svitnú dni slobody. Svitli 1. januára 1993.

Kým však k tomu došlo, pretieklo Dunajom veľmi veľa vody. Ako vieme z dejín, len čo sa začal formovať slovenský národ, dostał sa nadľho pod cudziu nadvládu. Môhlo by sa zdať, že zanikne, že po Slováčoch neostane ani stopa. A jednako, napriek tisícnej porobe, napriek silnej maďarizácii a preukrtnému národnostnému i sociálnemu útlaku slovenský národ pretrval, nevzdal sa myšlienky o slobode, ba viackrát sa pokúšal si ju vydobyť. Spomienme trebárs roky 1848/49 alebo Memorandum slovenského národa a pod.

Veľká nádej svitla Slovákom po prvej svedovej vojne, keď sa rozpadla Rakúsko-uhorská monarchia a na jej troskách vznikli nové samostatné štaty, medzi nimi aj Česko-slovenská republika. Nebolo to dobré riešen-

nie, lebo aj keď to mala byť republika dvoch rovnoprávnych národov, v skutočnosti bolo nebola. Slovensko bolo v nej len akousi provinciou. Vtedy tiež proti jeho záujmu, keď Slováci neboli pripraveni k rokovaciemu stolu, došlo k odtrhnutiu časti Spiša a Oravy a my sme sa ocitli v Poľsku. Vtedy sa začala križová cesta našej národnostnej menšiny.

Prvá republika v skúške rovnoprávnosti neobstala. Potom, v rokoch druhej svetovej vojny, Slováci mali sice svoj štát, ku ktorému sme sa vrátili aj my, ale bolo to krátko a o zvrchovanosti sa v skutočnosti nedalo hovoriť. Po vojne, v časoch komunistického režimu sa naprieč hľásil o rovnosti Čech a Slovenska prakticky neveľa zmenilo. Nevyriešil to ani vznik federácie v januári 1969. Bolo však zrejmé, že len čo sa situácia uvoľní a vzniknú vhodné podmienky, musí dôjsť k novému štátovnému usporiadaniu. A ako všetci vieme, takéto podmienky vznikli po nežnej revolúcii v novembri 1989, ktorá zanedlho podnietila proces smerujúci k vytvoreniu samostatnej, zvrchovanej Slovenskej republiky.

Významnú úlohu v tomto procese a celom národnom dianí Slovákov v posledných rokoch zohrala Matica slovenská, ktorá tak ako v minulom storočí, keď svoju národnobuditelskou činnosťou dokázala oživiť povedomie a národnoslobodenec snahy Slovákov, aj teraz vyvinula širokú aktivitu pre vytvorenie samostatnej slovenskej štátnej. Nie div, že práve v jej archíve je uschovaný tak závažný dokument, akým bolo vyhláse-

nie SNR o zvrchovanosti Slovenska z júla 1992.

Samozrejme, cesta k samostatnej Slovenskej republike nebola ľahká a jednoduchá. Myšlienka samostatnosti mala totiž nielen svojich prívržencov, ale i odporcov, ktorí sa možno obávali, či Slovensko, keď prevezme svoje veci do vlastných rúk, bude schopné samostatne existovať, či si poradí s rôznymi problémami, najmä v ekonomickej oblasti, aký bude medzinárodný ohlas a pod. Okrem toho treba bolo vyriešiť mnoho iných zložitých otázok, právnych, hraničných, colných, menových, deľby majetku a pod. Nakoniec sa všetko dobre skončilo a čo je veľmi dôležité — pokojne, pri rokovacom stole. Slovenská republika sa stala faktom. Už v prvých týždňoch ju uznalo vyše pol stovkých štátov.

Naši krajania na Spiši a Orave od prvých dní pozorne sledovali tento proces a hlboko prežívali každú dohodu a každý krok, ktorý približoval deň, keď sa naša stará vlast stane samostatná. Dlh sme na tento deň čakali, nielen my, ale už naši otcovia, dedovia a pradedovia a sme šťastní, že sme sa toho konečne dožili. Žijeme sice blízko, z druhého strany Tatier, ale teraz akoby sme sa k našej starej vlasti ešte viac priblížili...

Na mape sveta pribudla nová krajina, v porovnaní s inými možno neveľká, ktorú však obýva národ majúci svoje dejiny, jazyk, kultúru a teraz aj svoju samostatnú štátosť. Nie je to sen, je to skutočnosť!

ANTON PIVOVARCIK
predseda OV KSSCaS na Spiši

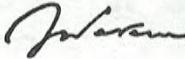
OBLÁTKOVÉ STRETNUTIE S PREZIDENTOM

Prezident PR Lech Wałęsa po 56 rokoch obnovil dávne predviačenočné oblátkové stretnutia na Kráľovskom zámku vo Varšave. Pozval naň vyše dvesto osôb — predstaviteľov Sejmu a Senátu, vlády, cirkevnej hierarchie, národnostných menších, armády a kultúrnych činitelov. Za našu Spoločnosť sa stretnutia zúčastnil predseda ÚV KSSCaS Eugen Mišinec.

Stretnutie začalo peknou viačnočnou koledou, ktorú predviedla goralška kapela, po čom v príležitostnom príhovore primas Poľska, kardinál Józef Glemp, pripravil o. i. význam oblátkovej symboliky: delil sa oblátkou znamená deliť sa s bližinou svojim chlebom, svojím majetkom. V tomto duchu, duchu zmierenia a vzájomnej solidarity sa zhromaždení delili oblátkou a k novému roku si navzájom vyjadrovali úprimné želania. Všetci spolu, bez rozdielu na odlišné názory či príslušnosť k rôznym politickým stranám: koalícia s opozíciou, parlamentári s členmi

Prosze przyjąć ode mnie życzenia
wszelkiej pomocy
z okazji
Świąt Bożego Narodzenia
oraz
w Nowym 1993 Roku

Lech Wałęsa

PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, grudzień 1992

Vianočný pozdrav našej Spoločnosti od prezidenta PR Lecha Wałęsu

vlády, predstaviteľia menších s armádou a pod.

Prezident Lech Wałęsa želal zhromaždeným, ale aj všetkym občanom, najmä veľa výtrvalosti, trpečlivosti a zodpovednosti, ktorým premiérka Hanna Suchocká predovšetkým viacej nádeje, optimizmu a konkrétnych, hmatateľných prejavov, ktoré by to zdôvodňovali. Kiežby sa tieto želania čo najskôr splnili!

UMREL PRIATEĽ KRAJANOV

27. decembra 1992 umrel v Bratislave vo veku 85 rokov bývalý dlhoročný politický činiteľ na Slovensku, otec predošlého slovenského premiéra PAVOLA CARNOGURSKÝ. Posledná rozlúčka so zosnulým sa konala 2. januára 1993 v rímskokatolíckom kostole vo Vajnoroch za účasti viacerých významných osobností slovenského politického a kultúrneho života. Bol pochovaný 3. januára v rodnej obci Malá Franková, kde smútočnú pohrebnu sv. omšu odslužil spišský biskup ThDr. František Tondra. Zosnulého na poslednej ceste, popri najbližšej rodine, vyprevadili zástupy spolurodákov z Frankovej a okolia.

* * *

Pavol Carnogurský sa narodil 22. januára 1908 v Malej Fran-

kovej. Po absolvovaní Učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule pracoval ako učiteľ na viacerých miestach. Studoval právo na Karlovej univerzite v Prahe, ktoré však v r. 1930 musel z politických dôvodov opustiť. Pôsobil potom ako učiteľ vo Vajnoroch. Spolupracoval s redakciou Slováka a bol blízkym spolupracovníkom Karola Sidora. Do politického diania vstúpil organizovaním spolkového života katolíckej mládeže. Od r. 1935 bol generálnym tajomníkom Združenia katolíckej mládeže. V októbri 1938 sa stal na Ministerstve školstva v Bratislave predno-

POKRACOVANIE NA STR. 17

OHLAS MATICE SLOVENSKEJ K SLOVÁKOM DOMA A NA CELOM SVETE

V živote národov sú chvíle neopakovateľné a nenávratné. Začiatok samostatného demokratického života vyzýva celý slovenský svet k jednote, svornosti a spolupráci na všetkých poliach nášho účinkovania.

Vo chvíli, keď Slovenská republika vstupuje

do spoločenstva slobodných demokratických štátov, obraciame sa na Slovákov na celom svete, aby si spoločne uvedomili tento veľký historický fakt a postavili sa jednotne za nás zvrchovaný slovenský štát.

Matica slovenská v tomto národe bola a zostala jednotou milovníkov života slovenského. Matica si toto postavenie nárokuje aj nadálej, a to tým väčším, že v novej situácii chce byť strážkyňou záujmov a potrieb Slovenských domov a na celom svete.

Slováci chceú stáť vo svete ako kultúrny a humánny národ, ktorý sa usiluje o pokojné a konštruktívne spolunažívanie všetkých obyvateľov Slovenskej republiky, ako aj o

dobré spolunažívanie Slovákov so susednými a ostatnými národmi v Európe a vo svete, na prehľovaní európskeho duchovného dedičstva a spolupatričnosti. Európa sa stáva našou spoločnou vlastou. Matica slovenská bude presadzovať túto ideu ako odkaz slovenských dejín a naliehavú potrebu európskej budúcnosti.

S vedomím hľbkej zodpovednosti za duchovný život Slovákov na celom svete a za ich solidaritu voláme všetkých k jednote a spolupráci na prospech Slovenskej republiky v slobodnej a zjednotenej Európe.

V Bratislave 12.12.1992

Výbor Matice slovenskej

S LESZKOM MOCZULSKÝM,
poslancom Sejmu a predsedom
Konfederácie nezávislého Poľska

Dnešná ekonomická a politická situácia je veľmi ťažká. Čo podľa vás, pán predsedo, treba urobiť, aby sa vyvýjala správnym smerom?

— Treba podniknúť kroky pre vytvorenie novej, trvalej vlády majúcej zreteľný, ucelený program, ktorý umožní pozdvihnuť krajinu z dnešnej politickej, hospodárskej a spoločenskej krízy. Zatiaľ nemáme šance na vytvorenie takej vlády. Všetky doterajšie vlády mali de facto zviazané ruky a snažili sa len zachovať svoju existenciu. Jedinou cestou k vzniku novej, stabilnej vlády sú parlamen-

rodnostným menšinám, ale zároveň má na zreteli vyrovnanie istej nevýhody vyplývajúcej z toho, že tvoria číselnú menšinu, čo je veľmi dôležité najmä v prípade volieb. Je to určite veľké nôvum, keďže takéto niečo ešte nebolo, a určite prevyšuje existujúce požiadavky. V našich ústavných riešeniach venujeme tomu maximálnu pozornosť a cheme na tom pevne trvať, lebo nejde iba o rovné práva, ale v mnohých prípadoch aj o isté, povedal by som, zvýhodnenie týchto národnostných skupín.

Čo si myslíte o zásade reciprocity, lebo aj takéto názory sa v Poľsku vyskytujú...

— Zásada reciprocity sa môže týkať iba občanov. To znamená, že my v Poľsku môžeme pristupovať napr. k ukrajinským budiným občanom na základe reciprocity. Zdôrazňujem, k obyvateľom iného štátu. Naproti tomu nemôže sa to týkať poľských občanov patriacich k inej národnosti. To, že v nejakej krajine neexistuje demokratický systém, že sa niečo nerešpektuje ešte neznamená, že sa my musíme odplácať. Nemožno predsa dopustiť k odvete na vlastných občanoch, aj keď inej národnosti. To je neprípustné.

Národnostné menšiny v Poľsku chcú byť reprezentované v parlamente. Posledné voľby však ukázali, že bez istého zvýhodnenia vo volebnom poriadku nemajú žiadne šance. Vidíte v tejto veci nejaké riešenie.

— Naši predstavitelia v sejmovej komisi zaobrábjúce sa volebným poriadkom veľmi energicky hľadajú riešenia, ktoré by menšinám zaručili zastúpenie v Sejme, nielen tým, početne veľkým a dobre zorganizovaným, ako napr. Nemcom, ale aj menším, trebárs vám. Ako je známe, volebný poriadok predvída istý t.z.v. volebný prah. Podľa nás sa však nemôže vzťahovať na kandidačné listiny národnostných menšín. Počítame s tým, že niektoré menšie národnostné skupiny nebudú môcť v parlamente mať svojich zástupcov, ale môžu ich mať v koalicii s inými menšinami. Okrem toho sme rozhodnutí poskytnúť menšinám niekoľko miest na listinách našej Konfederácie. Urobili sme tak už v predošlých voľbách, hoci vtedy nebol záujemcov, lebo málokto veril v nás úspech vo voľbách. Podľa nás je nutné, aby jednotlivé menšiny boli zastúpené v Sejme. Preto na jednej strane budeme spieť k tomu, aby to umožňoval volebný poriadok, a na druhej strane — keďže si uvedomujeme, že to stopercentne nezarúči ani najlepší volebný poriadok — chceme sprístupniť isté množstvo miest na našich volebných listinách.

V poslednom období viaceré národy získaли nezávislosť a vytvorili samostatné štaty. Patrí k nim i Slovensko. V Poľsku boli na to rôzne názory, často negatívne. Ako by ste skomentovali vznik samostatnej Slovenskej republiky?

— Naša politická skupina vždy zastávala názor, že českoslovákizmus a vôbec česko-slovenské riešenie nebolo príliš štastné. Bolo by samozrejme štastnejšie, keby v ňom našli ozajstnú rovnováhu medzi možnosťami a skutočnými právami Čechov a Slovákov. A predsa dobre vieme, že tak nebolo. Ved' už aj naši predchodecovi z hnutia pilsudskiovci v medzivojnovej období poukazovali na istú umelosť československého štátu, preto posledné procesy nás vôbec neprekvalipili. V medzivojnovej období bola dominácia Čechov veľmi silná a tak národné sny Slovákov smerujúce trebárs k rozšíreniu ich práv v spoločnom štáte Praha účinne krotila. V povojnovom období komunistický režim to všetko akoby zmrazil. Preto bolo samozrejme, že keď sa to uvoľní, musí dôjsť k zmenám. Slováci, ktorí boli tou slabšou, poškodenou stranou, v podmienkach demokratického štátu nemohli súhlašiť so starým štátoprávnym usporiadanim. Preto nás vznik Slovenskej republiky neprekvalipil, ani neprijali sme to negatívne. Tak slovenský, ako aj český národ majú plné práva na samurčenie, je to prvé právo každého národa. Možno raz Česi a Slováci na základe vlastného suverénnego rozhodnutia dospejú k záveru, že upätie chceť si byť bližší, ale musí to byť vlastné samostatné rozhodnutie. Teraz si

„Menšiny si treba vážiť...“

tné voľby, ktoré by sa mali konať čo najskôr. Dnešný Sejm je totiž veľmi rozbitý, podelený na mnoho frakcií, čo je výsledkom predošlého volebného poriadku, nanúteneho spoločnosti. Teda aby som to zhrnul, na základe nového volebného poriadku, ktorý je už v podstate pripravený, treba nutne uskutočniť voľby. Vtedy budeme mať v parlamencu iba niekoľko strán ako napr. vo Francúzsku alebo v Nemecku, čo by zmenšilo rozdelenie Sejmu a umožnilo vytvorenie stabilnej vlády. To je samozrejme východiskový bod.

Poľnohospodárska politika nebola doteraz priaznivá pre rolníkov, o čom svedčí ich všeobecná nespokojnosť v celom Poľsku. Čo o tom súdite?

— Poľnohospodárska politika doterajších vlád bola nepriaznivá nielen pre rolníkov ale pre celú poľskú ekonomiku. Preto je nutná nová hospodárska politika a v jej rámci i nová poľnohospodárska politika, ktorá bude mať na zreteli predovšetkým podporovanie poľnohospodárstva. Podobne ako v iných európskych krajinach, štát ho musí chrániť, sprístupňovať mu lacné úvery a umožňovať mu rozvoj rastlinnej a živočíšnej výroby. Hovoriac o podporovaní poľnohospodárstva, mám na mysli aj umožňovanie vývozu poľnohospodárskych produktov, ako aj ochranu pred nepočitovou konkurenčiou dovozových tovarov.

Pán predsedo, čo viete o Čechoch a Slovákoch v Poľsku?

— O Čechoch nie veľa, sú roztrúsení po celom Poľsku. Naproti tomu Slováci žijú v južnom pohraničí, konkrétnie na Spiši a Orave. Viem, že najmä na Spiši, bolo slovenské hnutie vždy veľmi silné. Dúfam, že teraz, keď už existuje slovenský štát, naše vzťahy sa zlepšia a poľsko-slovenské hranice prestanú byť hradzou i pre vás i pre všetkých občanov Poľska a Slovenska.

Prekvapujete ma vedomostami o Slovákoch, tým viac, že problematika menšín bola celé desaťročia tému tabu...

— Ovšem, bola tabu, ale ja som vždy vedel, že tam na juhu žijú Slováci, najmä, že som tam osobne bol. Okrem toho vždy som si uvedomoval, kde sa končí Podhalie a začína Spiš alebo Orava. Hranica medzi Spišom a Podhalím je totiž veľmi výrazná, je tam predsa hraničná rieka... Naproti tomu hranica medzi Podhalím a Oravou je menej zreteľná. Niet hraničnej rieky, ale je predsa známe, odkiaľ vody vtekajú do Oravy — tak tam je Orava. Ja dobre viem, že hranica prebieha za Czarnym Dunajcom...

Program Konfederácie zahrňuje iste aj národnostnú problematiku. Mohli by ste to bližšie predstaviť?

— V našom programe venujeme veľkú pozornosť rešpektovaniu práv iných národnos-

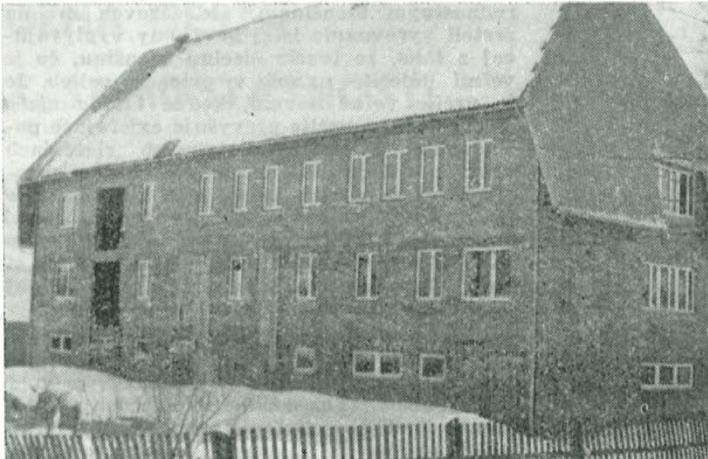
tných skupín, bývajúcich v Poľsku. Ja osobne nerád používam pojem národnostná menšina, lebo môže človeka myliť. Totiž závisí na tom, kde sa nachádza, v akej obci či na akom území, môže tam byt menšina väčšinou. Preto lepšie by bolo hovoriť o národnostnej bud etnickej skupine alebo vôbec o inom národe... A tak sme sa — nielen programovo, ale fakticky — angažovali v mnohých národnostných otázkach. Napr. Ukrajinčí, ktorí sú najpočetnejšou národnostnou skupinou v Poľsku, vedia, kam sa majú obrátiť o pomoc. Keď malí problémy so školou v Górowe Hlowieckom, okamžite nám telefonovali. Myslím si, že im poskytujeme moderné účinnú pomoc. Možnože je ešte istá nedôvera medzi nami a nemeckou skupinou v Poľsku, tým viac, že do konca nie je úplne jasné, čo to vlastne je tá nemecká skupina. Ale je to skôr nedôvera ako konflikt. Naše vzťahy s národnostnými skupinami sú priateľské. Podľa nás najdôležitejšie je to, čo sa deje v tejto časti Európy a od toho aké budú naše vzťahy s inými slovanskými bud-pobaltskými národmi, závisí naša a ich budúcnosť. Je to základná otázka.

Nezdá sa vám, pán predsedo, že v Poľsku je naďalej veľa netolerancie voči menšinám?

— Máte pravdu, netolerancia existuje. Sú v Poľsku aj politické skupiny majúce protikladné názory na národnostné otázky. Jedny majú sklon k rôznych nacionalisticko-šovinistickým názorom, v súvislosti a čím by hľadali spokojný, keby sa všetci Rudia innej národnosti v Poľsku povinne hádali s Poliakmi. Je to úplne zbytočné. Sú však aj iné skupiny, podľa ktorých národné cítenie je dnes už čímsi zastaraným. Podľa ich mienky všetko vyriešia občianske práva a v rámci týchto práv — ak niekoľko ďalšieho — môže rozvíjať vlastnú kultúru, chápanú hlavne ako folklór. Tak napr. Demokratická únia, ktorá sice nie je proti ziajdnej národnostnej skupine a chápe ich jednoducho ako občanov, ktorí majú mať také isté práva, s čím sa možrejme súhlasime, lenže to nie sú len rovnoprávni občania, ale občania etnickí odlišní, a to predovšetkým musíme rešpektovať. Preto sú také politické skupiny. Jedni akoby si národnosti ani nechceli všímať, kým druhí si ich až prehnane všímajú a v každom, kto nie etnický Poliakom, vidia aspoň potenciálneho nepriateľa. Bojujeme proti obom postojom, lebo sú nesprávne.

V poslednom období sa sice začína riešiť problémy menšín, ale ide to veľmi ťažko a zdlhavo ako trebárs v prípade ústavného záznamu bud zákona o menšinách a pod. Aké sú podľa vás šance na vyriešenie týchto problémov?

— Samozrejme, šance sú, veľký alebo neskor musí to byť vyriešené. Nás návrh Ústavy, ktorý je už dosť starý, ale stále aktuálny, nielenže zaručuje práva všetkým ná-

Lipničania si tráfili na veľké zdravotné stredisko (foto 1991)

Jeden z lipnických mostíkov

Vydrží im optimizmus?

Hoci názov Malá Lipnica by mal označovať neveľkú dedinu na Orave v skutočnosti značne prevyšuje i tie najväčšie spišské obce, tak počtom obyvateľov, ako aj dĺžkou. Tiahne sa totiž vyše desať kilometrov. Susedí s Veľkou Lipnicou dĺhom až 18 kilometrov, ktorá tvorí samostatnú gminu, kym Malá Lipnica administratívne patrí ku gmine Jablonka.

Najlepšie orientovaným človekom v obci je miestny richtár Štefan Smreczak, ktorého som zastihol práve pri raňajšom riadení dobytka. Lipničania mu asi veľmi dôverujú a pokladajú ho za čestného človeka, keďže richtársku funkciu plní už 24 roky. Na druhej strane richtár si nevie vynachváliť svojich voličov, na ktorých sa vraj môže vždy spopahnúť. Nie div, vedľa týchto všetkých obecných práce si Lipničania vykonali svojpomocné. Spomeniem napríklad výstavbu hasičskej remízy, učiteľského domu, miestnej fary a katechetskej škôlky, základnej školy č. 3 a pod. Patrí k nim aj výstavba zdravotného strediska, ktorá sa, žiaľ tiahne už niekoľko rokov a naša redakcia ju pozorne sleduje. Vlani ho odovzdali v hrubom stave a v súčasnosti gminná stavebná skupina zavŕšuje dokončovacie vonkajšie a vnútorné omietky, ústredné kúrenie, kanalizáciu atď. Nazdávam sa, že na tunajšie pomery bola výstavba tak veľkokapacitného zdravotného strediska veľmi nákladná a náročná, čo stavbu značne predzílo. Veľké investície sa plánovalo v predošom systéme. Miestna samospráva teraz bude sa musieť riadne zamyslieť, ako stredisko rentabilné využiť.

V poslednom období vidiek akoby chcel dobehnuť mesto. Na Oravu prišla móda telefónov. Chce si ich zaviesť aj Malá Lipnica.

Z celkového počtu 620 lipnických domácností sa na zainštalovanie telefónnej linky prihlásilo už 140.

— Vo veci telefónov už máme jasno — hovorí richtár. Doteraz bolo v obci len 11 abonentov. Kúpili sme dve telefónne ústredne pre 200 abonentov, ktoré chceme inštalovali. Záujemci zaplatili zatiaľ po štyri milióny, hoci zdá sa mi, že to bude stáť viac. Pomohol nám aj Gminný úrad v Jablonke, ktorý prispel sumou 200 miliónov zl. Musíme spomenúť veľkú obetavosť obyvateľov, ktorí sami urobili pozemné práce spojené s telefónizáciou. Mysím si, že telefóny pre tak veľkú dedinu akou je Malá Lipnica — sú dnes priam nevyhnutné — dodáva s úsmevom richtár.

Lipničanom sa tiež podarilo urobiť betonové mostíky, ktoré umožňujú lepší a pre dovodštvok suchý prístup k jednotlivým domom a sídliskám. Za dva roky postavili päť takýchto mostíkov, každý v hodnote 40 mil.

Tunajší rolníci, a nielen oni, majú problémy s odbytom poľnohospodárskych produktov. Odnedávna, ale len každé tri týždne funguje v obci bitúnok. Ceny mäsa, ako ma informovali rolníci, majú klesajúcu tendenciu. Napr. za kilogram hovädzieho mäsa im platili najprv 8 400 zl., potom 7 400 zl. a nedávno dokonca 6 300 zl. Aká vykupná cena bude o mesiac? — sputovali sa mi rolníci. Na druhej strane dane a dôchodkové poistenie stále rastie. To sa musí zmeniť! Lipničania sú však tvrdí a podnikaví ľudia a preto často podnikajú sezónne výpravy za dodatočným zárobkom do vnútrozemia Poľska budú cudziny. Gazdovať na rodičovskej pôde sa všobec nevypláca. Zatiaľ do gazdovstiev tric-

ba jednoducho doplácať — sťažovali sa mi mladí lipnickí rolníci.

Ked' sme už pri polnohospodárstve tunajším rolníkom by veľmi pomohla meliorácia a komasačia. Náklady na ich uskutočnenie sú však veľmi vysoké a pre obec by boli neúnosné. Dokonca tam, kde seečovanie bolo už začaté, je v súčasnosti zastavené. Neostáva teda iné, len čakať až svitnú lepšie časy!

Pokiaľ ide o kultúrny život, v obci aktívne pôsobí miestna skupina našej Spoločnosti. Jej dušou je krajanka Viktória Smrečáková, o ktorej Život už veľkárt pisal. Vedle folklórny súbor Kordon s ktorým sa snaží oživiť staré ľudové tradície. Casto má problémy s náborom mladých tanecníkov a sólistov. Dnes mladí ľudia, ako sme už povedali, hľadajú miesto na lepší život a odchádzajú z obce za prácou, budú do škôl. Ako mi však krajanka Smrečáková prezradila nevzdáva sa a chce sa nadalej venovať krajanskej kultúre. Mieni teraz založiť divadelný krúžok pre deti, ale aj dospelých. Veru budúci divadelníci budú mať kde naciťovať, v starom drevenom dome krajanky Smrečákovej bola prednedávnom zriadená kľubovňa našej Spoločnosti. A nám neostáva iné iné len jej v tejto csožnej práci popriat veľa elánu a zdaru.

Keby sme sa viac zahlbili do života tejto oravskej obce, našli by sme veľa ďalších problémov a potrieb čakajúcich na vyriesenie ako napríklad miestny vodovod či dodačné autobusové spojenie, najmä vo večerných hodinách. No Lipničania sú veľkí realisti. Vedia, že v dnešnej fažke ekonomickej situácií ak si sami neurobia nebudú nič mať.

Text a foto: JOZEF PIVOVARCIK

ganizovala vo Zvolene letný tábor pre 15 krajanských detí z Oravy.

31. augusta 1992. Gazeta Wyborcza č. 204 (s. 12–13) priniesla článok Tadeusza Robaka pod titulom: „W Niedzicy otwarto przejście graniczne na Słowację. Europa na pół gwizdka“. V reportáži si zaslúži pozornosť kritické hodnotenie publikácií mesačnika Zväzu poľského Spiša — Na Spisu. Autor tak o tom piše: „Miesięcznik Na Spisu ma sprawdzieć 700 egzemplarzy nakładu, ale ogniem patriotycznym mógłby obdzielić jeszcze parę tytułów. Takie epitety jak polakożerca (o polemisię) okazują się niezbędne, gdy się np. dyskutuje o okupacji słowackiej...“

September 1992. Na vysokoškolské štúdium na Slovensku nastúpili tento rok traja krajania: Marta Pivovarčíková z Kacvínna (Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave), Darius Siegel z Nedece (Lekárska fakulta UK v Bratislave) a Jozef Venit z Kacvínna (zahraničný obchod na Vysoké škole ekonomickej v Bratislave). V školskom

KRAJANSKÝ ZÁPISNÍK

25. februára 1992. Poľský časopis Nowy Świat (s. 7) priniesol článok Michała Mońku pod titulom „Male — ojczyzny — Spisacy“, v ktorom sa jeho autor zaobrába národnostnou otázkou v spišskej obci Repiská.

1. marca 1992. Gromada Rolníkov č. 18 uviedla článok Stanisława Wąclawského pod nazvom „Slowacy i Czesi w Polsce“.

29.–30. júna 1992. Poľské kultúrne stredisko v Prahe, redakcia Strednej Evropy a Fundacja Solidarności Polsko-Czecho-Słowackiej usporiadali v Prahe (Poľské kultúrne stredisko a Právnická fakulta Karlovej univerzity) seminár mladých poľských, českých a slovenských historikov. Na seminári odzneli dva referaty venované slovenskej menšine v Poľsku: Roberta Letza z Bratislav (Osud slovenskej menšiny v Poľsku v 20. storočí)

a Jaceka Bruského z Katovic (problém t.zv. goralov na Spiši a Orave).

12.–19. júla 1992. V. Svetového kongresu slovenskej mládeže v Martine sa zúčastnilo 92 krajanov zo Spiša a Oravy v Poľsku.

1.–25. augusta 1992. XXVIII. ročníka Letného seminára slovenského jazyka a kultúry — Studia Academica Slovaca sa zúčastnila krajanka Anna Capiaková. Druhé štipendium, žiaľ, nebolo využité.

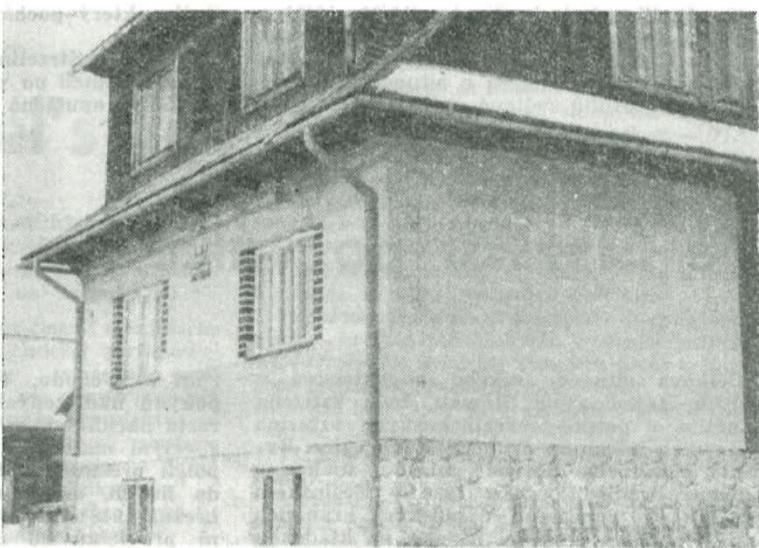
17.–19. augusta 1992. Tajomník UV KSSCaS dr. Ľudomír Molitoris sa na Ministerstvo školstva Slovenskej republiky zúčastnil rokovania komisie pre udeľovanie stipendií pre krajanov v zahraničí. Na základe rozhodnutia komisie štipendia obdržalo 13 krajanov z Poľska t.j. 3 vysokoškolákov a 10 stredoškolákov.

17.–30. augusta 1992. Kresťansko-demokratická mládež Slovenska v Trnave organizovala v Margite a Besnej pri Leviciach letný tábor pre 15 krajanských detí zo Spiša.

18.–31. augusta 1992. Kresťansko-demokratická mládež Slovenska vo Zvolene zor-

V staršej triede

Škola v Repiskách — Grocholovom Potoku

Je to v prospech detí?

Národnostné školstvo a vôbec situácia skôl na Spiši a Orave si už v našom krajanskom časopise získali trvalé miesto. Prednedávnom sme navštívili Základnú školu č. 2 v Repiskách-Grocholovom Potoku. Je to jedna z najskromnejších škôl, aké som kedykoľvek navštívil. Pred vchodom do školskej budovy stáli pekne poukladané drevené a kovové sánky a tak som usúdil, že tunajší žiaci asi veľmi obľubujú sánkovačku alebo sánky im slúžia na prepravu do školy. Vysvitlo, že časť žiakov dochádza do tejto školy zo sedeného Vojtyčkova Potoka, vzdialeného asi kilometer, ktorý je pekne vkomponovaný na úpätí svahu čo spôsobuje, že návrat zo školy na sánkach je pre deti radostným zážitkom. Obyvatelia Repísk totiž autobusové spojenie nepoznajú a do jednotlivých osád musia chodiť pešo.

Riaditeľa školy krajana Alojza Rusnáka som našiel v zborovni. Spolu s ním na škole pôsobia ešte štyri mladé učiteľky. Ako súhlasne tvrdia, práca učiteľov v tunajších podmienkach je veľmi tažká a náročná, ale súčasne dáva veľa spokojnosti z dobré vykonanej práce. Kedysi učitelia na dedinách mali isté výsady, napríklad nárok na bezplatný byt, zľavu cestovného a pod. Teraz, žiaľ, má sa to zrušiť. Hovorí sa o modifikácii tzv. učiteľskej charty, čo veľmi znepokojuje všetkých učiteľov. Ako je známe, v obrane niektorých sociálnych istôt vystúpil vlanej aj Zväz poľských učiteľov, dokonca generálnym štrajkom. Repíški učitelia však neštrajkovali. Ako nám oznámil riaditeľ ich škola je priliš malá, aby si mohli dovoliť ponechať deti samé. Štrajk podľa riaditeľa by mal, byť tým posledným prostriedkom keď sú vyčerpané všetky iné právne metódy, t.j. rokovania.

Hmotná situácia školy je dosť tažká. Od-

dávna už nedostávajú žiadne učebné pomocníky a škola je odkázaná len na pomoc Gminného úradu v Bukovine Tatránskej bud' kuratória osvety. Podľa učiteľov je potrebná širšia spolupráca rodičov so školou, rodičia by sa mali viac o ňu zaujímať a spolu riešiť jej problémy.

V súčasnosti školu navštevuje 41 žiakov. Vyučujú sa t.zv. stredavým systémom, to znamená, že prvú triedu otvárajú každý druhý rok. Závisí to od počtu detí. V tomto roku majú nasledovné triedy: 1., 3., 4. a 7. Mohlo by sa zdať, že žiak tu nemôže opakovat triedu, lebo by stratil až 2 roky. Môže, ale musel by navštievoať školu v Bryjovom Potoku bud' Jurgove, vzdialenosť asi 4 kilometre.

Slovenčina sa v tejto škole nevyučuje. Tažko to pochopíť, lebo ešte pred pár rokmi sa ju učilo hodne tunajších žiakov. Minulý rok riaditeľ zvolał rodičovskú schôdzku vo veci

vyučovania cudzích jazykov. Rodičia odhlasovali, že povinným jazykom bude nádeľ jazyk ruský. Urobili to v presvedčení, že je to v prospech detí, keďže slovenčina okrem lýcea v Jablonke sa nevyučuje na žiadnych stredných a odborných školách. V súvislosti s tým by neskôr s jazykom museli začínať od počiatku. Podľa mňa Repíštania by si mali uvedomiť, že robia detom krivdu a že prednosť by mal mať predovšetkým materský jazyk. Ostatne, kolko jazykov človek ovláda, toľkokrát je človek.

Popri rodičoch otázke výučby materinského jazyka mala by venovať väčšiu starostlivosť miestna skupina Spoločnosti a najmä jej výbor. Treba pouvažovať, ako čo najskôr túto výučbu obnoviť, tým viac, že škola má pre to dobré podmienky a predovšetkým znamenitého slovenčinára. Načim to využiť.

Text a foto: JOZEF PIVOVARCIK.

V mladšej triede

roku 1992/93 na vysokých školách na Slovensku študuje celkovo 20 mladých krajanov zo Spiša a Oravy.

6. septembra 1992. D.p. Anton Hlinka, známy našim krajanom aj z článkov v Živote, pozdravil Slovákov zo Spiša a Oravy v Poľsku na začiatku svätej omše, ktorú odbavil v Bratislave v kostole kapucínov (kostol sv. Stefana, uhorského kráľa) o 10. hod. Slováci zíjúci mimo Bratislavu a mimo Slovensku si mohli vypočuť svätu omšu vdaka priamemu prenosu slovenského rozhlasu.

6. septembra 1992. Spišský biskup ThDr. František Tondra daroval deťom jurgovskej farnosti, ktoré na budúci rok oslávia prvé sväte prijmanie, 50 modlitebníkov.

6. septembra 1992. Počas stretnutia spišských Slovákov so spišským biskupom ThDr. Františkom Tondrom a konzulom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky v Katiciach dr. Jánom Jackom, ktoré sa konalo v kľubovni MS KSSCaS v Jurgove profesor Jozef Congva stručne načrtol dejiny tejto

obce od jej založenia na valašskom práve v. r. 1546.

22. septembra 1992. Kresťansko-demokratická mládež Slovenska zorganizovala v Castej-Papierničke konferenciu o národnostných menšinách v Európe. Počas konferencie poradca ministra kultúry Slovenskej republiky dr. Marián Servátku prednesol referát na tému História a súčasnosť Slovákov v Poľsku.

8. októbra 1992. Pred Oblastným súdom v Krakove pokračoval proces proti Stanislavovi W. z Hornej Zubrice za ohováranie našej Spoločnosti.

21. októbra 1992. Oblastný súd v Katovicach vypočúval svedkov (Jána S. z Varšavy a Jána B. z Čiernej Hory) v procese proti Sewerynovi W., obžalovanému z ohovárania profesora Jozefa Congvu.

14. novembra 1992. V kostole jezuitov v Bratislave sa po svätej omši konala spomienková slávnosť pri príležitosti 115. výročia narodenia spišského biskupa Jána Voj-

tašsáka, mučeníka cirkvi a národa. Svätej omše a slávnostnej panychídy, ktorej scenár napísal dr. Anton Habovčiak, sa zúčastnili predstaviteľia našej Spoločnosti a Spolku priateľov Slovákov v Poľsku.

18. novembra 1992. Trestné pojednavanie proti Jánovi B. z Čiernej Hory za ohováranie dr. Ľudomíra Molitorisa určené Oblastným súdom v Nowom Sączu na 18. novembra 1992, sa nekonalo pre neúčasť obžalovaného na súde.

20. novembra 1992. V Bratislave zomrel významný znalec cirkevných dejín, knaz prof. ThDr. Anton Bagín, žiak profesora Alojza Miškoviča. Zomrel bol vedúcim Katedry cirkevných na Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave, ktorú prevzal po smrti nášho jurgovského rodáka v roku 1967.

25. novembra 1992. Oblastný súd pre Krakov-Krovodrž prejednával vec Stanislava W. z Hornej Zubrice, obžalovaného z ohovárania v tlači našej Spoločnosti.

JURAJ ZAMAGURSKÝ

V několika číslech Života (10/90—10/91 a 6—9/92) jsme publikovali obširné materiály z dějin Čechů v Polsku. Dnes se k této tematice vracíme článkem o situaci Čechů ve Slezsku po druhé světové válce.

Božka, který pocházel z Markovic nedaleko Raciborze.

V okrese Strzelin se česká osada Husinec vylidnila hned po válce. Polské místní úřady přidělily opuštěná hospodářství přesidlen-

Ve Slezsku po válce

Celková situace českého obyvatelstva v Polsku, zejména ve Slezsku, byla zatížena napětím v polsko-československých vztazích v prvních letech po druhé světové válce. Bylo to způsobeno hlavně polskou snahou o udržení hranice z roku 1939 v Těšínském Slezsku (tj. ponechání v polských hranicích tzv. Zaolzia) a českými nároky na kladskou kotlinu a část slezsko-moravského pohraničí s Gubczycem, Raciborem a Kozlem. V červnu 1945 české vojenské oddíly využily odchodu sovětských vojsk, obsadily Międzylesie a Kudowu Zdrój a postupovaly směrem na Kladsko. Polsko naopak chtělo poslat svoje jednotky do osvobozených obcí Těšínského Slezska. Vojenské akce byly sice zastaveny, ale jednání trvala s přestávkami až do konce roku 1946. V březnu 1947 byla uzavřena oficiální smlouva o přátelství a vzájemné pomoci. Nadále však v otázce hranic zůstalo mnoho sporných problémů.

Na začátku politika polských úřadů v Opolském Slezsku, zejména pak ve slezsko-moravském pohraničí, vyvolala vážné komplikace. Zvláště citelné byly důsledky přidělování celých hospodářství místního obyvatelstva nebo alespoň jejich částí polským osadníkům. Sociální, národnostní a hospodářské důsledky trvaly celá léta. Část českého obyvatelstva se vystěhovala do Čech už v letech 1945—1947. Některí (např. z oblasti Bedřichova Velkého Tábora) utekli před blížící se frontou na západ. Po válce se už nevrátili a zůstali v Německu. Z jiných slezských kolonií se české obyvatelstvo evakuovalo před frontou do Čech a na Moravu, odkud se už nevrátili. Jiní odjeli po válce do Československa nebo do Německa. Některé osady jako Grodziec a Piotrówka byly úplně opuštěny. Obyvatelstvo z oblasti Husince bylo před blížící se frontou v lednu 1945 evakuováno na hranice protektorátu Čech a Moravy, odkud se vrátila jen třetina. Češi — občané III. říše, kteří chtěli zůstat ve svých hospodářstvích, museli předložit potvrzení o verifikaci. Prověrovací výbor ve Strzelině v roce 1946 měl zapsaných 412 českých rodin, které starosta vyloučil z vystěhování, ačkoliv nepředložily včas doklady potvrzující jejich český původ.

Protože docházelo k různým sporům a rozdílným názorům, jak kvalifikovat toto obyvatelstvo do příslušných národnostních skupin, v květnu 1949 byla vytvořena smíšená polsko-česká komise, která odmítla třetinu žádostí o verifikaci. Práva náležící občanům správěných zemí dostalo 821 Čechů: z okresu Strzelin (741), Dzierżoniów (25), Świdnica (16), okresu Wrocław (8) a města Wrocław (8). Verifikace zahrnula i Čechy z jiných okresů Dolního Slezska — v okrese Bystrzyca 126, Jelenia Góra 85, Kladsko 563, Luban 3, Lwówek 6, Zgorzelec 81 a ve městě Walbrzych 124. Definitivně byly tyto záležitosti vyřízeny po podepsání smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci mezi Polskem a Československem v roce 1947.

V okresech Raciborze a Gubczyce rovněž působily verifikační komise. V obci Velké Petrovice bylo předloženo 2236 žádostí o verifikaci, z nichž bylo kladně vyřízeno 1903. V Krzyżanicích bylo kladně prověřeno 2830 osob, a to bez větších problemů. Na rozdíl od Gubczyce z okresu Raciborze byly odjezdy do Německa vzácné. Obyvatelstvo této vesnice mělo plnou podporu vojvodských orgánů, zejména vicevojvody Arky

cům z východu. V srpnu 1946 na základě pokynů nadřízených orgánů strzelinský starosta nařídil vrátit Čechům 192 hospodářství s celým majetkem, na nichž už hospodařili polští přesídleni. Poláci se neradi stěhovali do jiných, už zpustošených hospodářství. 3. března 1948 starosta požádal o pomoc v řešení problému 86 sporných hospodářství. V srpnu 1948 bylo Čechům předáno 48 hospodářství. Problém českých usedlostí byl prakticky vyřešen do ledna 1949.

V nových poválečných hranicích žilo v polské části Těšínského Slezska 810 Čechů. Pracovali mj. v cukrovaru v Chybí, cementárně v Goliševě, ve strojních závodech a slévárně v Polském Těšíně. Většina dospělých pracovala ve vlastních hospodářstvích a spojovala to s dodatečnou prací v okolních podnicích.

Ceskomoravské obyvatelstvo v okolí Raciborze a nevelké skupiny Čechů v Kladské kotlině byly zahrnuty verifikací. Většina autochtonů se přihlásila k české národnosti. Po připojení této oblasti k Polsku se začaly systematicky odstraňovat všechny stopy němčiny — názvy obcí, řek, ulic, různé nápisové apod. Německé názvy byly nahrazeny polskými nebo českými. Hlavně se jednalo o obnovení starých historických názvů. Místní moravské obyvatelstvo v okolí Raciborze bylo po válce podobně jako polští autochtoni vystaveno diskriminaci nepočetných úředníků a často kriminálních živlů, které se tu chtěly rychle obohatit. To bylo příčinou emigrace tohoto obyvatelstva do Čech a do Německa. V letech 1947—1948 se představitelé českého obyvatelstva dostali do obecních rad a v pozdějších letech i do státní správy a správy podniků. V sedmdesátých letech měli většinu v obecních úřadech v Krzyżanicích a Krzanicích. Ve středním Polsku se Češi podíleli na tvoření nových správních orgánů v obcích Zelov, Kucov a Kleszczów a později v nich plnili významné funkce, umožňující jim určitý vliv na místní problémy.

Ceske školy působily po válce jen v Kudově Zdroji a v Gościęcicích ve strzelinském okrese, a to do roku 1955. Byly zavřeny pro snižující se počet žáků. V jiných českých střediscích (Zelov, Kucov) nebylo dosázejeme. V okolí Raciborze, v obcích Krzanicích, Krzyżanicach a Velké Petrovice nevznikly české školy. Místní obyvatelé se nepovažovali za Čechy, ale za Moravany a užívali místního moravského nářečí s mnoha polskými a německými výrazy. Pouze náboženství se mládež učila česky nebo v moravském nářečí. Chyběli učitelé, po válce odjelo z Polska mnoho českých inteligentů s vysokoškolským vzděláním.

Ceske skupiny už v roce 1945 rozvinuly úsilí o vytvoření organizace, která by reprezentovala zájmy české a slovenské menšiny. Byl založen Výbor Čechů a Slováků v Polsku. Byl registrován a působil do roku 1953. Jeho úkolem byla pomoc těm, kteří chtěli odjet do Československa, a prohlubování česko-polského přátelství. Současně od roku 1948 působil Český ústřední výbor v Katovicích s pobočkami v Husinci, Stružném a Kudově Zdroji, kde se nazýval Svatý Čech. Na Spiši a Oravě působily místní svazy Čechů a Slováků. V roce 1957 se v Krakově konal sjezd československých svazů, na němž byla založena Sociální a kulturní společnost Čechů a Slováků v Polsku. Spojila dosavadní organizace. Kroužky v Kudově, Lublině, Husinci a Krakově byly rozpuštěny, protože

Pamětní kámen Jana Husa v Zelově

Snímek: J.P.

většina Čechů odjela za hranice. V listopadu 1961 mimořádný sjezd Společnosti přijal usnesení o rozpuštění Společnosti. Její úkoly převzalo Československé sdružení kultury se sídlem ve Varšavě, založené 20. prosince 1961, později nazvané Kulturní společnost Čechů a Slováků se sídlem v Krakově. Společnost měla tři pobočky: Spiš se sídlem v Nové Belé, Orava se sídlem v Jablonce a Zelov, k němuž patřily kroužky v Kucově a Husinci. Společnost se zabývala hlavně přestováním české a slovenské kultury a osvěty a šířením znalostí o Československu.

Od dubna 1958 společnost vydává kulturně společenský měsíčník Život. Casopis přináší reportáže ze života Čechů a Slováků v Polsku, statí z dějin českých a slovenských osadníků v Polsku, praktické porady apod.

V roce 1965 konsistori evangelické reformované církve začala znova vydávat nábožensko-společenský měsíčník Jednota, publikující mnoho článků o životě českých farnosti.

Významnou složkou společenského a kulturního života těch skupin českého obyvatelstva, které zůstaly po válce, byla různá kulturní pracoviště, organizovaná samotnými Čechy, jejich společnostmi a farnostmi, nebo i veřejná. V prvních poválečných letech české skupiny tvořily knihovny, pěvecké sbory a amatérské soubory. V letech 1946—1947 působil v Kościęcicích soubor českých lidových tanců. Dalšími obdobím rozkvětu kulturní činnosti Čechů v Polsku byla léta po roce 1957. Dnes většina Čechů chodí do veřejných knihoven, podílí se na činnosti uměleckých a jiných souborů — městských nebo školních, a jen v několika obcích, kde je početnější české obyvatelstvo, jako je Zelov, Kucov, Chrzanowice, Owsiwsze a Velké Petrovice, se Češi podíleli na činnosti souborů a kluboven dobrovolních hasičských sborů, jimž často dávali vlastní národní kolářit.

Kulturní a osvětovou činnost Moravanů v okolí Raciborze jsem již široce popsal na stránkách měsačníka Život.

* * *

Po druhé světové válce české obyvatelstvo v žádné obci nemělo většinu. Počáteční nešody a zaujetí ve stycích s polským obyvatelstvem pomalu ustoupily. V bezkonfliktním soužití česká menšina přijala normy a zvyky celé společnosti. Vědomí národní odlišnosti a znalost jazyka se zachovaly hlavně u starších osob, vyrůstajících v meziválečném období, kdy česká menšina tvořila početnou a semknutou skupinu. V mnoha rodinách se donedávna doma mluvilo česky, ale mládež užívá českého jazyka už většinou jen pod nátlakem rodičů. I když se národní tradice ještě udržuje, převládají asimilační procesy a šíří se národnostní dualismus. Tento proces se ovšem netýká semknuté slovenské menšiny na Spiši a Oravě.

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI

SPOR o t.zv. goralské obyvateľstvo

DOKONČENIE Z PREDOSLÉHO ČÍSLA

Straty boli neporovnatelné v porovnaní s maďarskými požiadavkami, ale vyzvali mohutný ohlas v slovenskej verejnej mienke. Od Poliakov, všeobecne považovaných za priateľov nikto neočakával takýto úder. Logickým následkom bol pokles významu polonofílskeho krídla HSĽS a rýchly rast nemeckých vplyvov na Slovensku. Šok vyzvalý polským diktátom z novembra 1938 spôsobil, že o rok neskôr sa slovenské jednotky po boku nemeckých vojsk zúčastnili agresie na Poľsku.

1.09.1939 Slováci vskročili na územie odobrané v r. 1920 a 1938 o mesiac neskôr bola oficiálne priavrátaná dávna haličsko-maďarská hraničná línia.

Medzi poľskými a slovenskými autormi pokračuje spor o charakter týchto hraničných zmien. Poliaci dôsledne používajú termín „okupácia“, zatiaľ čo Slováci tvrdia, že išlo o „prinávratenie“, ktoré sa uskutočnilo podľa vôle obyvateľstva.⁷³⁾

Sú tiež odlišné mienky v hodnotení slovenskej vlády na pripojenom území Spiša a Oravy.

Poliaci vykresľujú pošmurný obraz teroru a prenasledovania. Uvádzajú fakty spolupráce slovenských orgánov s gestapom, vydávania Nemcom poľských kuriérov, pálenia poľských kníh, usporadúvania po dedinách demonštračných „pohrebov Poľska.“⁷⁴⁾

Slováci zo svojej strany priznávajú, že došlo k zatknutiu niekoľkých činiteľov, ktorí sa „chovali neľajálne a (...) urážali slovenské cítene ľudu“, ale po pierajú, že by bol ktokoľvek prenasledovaný za svoje národné presvedčenie. Ako dôkaz liberalizmu slovenskej moci uvádzajú prosby Poliakov o pripojenie k Slovensku celého Novotargského okresu.⁷⁵⁾

Je nepochybne, že pre priemerného gorala, ktorý sa nezaoberal politikou ani nebol poľským aktivistom, pripojenie k Slovensku bolo štastnou zmenou osudu. Veľké dodávky tovarov, lacné úvery, relatívna sloboda — toto všetko ostro kontrastovalo nielen s biedou a nemeckým terorom v susednom Generálnom gubernátorstve, ale aj so spomienkami na chudobné roky pod poľskou vládou.

Slovenskí autori konštatujú „obrovske a nečakané pozdvihnutie národného povedomia“ v tomto období⁷⁶⁾ čo vysvetlujú pôsobením slovenskej školstva a úlohou, akú zohrávalo uvedomovanie si prvého v dejinách vlastného štátu. Zase Poliaci vidia v tom len efekt oddanosti „skleníku“, akým bol v tažkých vojnových rokoch Slovenský štát. Obe vysvetlenia sú asi čiastočne správne.

Výsledkom týchto premien vo vedomí bol odpor obyvateľstva pred návratom poľských orgánov v r. 1945. Poľskú administratívnu vstupujúcu na toto územie vitali slovenské národné výbory a milícia.⁷⁷⁾ V noci z 3. na 4. júla 1945 v Podviku na Orave došlo k riadnej bitke v ktorej za spolupráce miestneho obyvateľstva bola rozbítia poľská milícia.⁷⁸⁾

Otzák príslušnosti týchto území bola dlhší čas otvorená. Heslo hraníc spred r. 1920 presadzovala Slovenská demokratická strana a v teréne iredentistický Zväz pre oslobodenie horného Spiša a Oravy.⁷⁹⁾ Zložitejšia bola Benešova hra. Prahe nezáležalo na pripojenie horného Spiša a Oravy k Československu. Rezignácia z týchto území umožňovala manifestovať

dôslednosť vyznávanej zásady predmníchovských hraníc. Naproti tomu poľsko-slovenský konflikt bol pohodlný prostriedkom nátlaku na Varšavu, keby sa prípadne chcela aktívnejšie angažovať na Tešínsku.⁸⁰⁾

Situáciu na Spiši komplikovala činnosť ešte jedného činiteľa — poľskej protikomunistickej partizánskej jednotky pod vedením Ognia. Vystupovala proti oficiálnej poľskej administratíve, ale zároveň napádala slovenských činiteľov a terorizovala obyvateľstvo so slovenským cítencím. Mnoho kontraverzii vzbudzuje zavraždenie Ľudmi Ognia štyroch goralov z Novej Belej „len preto, že sa nebáli hliasiť k Slovákom“ — ako tvrdí jedna stránka⁸¹⁾ alebo ako chce druhá — za protipoľskú činnosť v Hlinkovej garde.⁸²⁾

Konflikt na Spiši a Orave začal postupne vyhasať po podpísaní 10.03.1947 poľsko-česko-slovenskej zmluvy o priateľstve a vzájomnej pomoci. Pripojený k tejto dodatočnému protokolu zaručoval na zásadách reciprocity práva Čechov a Slovákov v Poľsku a Poliakov v Česko-Slovensku.⁸³⁾ Týmto spôsobom sa záruky pre Poliakov na Tešínsku potvrdily a poľská strana po prvýkrát súhlasila s uznaním existencie slovenskej národnostnej meniny na Spiši a Orave.

V školskom roku 1947/48 vzniklo prvých 10 škôl so slovenským vyučovacím jazykom a na úradných budovách sa objavili prvé dvojjazyčné tabule. Slovenské školstvo sa dynamicky rozvíjalo až do konca päťdesiatych rokov. V školskom roku 1957/58 malo rekordný počet 2214 žiakov, ktorí sa učili v 32 školách. Od začiatku šesdesiatych rokov počet žiakov začal systematicky klesať až po dnešných ok. 500. Príčiny tohto procesu slovenská strana vysvetluje cieľavedomou politikou školských orgánov smerujúcou k asimilácii Slovákov.⁸⁴⁾

Medzi Spišiakmi a Oravcami so slovenským národným povedomím pôsobí od r. 1957 Kultúrna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku (správne od r. 1947 — pozn. red). Využíva širokú pomoc Matice slovenskej, predovšetkým jej štipendijné možnosti. Tento fakt, ako aj umožňovanie goralam práce v pohraničných podnikoch na území Slovenska (čo sa donedávna spájalo s veľkými hmotnými ziskami) nútí poľských činiteľov formulovať námetku, že Slováci podplácajú tunajšie obyvateľstvo a istivo ho odnárodnjujú.⁸⁵⁾

Zápalným bodom konfliktov na Spiši a Orave je nadalej predovšetkým otázka používania poľského alebo slovenského jazyka v kostoloch. Zavedenie slovenských omší je hlavným heslom, okolo ktorého sa zoskupuje činnosť slovenských aktivistov. Tento konflikt, trvajúci dlhé roky dosiahol kulminačný bod (veľmi smutný) v r. 1966 počas nepokojov v Novej Belej, po ktorom na miestny kostol bol uvalený biskupský interdiikt.⁸⁶⁾

Zosilnenie poľsko-slovenského antagonizmu je pomerne väčšie na Spiši a slabšie na Orave, kde ako sa zdá prevláda poľské národné povedomie. Ostatne v rámci samého Spiša máme do činenia so zaujímavým národnostným zemepisom. V takých dedinách ako sú Krempachy alebo Nová Belá rozhodne prevláda slovenské národné povedomie, zatiaľ čo napr. obyvatelia Durština majú v podstate jednotné poľské národné povedomie.⁸⁷⁾ Silným poľským strediskom sú tiež Nižné Lapše, ktoré už v plebiscitnom oddobi nazývali „malou Varšavou“.⁸⁸⁾

Zdá sa, že je už definitívne rozhodnutá otázka národného povedomia goralského obyvateľstva na Slovensku. Počas posledného sčítania ľudu v marci 1991 k poľskej národnosti sa hlásilo v Popradskom, Staroveskom a Starolubovničkom okrese iba 362 osôb, v Dolnokubínskom — 199 a v Čadčianskom — 77.⁸⁹⁾ Bolo by zaujímavé poznat vekový priestor skupiny deklarujúcej poľskosť, ako aj zostavu uvedených čísel s počtom osôb hovoriacich nárečím. Žiaľ, takéto informácie štatistiky neuvedá.

Premeny v posledných troch rokoch prispeali k oživeniu spoločenskej aktivity po oboch stranach hraníc a súčasne k ďalšej polarizácii postojov.

Poľské národné hnutie sa zoskupilo v dvoch organizáciach — vo Zväze poľského Spiša a v Spoločnosti priateľov Oravy. Na stránkach časopisov, ktoré vydávajú, popri propagovaní poľskosti Spiša a Oravy zahrnutého dnešnými hranicami, sa v poslednom období čoraz častejšie začína objavovať požiadavka starostlivosti o Poliakov na Slovensku „odsunutých od rodnej krajiny.“⁹⁰⁾

A naopak — po druhej strane hraníc rastie záujem o poľský Spiš a Oravu. Svedčí o tom séria článkov uverejnených v poslednom období v Národnej obrole a Slovenskom denníku, ako aj minuloročná interpelácia poslance Jána Klepáča vo veci slovenskej národnostnej meniny v Poľsku.⁹¹⁾ Je zaujímavé, že Klepáč oceňuje počet Slovákov na poľskom Spiši a Orave na 30—35 000 teda uznáva, že Slováci sú všetci autochtoní, aj tí s poľským národným povedomím. Plodom tejto svojpráznej renesancie goralskej tematiky sa stal založenie v Bratislave dňa 10.10.1991 Spoločnosti priateľov Slovákov v Poľsku, ktorá prijala bojovú devízu: nedopustíme ubližovať našim rodákam (...) zo severného Spiša a hornej Oravy.“

So žialom treba konštatovať, že spišsko-oravské pohraničie sa opäť stáva frontovou oblasťou — ideologickejho boja, boja o dušu a svedomie ľudu.

Zájdna stránka nechce prijať na vedomie, že rozkol, ktorý sa uskutočnil v sfére vedomia, je neodvratný a národnostná delba na tomto území trvalá. Na Spiši a Orave máme do činenia s etnickou jednotou, ale s dvojma národnimi. Konečne existuje skupina — bez podrobnej výskumov nemožno zistíť aká je početná — s labilným povedomím, ktorá o sebe cieľavedome hovorí len v regionálnych kategóriach.

Tieto tri skupiny majú šancu pre porozumenie na základe spoločných tradícií a spoločenstva malej vlasti. A v perspektive — byť mostíkom medzi dvoma národnimi a dvoma susednými štátmi.

To je samozrejme istá banalita — ktorej spráenosť všetci akceptujú. Zostáva len otázka, či to niekto berie seriózne.

JACEK BRUSKI

POZNÁMKY

73. por. polemikę: rec. J. Komockiego w Na Spiszu 3/1992; J. Ciągwa, Ci straszni polakozercy. Na Spiszu Nr. 6(15) czerwiec 1992, s. 7.
74. T.M. Trajdos, Spisz..., s. 14—15; J. Kamocki, op. cit., s. 20.
75. A. Bielodwski, op. cit., s. 13—15.
76. J. Ciągwa, K dejiniom Slovákov v Poľsku a k ich kultúrnemu vývinu, Martin 1984, s. 197.
77. A. Bielodwski, op. cit., s. 20.
78. Ibid., s. 29—30.
79. M.K. Kamiński, Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945—1948, Warszawa 1990, s. 147, 157.
80. Ibid., s. 380.
81. M. Kurhajcová, op. cit., s. 11.
82. J. Kamocki, op. cit., s. 21.
83. M. András, op. cit., s. 9.
84. L. Molitoris, op. cit., s. 108.
85. T.M. Trajdos, Spisz..., s. 17.
86. M. András, op. cit., s. 13; J. Kamocki, op. cit., s. 23.
87. Z. Biela, op. cit., s. 14.
88. T.M. Trajdos, Spisz..., s. 11.
89. Predbežný výsledok sčítania ľudu, domov a bytov k 3. marca 1991 v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike, Praha 1991, s. 38.
90. por. T.M. Trajdos, Polskie wioski na Środkowym Spiszu, Na Spiszu 3W5/1992.
91. Všetky texty pretlačené v časopise Severný Spis č. 1/1991.

dokiaľ siaha historická pamäť, vždy sme tu boli. Tú, v tej časti Európy máme náš dom, naš spoločný život. Uľahčovať spoločný život neznamená zabúdať na to, že každý z nás je odlišný. Rozdiely existujú a treba ich rešpektovať, ale zároveň vyzdvihovať všetko, čo nás spája a čo nám pomáha. Z toho vypĺvá naša veľká angažovanosť pre národnostné otázky, lebo podľa nás — a na tom by malo záležať každej krajine — treba dať čím najlepším príklad riešenia týchto otázok. Nám je najlepšie presvedčiť Slovákov bud Litovcov, že sme ich priateľmi práve na priklade riešenia problémov slovenskej či litovskej meniny v Poľsku. To je v medziach našich možností!

Dakujem za rozhovor.

Zhováral sa: JÁN SPERNOGA

Menšiny...

POKRAČOVANIE ZO STR. 3

vybrali samostatnú štátnu existenciu a my to musíme nielen s pochopením prijať, ale si to aj vziať.

My, v Konfederácii, na snažíme myslieť perspektívne. Marí sa nám koncepcia medzimoria. To znamená, aby sme v strednej Európe dospeli k podobným integračným procesom ako v západnej Európe, čo by však v ničom nepripomínilo výstavbu československého štátu po roku 1918 alebo neskôr Juhoslávie, čo — ako vieme — priviedlo k tragédii. Teda podobne ako v západnej Európe, kde pri plnom zachovaní a rešpek-

tovaní vlastnej odlišnosti a suverenity dokázali zároveň veľmi široko spolupracovať k vzájomnému prospechu. Ja vidím potrebu takej istej súčinnosti v našej časti Európy, lebo spoločne môžeme ľahšie riešiť naše problémy, ktoré sú veľmi podobné, ľahšie sa pozdvihovať hore, keďže spolu budeme silnejší. Táto jednota sa môže vzťahovať na mnohé oblasti života, na odstraňovanie rozdielov, colných bariér a hraníc v tom zmysle, aby neboli prekážkou pre slobodný poľyb obyvateľstva a pod. Vieme predsa že donedávna keď sa niekto z Lapšov či inej spišskej obce chcel dostať napr. do Spišskej Staréj Vsi, musel ísť okľukou cez Lysú Poľanu, čo bolo nezmyslom. Naštastie už je otvorený priechod v Lysej nad Dunajcom. Preto aby som zhrnul, vŕžme si odlišnú identitu, uľahčujme si spoločný život, lebo

Pekné slovenské vianočné koledy predvádzajú detský folklórny súbor z Lendaku

Nechýbali, pravdaže, ani koledníci

Kežmarský vianočný trh

Ktokoľvek zo spišských krajanov navštíviu starú vlast musí začas aspoň raz zavítať do Kežmarku, malebného podtatranského mesta asi 20 000 obyvateľmi, majúceho bohatú a búrlivú história, čoho svedectvom sú viaceré vzácné umelecko-historické pamiatky.

Cieľom našej decembrovej (4.-5. dec. 1992) návštevy v Kežmarku bol II. vianočný trh, na ktorý nás pozval primátor mesta Ing. Ján Skupin. Kežmarský vianočný trh začal — vlastne lepšie povedané — nadviazať na stáročné obchodné tradície tohto mesta pred dvomi rokmi. V minulosti Kežmarok bol totiž široko — daľoko známy svojimi trhami. Právo konal do roka dva výročné trhy získal Kežmarok v roku 1419. Neskor, v roku 1655 cisár Leopold povolil Kežmarčanom usporadúvať až štyri výročné trhy v roku. Trvali niekoľko dní a konali sa na ulici nazvanej podľa nich Starý trh. Túto ulicu nájdete aj dnes. Do mesta, ležiaceho na obchodnej ceste prichádzali kedysi kupci a obchodníci skoro z celej Európy a do konca z Orientu. Ako uvádzajú historické analýzy, Kežmarok tvrdzo zapasil o svoje postavenie a trhové výsady (právo skladu) s mestom Levocou a prehral. Spor trval veľmi dlho a skončil... v roku 1960, kedy obe mestá prestali byť sidlami okresov.

V súčasnosti sa Kežmarok môže pochváliť troma významnými podujatiami, ktoré poznanú aj naši krajania. Známy najmä medzi krajanskou mládežou je Literárny Kežmarok, venovaný životu a dielu významných spisovateľom pôsobiacim v tomto meste. Druhým je Európske ľudové remeslo, ktorého prvý ročník sa uskutočnil v auguste 1991 a má prezentovať verejnosti rôzne druhy zaujímajúcich ľudových remiesiel. Tretím podu-

jatím je spomínaný Vianočný trh, ktorý sa tentoraz konal pod záštitou ministra hospodárstva SR Ing. Ľudovítu Cermáku.

Kežmarský vianočný trh nemal len obchodné a komerčné ciele, ale bol spojený so širokým kultúrnym programom. Na hlavnom námestí boli rozložené farebné šiatre a v nich vyložené rôzne výrobky ľudových remiesiel — textilné, košíkárske, pekárenské výrobky, ale aj celý rad moderných priemyselných tovarov, knihy a pod. Počas trhových dní vystúpilo množstvo folklórnych súborov zo základných a stredných škôl mesta a okolia. Zaujímavý bol i koncert Anny Hu-

lejovej v rímskokatolíckom kostole sv. Kríža, kde spievala vianočné koledy.

Myslím si, že každý návštěvník kežmarského vianočného trhu si odniesol niečo pre seba. Len škoda, že som tam videl málo krajanov, ale je to vec nedostatočnej propagacie. Preto už dnes upozorňujeme na budúci kežmarský vianočný trh. Je možné, že vznik Euroregiónu Tatry a vytvorenie stredo-európskej zóny voľného obchodu pomôže rozkvetu medzinárodnej výmeny aj v tejto oblasti. Snáď sa viacaj slovenských výrobkov ukáže v Poľsku a opačne.

Text a foto: JOZEF PIVOVARCIK.

Traja králi na kežmarských uliciach

TRADIČNÉ JEDLÁ NA SPIŠI A ORAVE

Ako sme už písali v minulom čísle, v stravovaní našich predkov na Spiši a Orave prevládali predovšetkým jedlá rastlinného pôvodu. Jedným z najdôležitejších už oddávna bola KAPUSTA.

Táto rastlina sa dobre darila v horských oblastiach, bola nenáročná na pestovanie a tým sa stala dostupnou pre všetkých. Naši predkovia sice nevedeli nič o vitamínoch ktoré kapusta obsahuje, ako aj ich potrebe pre organizmus a jednako ju veľmi obľubovali. Jedávali ju prakticky každý deň. Jej príprava bola jednoduchá a tradiovala sa z pokolenia na pokolenie a tak mnohé z kustných jedál sa uchovali podnes.

Ako jedlo chudobných ľudia sadili kedysi veľa kapusty a aby ju mohli konzumovať po celý rok, naučili sa ju kvasiť. Robili to vo veľkých drevených sudoch. Ako mi rozprávali starší krajania z Nedece v mnohých domácnosťach najmä ak mali viac členov, kapustu tlačili do dvoch, troch a niekde aj viacej sudov. Vedľa rok a hlavne zima bola dlhá a keď gazda mal v stodole obilie v jamách či pivničiach zemiaky a v sudoch kapustu —

haladu nemusel sa bať. Tlačenie kapusty do sudov to bola priam obradná činnosť a zúčastňovala sa na tom celá rodina. Pred tlačením gazdiná každý sud obarila vriacou vodou. Potom začala práca, ktorá nezriedka trvala celý deň. Jední nosili kapustu z humna, iní čistili a štvrtili a ďalší ju rezali na zvláštnom zariadení. Hovorilo sa tomu hoblňovanie kapusty. Keď jej už narezali viac, gazda sa vyzul, vyhrnul nohavice nad kolená, poriadne umyl nohy, vošiel do suda a začal tlačiť pokrájanú kapustu. Niektoré gazdiné dávali na dno suda kyslé jablká, cibulú prípadne kôpor (dnes aj

iné prípravy). Keď už sud bol plný kapusta dobre natlačená, prikryli ju ľanovým obrúškom na ktorý položili drevé dyhy a tie ešte zatažili kameňmi. Stlačená kapusta po určitom čase začala kysnúť, pustila štvavu, ktorú, spočiatku bolo treba odčerpávať a

Za LUDWIKOM KORKOŠOM

24. decembra 1992, práve na Stredy deň, umrel náhle vo veku necelých šestdesiatpäť rokov nás slávny rodák, vynikajúci slovenský sochár LUDWIK KORKOŠ. Bol pochovaný 4. januára 1993 v Slávičom údolí v Bratislave.

Pripomeňme aspoň stručne životnú cestu tohto veľkého umelca. Narodil sa 17. januára 1928 v Ciernej Hore na Spiši. Pochádzal z chudobnej rodiny drevorubáča a lesného robočníka, v ktorej však každý člen obohatil slovenské umenie o nezanedbateľné hodno-

ty. Otec Šebastián vo voľnom čase kreslil a vyzával. Jeho práce tvoria súčasť expozície slovenských ľudových plastík v Slovenskom národnom múzeu. Matka Alžbeta tvorila výšivky a maľovala na skle. Ich deti sa stali znamenitými výtvarníkmi: Ludwik sochárom, Andrej ľudovým rezábrom, Ján kováčom a medailérom, Anna maľuje ľudové obrázky na skle a Mária (Rudavská) je textilnou výtvarníčkou, tvorkynou tapiserií.

Možno teda povedať, že Ludwik zdelenie svoje nadanie po rodičoch. Otec svoju väsenie i radosť z vyzávania preniesol na syna a od malička ho zaúčal do rezábarskeho remesla. Nie div, že keď sa roku 1943 rozhodol ísť študovať rezábárstvo k prof. Antonovi Drexlerovi na Státej priemyselnej škole v Banskej Štiavnici, bol už remeselné pripravený. V ďalšom štúdiu pokračoval v rokoch 1945–1951 na Vysokej škole umeleckého priemyslu v Prahe u vynikajúceho profesora Josefa Wagnera.

Po návrate do Bratislavu, od roku 1953 do 1981 pôsobil ako pedagóg na Strednej škole umeleckého priemyslu, kde odchoval desiatky adeptov sochárskeho umenia. Jeho príznačnou črtou bola sviečosť a mladost v myslení, konaní a tvorbe, v čom mu pomáhal stály styk s mladými adeptmi rezábárstva.

Bol som pred pár rokmi v jeho bratislavskom ateliéri, ktorý tak veľmi voňal drevenom a lesom. Majster Ludwik Korkoš vtedy povedal, že je tam i vóna lesov jeho rodnej Ciernej Hory, na ktorú často myslí. Okrem neodmysliteľného sochárskeho náčinia, rozrobenných sôch, poloopracovaných kmeňov dreva stáli tam husto poukladané rozličné figurálne kompozície: portréty, sošky, súsošia, reliéfy... Boli tam jedinečné Korkošove slovenské madony, slovenské dievčatá a nevesty, matky s dieťaťom, goralí a drevorubáči (otcovský motív), ale aj diela inspirované ľudovou slovesnosťou — Trávnice, Ballada, Rozprávka a iné. Z ateliéru viedli schody k písaciemu a skôr kresliacemu stolu a knižnici. Až sa nechce veriť, že to všetko spustne, že už začaté práce zostanú nedokončené.

Ludwik Korkoš bol v slovenskom sochárstve jedinečný a originálny zjav. Tvorivo naviazal na tradíciu ľudového sochárstva a dokázal ho zladiť jednak s odkazmi gotiky a baroka, ale aj kubizmu s modernými výtvarnými prostriedkami, čím si vydobyl výnimočné miesto v súčasnom slovenskom umení. Jeho tvorba má dva výrazné póly — dramatický a lyrický. V prvom prezentuje drsnosť i tvrdosť života horalov a drevorubáčov, hrôzy vojny (napr. Telgartske ženy), drámu boja (súsošie SNP) a pod. Významná i rozsiahla je aj Korkošova monumentálna tvorba pomníková a tvorba spojená s modernou architektúrou. Spomeňme tu trebárske známe diela ako Piliere domova, do-

L. Korkoš: Hudci z hôr, drevo 1973

tvárajúce interiér Úradu vlády SR, reliéf Ludia a hory v odborárskom rekreačnom stredisku vo Vysokých Tatrách a pod. Právom si r. 1979 získal titul zaslúžilého umelca. Dodajme, že vyhral niekoľko celoštátnych súťaží a svoje práce prezentoval na viacerých výstavách, domácich a zahraničných, kde vzbudil veľký záujem.

Ludwik Korkoš nikdy nezabudol na Spiš a rodnu Ciernu Horu, učarila mu najmä jej architektúra. Možno aj preto v snahe zachovať ju pre budúce pokolenia Ludwik spolu s matkou a súrodencami darovali r. 1990 staročeskú usedlosť Tatranskému múzeu v Zakopanom, aby z neho zriadiť múzeum spišskej kultúry. Vždy sa zaujímal o život Slovákov na Spiši a Orave, ich postavenie, spolkovú činnosť a celé krajanské hnutie. Bol dlhé roky odberateľom nášho časopisu Život. Keď na začiatku roku 1991 vznikol v Bratislave Spolok priateľov Slovákov v Poľsku, patril k jeho spoluzačladeľom a členom výboru. A hoci zanechal po sebe veľké, neopakovateľné dielo, bude nám chýbať, On, nás priateľ.

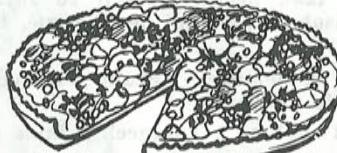
Spr. J.S.

povrch kapusty zmyť. Asi po mesiaci sa už dala jest.

Ako som spomenula úprava kapusty bola jednoduchá. Pripravovali ju na niekoľko spôsobov. Cerstvú, hlávkovú, pokrajanú na rezance varili ako sladkú polievku. Castejšia však bola polievka z kyslej kapusty, ktorú naši predkovia jedávali s varenými alebo pečenými zemiakmi a v majetnejších rodinách s mäsom. Kapusta bola obradným jedlom. Nesmela chýbať na štendrovečernom stole, na svadbách, krstinách no a na veľký piatok, kedy sa tradične jedávalo zemiaky s kapustnou šťavou, nazývanou „juhou“. Kedysi sa kapusta varila, bez príasad, potom do nej pridávali kôžku z údenej slaniny, aby bola voňavejšia.

O popularite kapusty svedčí i to, že ju pridávali aj k iným jedlám. Napr. kapstu uvarenú na kašu miesili do cesta, aby bolo voňavé a mäkké. Pickli na jej listoch chlieb, dávali ako plnkú do pirohov a kysnutých koláčov, no a vypekali s ňou veľmi obľúbené kapustníky. Samozrejme kapusta sa varí pod-

nes. Pribudli však nové jedlá z tejto rastliny, napr. bigos, holúbky apod.

Z živočíšných produktov na Spiši a Orave k základným zložkám stravovania patrilo MLIEKO, najmä kravské, ale aj ovčie a v neveľkej miere i kozie predovšetkým preto, že v horských oblastiach bolo chovateľstvo už oddávna značne rozvinuté. Kedysi sa konzumovalo hlavne surové — sladké a kyslé. Jedli sa s ním zemiaky, chlieb bud' iné pečivo. Samozrejme okrem mlieka naši predkovia využívali v stravovaní aj rôzne mliečne výrobky ako napr. emar, maslo, smotana, tvaroh alebo srívátka. Voľakedy a niekde i dnes, gazdiné málili maslo v drevených maselníčkach nazývaných v nárečí „kiernicki“.

Domáci chlieb potretý maslom a zapíjaný mliekom bol a je podnes obľúbený jedlom.

Skoro každý gazda na Spiši a Orave choval ovce a tak nie div, že ovčie mliečne výrobky významne obohacovali jedálnu listok našich predkov. Predovšetkým bol to hrudkový syr z ovčieho mlieka dorábaný najmä na salašoch (po sklaganí za pomocou teľacieho žalúdkov). Zo srívátky sa varila veľmi chutná žinčica, naproti tomu zo syra sa robila bryndza, ktorú natláčali a prechovávali v drevených geletkách. Okrem syra na spišských a oravských salašoch dorábali i znamenité oštiepky, ktoré po vyudení dostávali žltú farbu a osobitnú príchuť.

Z mliečnych jedál bol kedysi známy a obľúbený najmä domikát, čiže kúsy chleba obarené vriacim mliekom. Neskôr sa mlieko používalo a používa i dnes ako prísada na zjemnenie chuti do rozličných pokrmov, do polievok, omáčok, koláčov, rozmanitých pečív a kaší, kávy, kakaa a pod.

POKRACOVANIE NASLEDUJE
EVA MATISOVÁ

KAREL MICHAL

Mrtvá kočka

DOKONČENÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

„Pane Prouza,“ vrazil do vrátnice druhý den ráno doktor Maršálek, „kdepak je ta kočka?“

„Jaká kočka,“ odvětil vrátný Prouza. „Já vám vaše kočky nehlídám. Nejsem antoušek.“

„Neblázňete. Mrtvá kočka. Mrtvá černá kočka. Měl jsem ji na skřini.“

„Jo tak, mrtvá kočka. O tom nic nevíš.“

„Podívejte se, včera večer tam ještě byla. Sama od sebe neodešla, protože je mrtvá. V noci jste tu byl jedině vy, a já vím, že umíte odemykat zámky. Tak co?“

Vrátný Prouza byl rozhodnut kočku nevydat. Dosud si s ní nevěděl rady, ačkoliv s ní hovořil a zkoušel ji navnudit mlíčkem i játry, leč nevzdával se naděje, že zvíře je nadáno prorockým duchem a že mu prozradí výsledky příští Sportky. V případě nedobytosti byl rozhodnut dát kočku na mučení, neboť velice toužil mit spartaka a pračku.

„Kouejte, pane Prouza,“ dorážel doktor Maršálek, „ta kočka je vědecký objekt. Ještě se do zítřka nenajde, tak budu nucen požádat o zákrok Bezpečnost.“

„Jen to zkuste,“ vrazila z chodby dovnitř Prouzová, „jen! Poctivé lidi se nestydíte přivádět do malerů pro nějakou zdechlinu? To jste vzdělaný člověk? A taky bych vám chtěla říct, že ta vaše kočka má nějaké divné názory. Je jasné na první pohled, že je nemá ze sebe, protože takové zvíře z toho nemá pojmen. Moc hezké věci jste ji naučil. Táto, jak to říká ta jeho kočka? No, o dělnické třídě!“

Při této vzpomínce se vrátný naježil. Vrátné nelze pokládat za rolníky ani pracující inteligenci, a proto jsou na svou příslušnost k dělnické třídě nesmírně citliví. Kdykoliv Prouza uviděl někde podobu svalnatého muže s perlíkem, pocítil hřejivé vědomí, že i on je oslavěn.

„Jo jo, to je ono,“ vyskočil, a vytáhnuv černou kočku ze skříně na píchací hodiny, podržel ji za kůži na krku doktoru Maršálovi těsně před obličejem. Kočka visela docela bezvládně jako malý oběseneček.

„Co je to dělník?“ zařval na ni vrátný z bezprostřední blízkosti.

„Dělník,“ pravila kočka s pokojnou a pečlivou artikulovanou spisovností, „je člověk, který si získává obživu manuální prací. K nepočítové obživě postrádá příslušných předpokladů.“

„Tak,“ řekl Prouza a položil kočku na stůl. „Tady to slyšte z její vlastní huby!“

„Upozorňuji vás,“ pravil doktor Maršálek, „že ten výrok jsme slyšeli z huby té kočky, a nikoliv z mé huby. Já tu kočku nikterak neinstruoval, a tudíž za její výroky nezodpovídám.“

„To nám tu nevykládejte,“ vmlítila se paní Prouzová, „to zvíře nevinné to nemá ze své hlavy. My vám s tím nechceme dělat těžko, a každému někdy ujede huba, že jo, ale ta kočka je naše a tady zůstane. — Ze mám pravdu?“ obrátila se k svému muži.

„Ne docela,“ pravila kočka, vztáhnuvší dotaz na sebe. „Pokud se týče vlastnictví, nelze do budounosti vynášet trvalé soudy.“

„Vidíte,“ vyskočil Prouza, „taková ona je! Je cvičená, aby vnučala lidem nedůvěru.“

„Copak, copak,“ zabručel příslušník Veřejné bezpečnosti a přivrél za sebou dveře. Byl nadit do zimního pláště a na první pohled

se zdál držet pohromadě jen přečetnými řemeny.

„O,“ pravili Prouza se ženou, „čest práci, soudruhu okrskáři!“

„Cest,“ odpověděl poručík, strásaje z čapky děš. „Jdu skrz to maso. Mám hlášku od vašeho vedení, že se ztrácí maso pro zvířata. Tak jdu na vás, vy máte přehled, jak to tady chodí. Já myslím, kdo by jako mohl...“

„Prakticky každý, kdo má k dotyčnému masu přístup,“ ozvalo se od stolu.

Prouza zakryl zády předmět na stolní desce a s křivým úsměvem se obrátil k ženě.

„Správně to řekla, maminko. Ale soudruh okrskář by rád věděl, kdo je jako konkrétně podezřelý.“

„Takhle ne,“ řekl poručík, „ale kdo by jake...“

„Těžká věc,“ řekla Prouzová. „Neradi bychom ukřividili, jsme lidé poctiví. My to maso nebereme, to vám můžu klidně říct. Pejska nemáme, kohopak bychom tím masičkem krmili?“

„Buď je můžete jist sami,“ ozvalo se tým sonorným hlasem, „což je vzhledem k poměrům nepravděpodobné, nebo je můžete prodat jiným, zapřevše jeho pravý původ.“

Poručík se přísně obrátil k doktoru Maršálovi.

„Takové věci přece nemůžete říkat, soudruhu! Kdopak jste?“

„Ehm,“ zakašlal doktor Maršálek.

„Soudruh doktor je veselá kopa,“ zasáhl Prouza, smekl čepici a snažil se jí za zády vecpat kočce do huby. „To on jen v legraci, ho ho! Mohl bych já, jako odborář, něco ukrást?“

„Oboboá obhamon hehamahá he by...“ huhnala udatně kočka.

„Nate,“ zařval Prouza, jakmile se za důstojníkem zaklapla vrata, a mrštil kočkou lékaři do náruče. „Nate, vemte si svou zdechlinu! Copak je to možné, dělat si špurnákle z poctivých lidí?“

„Pravděpodobně ne,“ řekla kočka, visíc bezvládně přes lékařovu paži. „Alespoň ne trvale.“

Doktor Maršálek zastrčil kočku pod kabát, zapjal knoflíky až ke krku a zamířil k telefonní bude.

„Já tu kočku nechci,“ vysvětlil žurnalista, když oba zasedli ke kavárenskému stolu. „Dělá mi malý. Nebezpečí špatného výkladu jejich názorů není možno vyvážit evenuálním vědeckým ziskem.“

„Já ji také nechci,“ skrčil se žurnalista. „Její způsob myšlení mi nevyhovuje. Hodíme ji do řeky.“

„Utopit ji nemůžeš. Někam připlave a nevíš, co kde natropí.“

„Tak ji spálíme v kamnech a bude pokoj.“

„No,“ zrozpačitěl lékař, „to já bych asi nedovedl. Nemůžeš ji spálit, když mluví, abych tak řekl zaživa, a zabít ji předem nemůžeš, protože je mrtvá. Krom toho je to přece jen jisté fenomenon, i když si s ní vědecky neporadím, a nemáme právo ji ničit. Nejlepší by bylo ji někam deponovat. Věříš v Boha?“

Zurnalista obrátil oči v sloup.

„Já taky nevěřím,“ vysvětlil lékař. „Ani na mluvíci kočky. Věci, kterým nevěřím, patří nutně k sobě. A krom toho instituce, založené na absurdnu, by měly v prvé řadě zaujmout k absurdnu příslušný vztah. Pojd' se mnou!“

„My chceme mluvit s panem farářem,“ ohlásil za chvíli babce, která jim odemkla vrata. Babka je vedla studenou chodbou.

„Copak mi nesešte, pánové,“ zeptal se nedůvěřivě stařeček farář, stíraje si kapesníkem z úst drobty svačiny.

„My totiž, pane faráři, máme k vám pořekd neobvyklou žádost.“

„Jistě vám přispěj, pánové, dle svých skromných sil. Račte se posadit,“ ukázal duchovní na dvě kresla z odřeného plyše. „Pokud ovšem nejde o něco, co by se příčilo zákonu. Chápeš...“

„Dokonale. Jde nám o to: máme cosi, co bychom rádi odevzdali do vašich rukou, protože jsme došli k názoru, že vy se k přečtení toho předmětu nejlépe hodíte. Pokud nám ovšem neodmítnete pomoc.“

„No ano, ovšemže,“ kýval vyděšeně ochmýřenou hlavou duchovní správce, „to jest... A oč se, dovolte jedná?“

„Moment,“ ohlásil doktor Maršálek, vyňal kočku ze záhadří a rozložil ji na háčkovanou dečku na stole. Pak ji úhledně urovnal a poostoupil, aby zpovzdálí prohlédl své dílo.

„My jsme vám, velebný pane, přinesli kočku.“

Farář si sáhl na kočku. Pak zrudl až po kolárek.

„No tohle,“ vyzrazil. „Pánové, jestli si myslíte, že vám doba dovoluje takovéhle... já nevím, jak bych to nazval... prostě, okamžitě si seberte to své zvíře, jinak bych byl nucen požádat o ochranu veřejnou moc.“

„Neračte se zlobit,“ uklidňoval ho doktor Maršálek, „kočka je mrtvá. Já jsem lékař, já se v tom vyznám.“

„Právě proto,“ zuřil stařeček. „Co to má znamenat?“

„K tomu se dostaneme. Ta kočka je tedy mrtvá a podle vlastních výpovědí bude po smrti už hezky dlouho. Jenomže se nerozkládá, a co víc, ona mluví.“

„Nepozoruj,“ utrhly se duchovní pastýř.

„Tak se jí na něco zeptejte!“

„Nejsem vám pro tajtrliky, pánové!“

„Tak my se jí zeptáme sami. Poslyš,“ naklonil se ke kočce, „My tě nechceme. Předáváme tě duchovnímu. Viš, co je to duchovní?“

„Duchovní je člověk,“ pravila kočka, „který se žíví tím, že se snaží jiné přesvědčit, aby uvěřil v něco, čemu sami od sebe uvěřit nemohou. Části této výře je poskytování obživy duchovnímu.“

„Vidíte to,“ řekl zlomyslně žurnalista ohromenému knězi. „Naprosto logické myšlení.“

„Promiňte, nechápu. Čeho si ode mne žádáte?“

„To vám už do jisté míry vysvětlila ta kočka. Vy prostě už samou podstatou své profese račte inklinovat k tomu, abyste uvěřili věcem jinak těžko uvěřitelným. Tedy bez urážky, že ano. A tahle kočka jaksi patří mezi ně. Tak kdybyste se jí laskavě ujal. My s ní nemáme co dělat.“

„Aha, chápu. No ano. Ovšem tak najednou... Bylo by třeba... Totiž, pokud to nevíte, zvířata totiž nemají duši. Církev tak učí. A já jako duchovní... totiž, promiňte, jak to, že ta kočka mluví? To je nějaký vědecký žertík?“

„Ani žertík, ani vědecký. Prostě mluví. A ještě ke všemu mluví divně.“

„Aha. Jenomže, pokud víme, zvířata nemluvívají. Není to zvykem. Najmě pak mrtvá. Není ovšem vyloučeno, že by d'abel... ale já jsem se s tím dosud nesetkal. A jsem tu farářem už ctyřicet let. Pokud ovšem, a o tom rozhodnout si vyhrazuje církev, nejsme tady svědky zázraku.“

„Toho snad račte být svědkem vy. Nechtěly byste se jí na něco zeptat? Abyste se přečetl?“

„Tedy, prosím,“ souhlasil farář, přistoupiv opatrně ke kočce.

„Slyšíš mne, tvore?“

„Slyšíš tě.“

„Ona takhle časuje,” pospíšil si žurnalista, aby se snad duchovní znova nerozzlobil, že se mu kočka vysmívá.

„Pocházíš od Boha, či od d'ábla?”

„Pocházíš od koček. Můj otec byl kocour, má matka kočka. Lidé však často dávají zvratum jména.”

„No jo, tak to ne. Jsi-li duše nesmrtná, věříš?”

„Jsi mrtvá, a mrtví nemohou věřit. První polovině otázky ostatně nerozumiš.”

„Jaksi... To bude pravda. Mrtvá, no ba. A poslyš, co je po smrti?”

„Smrt je než sama sebou.”

Kněz zavrtěl havou a znova pichl do kočky prstem.

„Poslyšte, pánoně, a... a je to vaše kočka?”

„Jaksi je, byla mi darována,” přiznal žurnalista.

„Darována. To chápu. A tak. Jenomže, než jí tu poskytnu útočiště... pardon, jaký má to zvíře vlastně poměr k současnemu zřízení?”

„Zádný,” odpověděla kočka o své újmě.

„Jsi mrtvá. Nemůžeš mít žádný poměr.”

„To je chvályhodné,” usmál se sladce popletený duchovní, který pozapomněl, že není ve zpovědnici. Pak se ovšem zarazil.

„Totiž,” opravil se, „jak si to mám vykládat?”

„Nemáš zájem,” řekla kočka. „Nemáš zájem o nic a tudiž nemáš zájem ani o současné zřízení. Nepotřebuješ ke své existenci potravy.”

„Potřebuju,” ohradil se farář spontánně, zapomenuv tentokrát pod tíhou nadpřirozena zase pro změnu na zvláštnost gramatiky mrtvé kočky.

Nastalo hrobové ticho.

„Víte, pánoně,” přešel farář několikrát po koumem, „ono je to tak říkajíc na pováženou. Církev učí, že máme poskytovat ochranu božím tvorům, a krom toho také nabádá, aby chom křesťansky pochovávali mrtvé. Jenomže podle mého soudu není tohle boží tver,

protože ač mluví, ústy Boha nevysznává, a zase to taky není mrtvý, protože to mluví. Takže bych se pouze mohl pokusit vymítit z ní d'ábla. Ale upřímně řečeno, trváte na tom?”

„Nikterak,” ujistil kněze doktor Maršálek. „Račte si s ní naložit docela po svém. My jsme vám ji přinesli a můžete si ji ponehat.”

„No, a vidíte, to právě pro vás nemohu udělat. Pochopíte, že mrtvá kočka — a vy, stejně jako ona sama, tvrdíte, že mrtvá je — nepatří k mým věřícím. Péče o její duši a tělo nespadá do povinnosti mého úřadu. Ostatně i kdyby byla živá, zas by to na věci nic nezměnilo. Kočka říká leccos, s čím nemohu souhlasit jako kněz, a co bych zas na druhé straně jako občan neněl poslouchat.”

Lékař i žurnalista měli pocit, že věci neprobíhají docela tak, jak čekali.

„Tak vy ji tedy nechcete?”

„A nezlobte se, prosím vás, proč bych ji právě já měl chtít? Co bych s ní tady dělal? Doba je vánčá. Pokud bych vám mohl radit, dejte ji do útluku zvřítek. Anebo, žádáte-li si rozhodnutí cirkevní vychrustnosti, odneste kočku na konzistor. Já jsem už starý člověk, a Bůh mi odpust, chci mít svůj klid. Krom toho mě trápí žlučník, takže si nemohu podívat zdraví nadpřirozenými jevy.”

„Tak vidíš,” vyčítal žurnalista, když za nimi babka zamkla bránu fary, „bylo to zbytečné. Oni ji taky nechtějí. Nevysznává ústy Boha.”

„Bodej,” vrčel podrážděně lékař. „Velebný pane, husu vám nesu, to jo. Ale chciplá kočka?”

„Já s ní na konzistor nepůjdou,” ohlásil pro jistotu žurnalista.

„Někam s ní přece musíme jít!”

„Nepůjdou ani kamkoliv jinam,” řekl novinář. „Kočka si nevidí do huby. Kočka se musí na místo zničit.”

Koláž: Empe

Přistoupil k zábradlí mostu a nakloniv se nad vodou, zatočil kočkou za ohon.

„Kočka se nezničí,” oponoval lékař a hbitě uchopil kočku za hlavu, aby zabránil nejhorsímu. „Nemáš právo zničit něco, o čem nevíš, jak se to vytvoří.”

„Já si meju ruce,” upozorňoval žurnalista, natáčeje s nechutí kočičí ohon na prst. „Buďdeš se za ni zodpovídat!”

„To nebudu. Já se s ní neztotožnuji, ale zničit ji nedovolím. Pochop to, ona nemůže prostě říkat nic jiného, než říká, protože je mrtvá. Není to její vina. Ona pro nás není dosť živá a my pro ni nejsme dosť mrtví, to je to.”

„Já tě upozorňuju, Ferdinandu, že kvůli ní nehodlám spáchat sebevraždu fyzickou ani existenční, abych se jí přiblížil. Co s ní ještě chceš?”

„To je jasné. Musíme najít někoho, nebo něco, co s ní má pokud možno nejvíce styčných bodů. Něco názorově fixovaného, a proto mrtvého. My jsme příliš živí, proto si s ní nemůžeme poradit. Já mám určitou myšlenku, snad by to šlo.”

„Možná,” řekl žurnalista a pak se vyděsil. Představa, u jakých nejrůznějších institucí a ústavů by mohl doktor Maršálek hledat vlastnosti, potřebné k neutralizaci neblahé kočičí pravdy, a co tam mrtvé zvře všecko nablábolí, mu připadala velmi sugestivní. Zurnalista byl praktický člověk. Nehodlal spasit lidstvo, tím méně pak kočku. Omluvil se a utekl.

Doktor Maršálek usedl na zábradlí mostu a zamyšleně pohladal smolně černou kočičí srst. Uchopil kulatou hlavu mrtvého zvřete do obou rukou a zadíval se do nehybných žlutých očí.

„Pověz mi, potvoro, o co ti opravdu jde?”

„Nejde o nic,” řekla kočka. „Nemůže nikdy o nic jít. Pouze ukončení života je dříve či později nevyhnutelné. Snažit se i nesnažit nemůže na tomto faktu nic měnit. Snažit se je namáhavější.”

„Tak si mylím,” řekl rozvážně doktor Maršálek, „že jsem pro tebe našel místo, kde dojde pravého uznání. Rozhodně jsi víc mrtvá, než je zdrávo pro tento svět.”

Zastrčil kočku pod kabát a vydal se přes most. Přitom si pískal a radoval se, jako se dovedou radovat spravedliví.

* * *

Představený kláštera seděl na terase a mhouřil oči proti zapadajícímu slunci. Mladý mnich sklonil v úctě hlavu a skryl obličeji v záhybu oranžového roucha.

„Svatý otče,” zašepthal a zašoural uctivě třepkami.

„Hovoř, svatý bratře,” pravil představený, aniž změnil polohu.

„Svatý otče,” pravil mnich, „tvá moudrost bude nám radou. Posel přišel ke bráně a přinesl divný dar ze země d'áblů.”

„Mnoho věcí je podivných, je-li člověk mlad. Co obsahuje dar?”

„Mrtvou kočku, svatý otče. Nevíme si rády.”

„Odnes kočku do kuchyně, svatý bratře. S pokorou proměníme její tělo v pokrm, neboť nemáme vinu na její smrti.”

„Svatý otče,” zaváhal mnich, „kočka přišla v obalu s písmem d'áblů. Obal je potrhan, ale kočka sama je nedotčena a z jejích úst vycházejí slova v naši řeči. Význam odpovídá na dotazy, které jsme jí položili s ostatními svatými bratry, zaséval zmatek do našich srdcí a vkládal slova podivu do našich úst. Svatý otče, kočka praví...“

Představený zvedl pomalým, unaveným pohybem paži ve splývajícím rukávu.

„Svatý bratře,” řekl laskavě, „není dobré ztrácat čas, plynoucí k jiným cílům, marným mudrováním o slovech mrtvého zvřete. Nemůžeme pojistit jeho těla, neboť vchom mu zabránili říci to, co si přeje říci. Ale jdi a odnes kočku do komory, kam odkládáme porouchané modlitební mlýnky a řehtačky, které již neřehtají. Svatý bratře, při vši úctě k tvé moudrosti, jak může zajímat člověka zrozeného z člověka, který opět byl synem člověkovým, jak ho může, pravím, zajímat cosi, co pochází z myslí a z úst mrtvé kočky?”

Oravská rodina — maľba na skle od Jána Soľavy (14 r.) z Hornej Zubrince

Moji rodičia — maľba Margity Bartkowiakovej (13 r.) z Hornej Zubrince

SÚŤAŽ KRESIEB '92 UZAVRETÁ

V posledných dňoch decembra redakčná porota uzavrela ďalší ročník našej tradičnej výtvarnej súťaže pre školskú mládež. Preto v dnešnom čísle chceme podať jej výsledky, hlavných výhercov a samozrejme aspoň stručne ohodnotiť toto pekné umelecké podujatie.

Témou našej súťaže — **MOJI RODIČIA** — nebola príliš náročná a pritom veľmi vhodná. Účasťníci súťaže mali ju len vhodne preniesť na papier, drevo sklo a pod., čo sa viacerým aj podarilo. Tie najkrajšie a najpôsobivejšie práce redakčna porota odmenila vecenými cenami.

Ked' sa zoznámite s výsledkami našej súťaže a zoznamom jej výhercov zistite, že väčšinu odmen obdržali žiaci prakticky z tých istých škôl ako v minulých ročníkoch. Tento rok najviac prác — 115 sme dostali zo Základnej školy v Krempáchoch. Veľmi dobré obstáli aj ďalšie školy: z Jurgova, Nedeca, Hornej a Dolnej Zábratice, Veľkej Lipnice, Repíška a Novej Belej. Je to dôkaz veľmi dobrej práce učiteľov výtvarnej výchovy v týchto školách, ich vážneho prístupu k našej súťaži, už aj preto že dokázali vzbudit o ňu zaujem medzi svojimi žiakmi.

Celkové sme do 20. decembra min. roku dostali 453 prác od 294 autorov z 12 škôl Spiša a Oravy. Napriek tomu musíme konštatovať, že je to menej v porovnaní s predošlými dvoma ročníkmi našej súťaže.

Nevedno prečo, ale chybali účastníci z takých škôl ako: SPIS — Kacvín, Nižné Lapše, Lapšanka, Tribš, Repíška-Bryjov Potok, Falštin, Fridman, Cierna Hora a Durštin, ktorí nás vlni tak milo prekvapili vysokou umeleckou úrovňou prác. Z ORAVY sme nedostali práce z Chyžného, Jablonky (zo žiadnej školy), Podvika, Podsrnia, Oravky, Podšklia a Pekelníka. Je tiež veľkou škodou, že sa našej súťaže naďalej nezúčastňuje mládež z českých stredísk.

Zámerom našej súťaže je totiž vzbudit zaujem žiakov o maľovanie a kreslenie vôbec. Názdavame sa, že sa nám to čiastočne darí, o čom svedčí pomerné veľký počet prác poslaných na súťaž a samozrejme ich úroveň. Sú dobrou vizitkou školy a predovšetkým autorov. Sme jednoznačne za tým, že mladé talenty treba rozvíjať. Kto vie či raz z nich nevyrástú ozajstní majstri a výtvarní umelci.

K hlavným kritériám, akými sa redakčná porota riadila pri hodnotení prác, patrila nápaditosť a samostatnosť pri stvárnení zvolenej témy, výkus, kompozícia a celkový estetický vzhľad prác. Ľubovoľná technika a pomerne rozsiahla tematika spôsobilí, že sme dostali práce veľmi rôznorodné a nápadité tak po stranke tematickej ako aj výtvarnej. Dalo by sa povedať, že fantázia mladých výtvarníkov nepoznala hranice. Niektorí ako

napríklad Ján Soľava z Hornej Zubrince, spojili rodinu s oravskou tradíciou. Tento námet dominoval aj v maľbách detí s Krempách, Jurgova a ďalších. Pre nás je to signálom, že deti sú vychovávané v duchu ľudových tradícii. Nechybali ani námety predstavujúce napr. rodičov v... úlohe obľúbených postáv z televíznych seriálov a časopisov. Naša súťaž ponúkala široké spektrum zobrazenia života v súčasnej spišskej budoravskej rodine, čo niektorí účastníci vedeli dobre využiť a poslali nám po niekoľko prác. Napríklad Krištof Paluch s Krempách nám poslal štyri práce zobrazujúce rodičov v štyroch rôznych situáciach. Taktiež dobre si počíval Michal Dzurka s Jurgova, Jacek a Anna Solusovci s Repíškom a ďalší.

Celkové možno povedať, že tohoročná súťaž mala dobrú úroveň. Dopracovanejšie a kraje sa nám zdali práce v staršej skupine. Aspoň polovica s nich by si zaslúžila ocenenie. Žiaľ, skromne prostriedky nám nedovoľujú odmeniť všetkých. Pre tých najlepších sme pripravili vecené odmeny v hodnote 1,7 mil. zl., ako aj ceny útechy v podobe pekných kníh v celkovej hodnote dvoch mil. zl. Myslíme si však, že najdôležitejšia nie je výhra ale predovšetkým účasť v súťaži.

Všetkým učiteľom výtvarnej výchovy, vedeniu škôl, a najmä žiakom za účasť srdečne d'akujeme! Laureátom súťaže úprimne blahoželáme a už dnes všetkých pozývame na novú súťaž Života 93. Jej tému oznámitme v augustovom čísle nášho časopisu. Veríme, že sa jej zúčastnia všetci mladí čítatelia majúci vzťah k výtvarnému umeniu.

REDAKCIA

MLADŠIA SKUPINA

(od 1. do 4. triedy)

1. Jozef BRYJA (9 r.), Vyšné Lapše, za maľbu Práca na roli — wolkman;
2. Angela KIERPIECOVÁ (10 r.), Harkabuz, za maľbu Rodičia vo voľnom čase — kalkulačka;
3. Jana PECAKOVÁ (8 r.), Krempachy, za koláž Moja rodina — kalkulačka;
4. Darius CERVAS (10 r.), Nová Belá, za maľbu Otec pri práci — pánske hodinky;
5. Aneta MOLITORISOVÁ (10 r.), Nedeca, za maľbu Moji rodičia — fotografický aparát;
6. Anna BUDZOVÁ (9 r.), Jurgov, za maľbu Rodinná porada — dámske hodinky;
7. Adam JURGOVIAN (7 r.), Repíška, za maľbu Moja rodina — bedmintonové raketky;

8. Marzena ZBIEZEKOVÁ (10 r.), Dolná Zubrica, za maľbu Moja rodina — spoločenská hra;
9. Eva WOJTUSIAKOVÁ (7 r.), Malá Lipnica, za maľbu Moja mama upratuje — spoločenská hra.

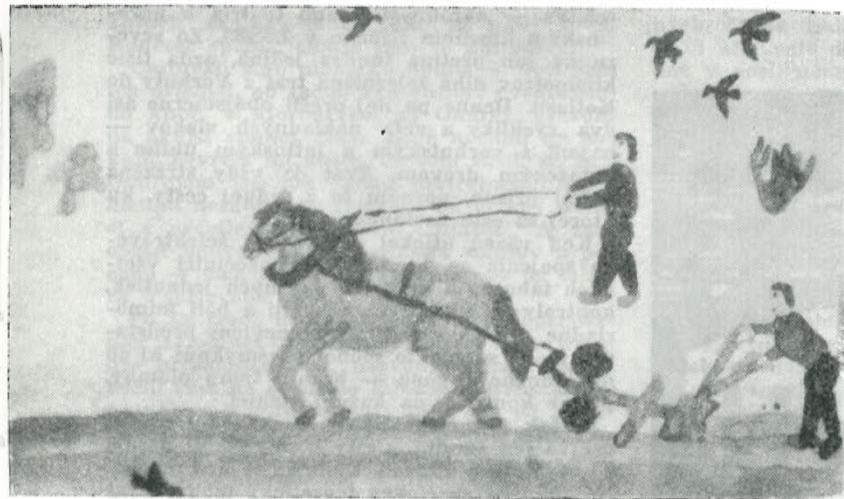
ĎALŠICH 15 ÚČASTNÍKOV POROTA OD-MENILA PEKNÝMI SLOVENSKÝMI KNI-HAMI. SÚ TO:

- Andrej VOJENSKÝ (7 r.), Nová Belá, za maľbu Rodičia a nás dom; Evelina STASIKOVÁ (6 r.), Harkabuz, za maľbu Moja mama učiteľkou; Renata KRZYSIKOVÁ (8 r.), Krempachy, za koláž Sme na výlete; Vojtech BIGOS (9 r.), Jurgov, za maľbu Otec v mojich očiach; Peter PACIGA (10 r.), Krempachy, za maľbu Práca na roli; Agneša HOSANA (7 r.), Harkabuz, za maľbu Otec a mama v práci; Marek POLONEK (10 r.), Krempachy, za maľbu Môj otec v práci; Mária LOJEKOVÁ (10 r.), Krempachy, za koláž Moja mama; Dorota CERVASOVÁ (9 r.), Nová Belá, za maľbu Rodinné páranie peria; Elžbeta LUKÁŠOVÁ (8 r.), Krempachy, za koláž Moja rodina; Ján KLUKOSOVSKÝ (9 r.), Nová Belá, za maľbu Otec zváračom; Marek SURMA (10 r.), Krempachy, za maľbu Pri maľovaní domu; Peter MIŠINEC (10 r.), Dolná Zubrica za maľbu Pri stavbe domu; Dana SOLTÝSOVÁ (9 r.), Nová Belá, za maľbu Práca okolo domu; Gražyna MONIAKOVÁ (9 r.), Veľká Lipnica, za maľbu V záhrade.

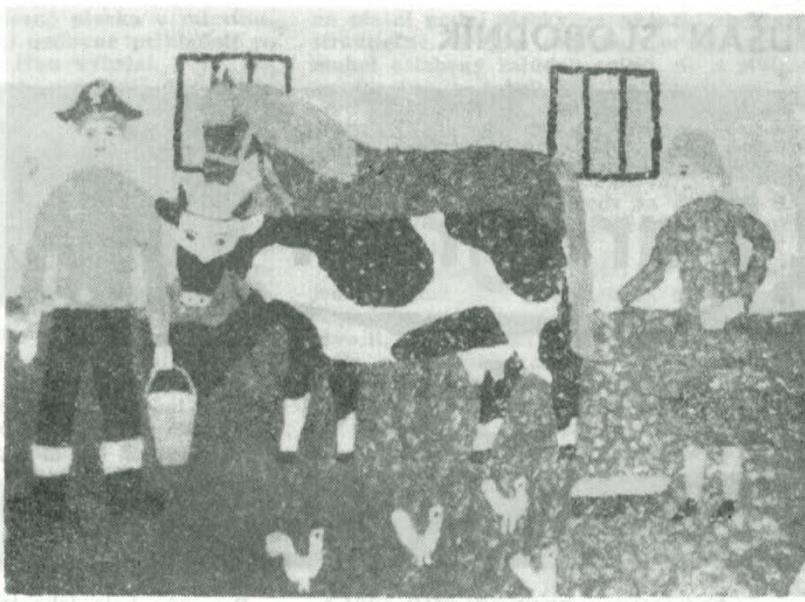
STARŠIA SKUPINA

(od 5. do 8. triedy)

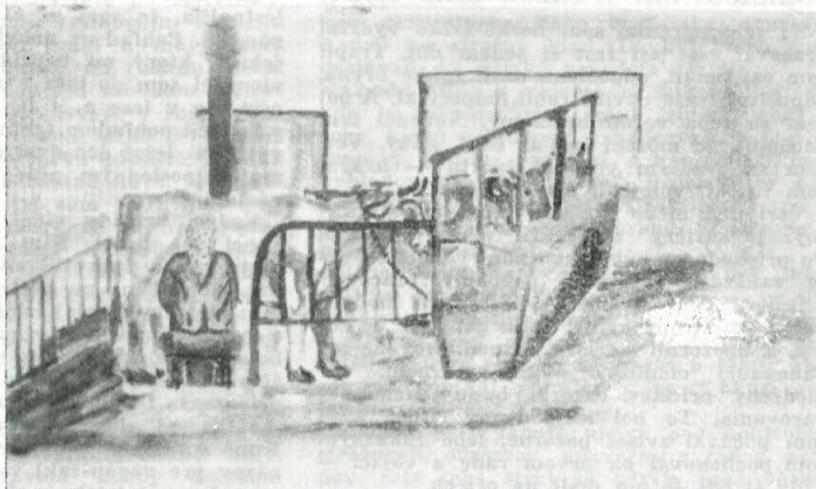
1. Ján SOĽAVA (14 r.), Horná Zubrica, za maľbu na skle Oravská rodina;
2. Anna CERVASOVÁ (12 r.), Nová Belá, za maľbu Moja mama v kravine — dámske hodinky;
3. Krištof KRISTOFEK (14 r.), Krempachy, za maľbu Moja mama pri práci — pánske hodinky;
4. Margita BARTKOWIAKOVÁ (13 r.), Horná Zubrica, za maľbu Moji rodičia — kalkulačka;
5. Danka MOŠOVÁ (14 r.), Krempachy, za maľbu Moja mama v kuchyni — kalkulačka;
6. Margita FEDASOVÁ (14 r.), Krempachy, za maľbu Rodičia v záhradke — fotografický aparát;

Práca na roli — maľba Jozefa Bryju (9 r.) z Vyšných Lapšov

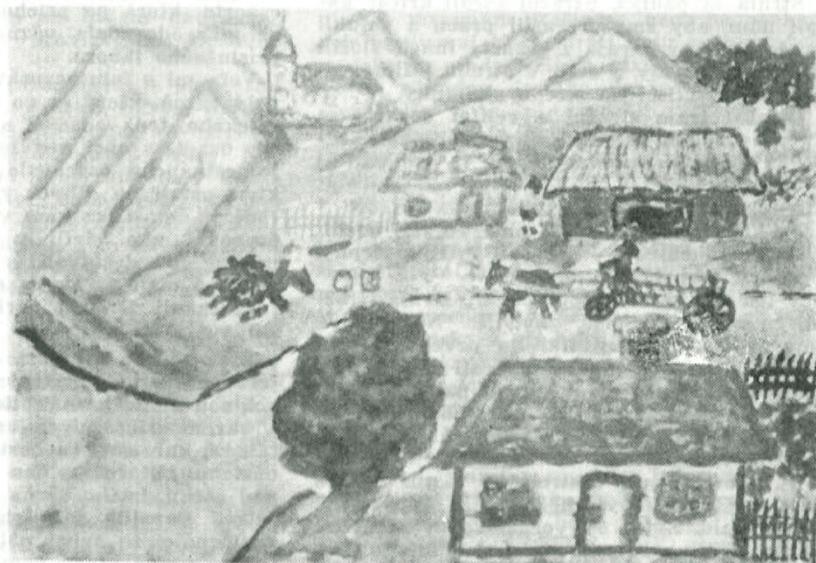

Moji rodičia vo voľnom čase — maľba Angely Kierpiecovej (10 r.) z Harkabuza

7. Jacek SOLUS (12 r.), Repiská, za maľbu V maštali — bedmintonové rakety;
8. Andrej BOGÁČIK (12 r.), Nedeca, za maľbu Rodičia pri poľných prácach — spoločenská hra;
9. Martin SOLTÝS (12 r.), Jurkov, za kresbu na dreve Moja mama v práci — spoločenská hra;

ĎALŠICH 15 ÚCASTNIKOV POROTA OD-MENILA PEKNÝMI SLOVENSKÝMI KNI-HAMI. SÚ TO:
 Mária LORENCOVÁ (13 r.), Krempachy, za maľbu Práca mojej mamy;
 Anna SOLUSOVÁ (11 r.), Repiská, za maľbu Žatva;
 Elžbeta KLUKOŠOVSKÁ (13 r.), Krempachy, za maľbu Práca otca na poli;
 Agata BANDYKOVÁ (14 r.), Veľká Lipnica, za maľbu Kŕmenie slepok;
 Agneša LUKÁŠOVÁ (13 r.), Krempachy, za maľbu Malé gazdovstvo mamy;
 Jozef GRIGUS (13 r.), Krempachy, za maľbu Tkáčska dieľňa;
 Jozef PACIGA (12 r.), Krempachy, za maľbu Práca v záhradke;
 Paulína BRÍZEKOVÁ (13 r.), Krempachy, za maľbu Otecove záľuby;
 Anna SOLTYSOVÁ (13 r.), Nová Belá, za maľbu na plátnie Rodičia na zábave;
 Jana KRIŠIĽKOVA (14 r.), Krempachy, za maľbu Na hubách;
 Agata GELATOVÁ (12 r.), Nedeca, za maľbu Moji rodičia;
 Mária ŽIGMUNDOVÁ (13 r.), Krempachy, za maľbu Mama v kravíne;
 Michal DZIURKA (12 r.), Jurkov, za maľbu Otec učiteľom;
 Beata GIELATOVÁ (13 r.), Krempachy, za maľbu Otec v polí;
 Peter KUCEK (12 r.), Veľká Lipnica, za maľbu Na prázdninách.

Odmenené práce (zhora nadol): V maštali — maľba Jaceka Solusa (12 r.) z Repiské; Moja mama v krajině — maľba Anny Cervásovej (12 r.) z Novej Belej; Otec pri práci — maľba Dariusa Cervása (10 r.) z Novej Belej; Moja mama pri práci — maľba Krištofa Krištofeka (14 r.) z Krempach.

DUŠAN SLOBODNÍK

Paragraf:

POLÁRNY KRUH

POKRAČOVANIE Z PREDOSLÉHO ČÍSLA

So sebazaprením som horko-ťažko vydržal pracovať ešte asi šest či sedem dní. Trápil som sa, tmolil, odpočíval, nosil ľahké brvná, odpočíval, zase chvíľu robil, odpočíval. A bol som zo seba veľmi nešťastný. Nevedel som pochopiť, že môžem byť až taký slabý. Ved som sa predtým venoval športu — hrával som futbal, volejbal, stolný tenis.

Vari deň alebo pred záverom mojej pracovnej "kariéry" som zažil krutú príhodu. Po prichode na rúbanisko nám vedúci eskorty zakaždým vyznačil povolený pracovný priestor. Ten ohraničil vidiel'ným bodmi: ten a ten strom, kríky, kolik zatlčený do zeme, a upozornil — bolo to modifikované zapakovanie "modlitby" — ak prekročíme vymedzený priestor, eskorta bude strieľať bez varovania. To bol každodenný rituál a ja som počúval zvlášť pozorne, lebo zakaždým som pochodoval na prvom rade a vojaci — vždy tí istí — ma mali na očiach.

Strhla sa panika. Strážní začali kričať, kávali nám, aby sme prerušili prácu a zhlukli sa do skupiny. Dvaja z eskorty ihned zložili z pliece samopaly a stáli v strehu. Mimoňme som sa vtisiel do stredu skupinky.

Ostatní traja strážni a veliteľ eskorty sa kam si rozbehli. Ozvali sa výstrely, ich ozvena sa niesla dodaleka, zrejme ju počúvali aj v tábore.

— Co sa deje? — opýtal som sa suseda.

— Nieko ušiel, — šepol muž, čo stál vedľa. — Tverdochleb, — spresnil ďalší pošepty. Ivan?! Strh som sa.

V ten deň sme už nepracovali. Dvaja strážni, čo ostali pri nás, zavelili: "Nástup"! Ja som si automaticky stal do prvej päťice a zamierili sme do tábora. Krácali sme mlčky, stiesnené. Držal som v duchu palce Tverdochlebovi, dúfal, že sa mu útek podarí. Vtedy som ešte netušil, že vydaný útek je čosi celkom výnimcočné.

V tábore počuli výstrely aj väzni. Len čo sme prešli do zóny, hned sa nás vypytovali, čo sa stalo. Zvest o Tverdochlebovom úteku sa po tábore rozniesla rýchlosťou blesku. Dozorcovia už boli v baraku, prehľadávali jeho veci. Čoskoro po našej pracovnej skupine sa schádzali aj ostatné. Zrejme platil rozkaz, že výstrely sú signálom pre všetkých eskortujúcich: vrátiť sa s väzňami do tábora a ihneď pátrať po utiečencovi.

Nálada v tábore bola nedobrá. Všetci sme chodili ako omámení. Mali sme mimoriadnu udalosť....

Bol to jediný pokus o útek, ktorý som počas celého pobytu v táborech zažil. Skončil sa — ako obyčajne v deväťdesiatich deviatich prípadoch zo sto (to hovorím na základne neskorších poznatkov) — pre Ivana tra-gicky.

Ked' sme na druhý deň ráno vyšli za zánu, pri vrátnici ležalo mŕtve telo: Ivan Tverdochleb. Výrečná a mŕkva výstraha pre tých, ktorí by niečo podobné napadlo. Veliteľ eskorty sa v ten deň neobmedzil na obvyklé varovania. Rozrečnil sa o tom, že tak skončí každý, kto by sa pokúsil o podobný nerovzáhy čin.

Pre mňa bola jeho tragická smrť o to bolestnejšia, že som sa s ním zblížil za tých pár dní. Pohľad na nehybné Ivanovo telo bol šokom, ktorý mi nepridal ani telesne. Neviem, či som po tom výjave pri vrátnici bol ešte raz v lese a či ten deň, keď som sa s ním lúčil pohľadom (mŕtve telá nechávali pre výstrahu ležať deň-dva, v zime aj dlhšie), bol mojim posledným pracovným dňom v pätnástom tábore.

Vedúci brigády videl, že som celkom na konci so silami. Sám zašiel so mnou na ošetrovňu a vysvetlil situáciu. Lekár to uznal. Nechal ma na ošetrovni a niekoľko dní som strávil v malej izbičke, určenej pre pacientov. Nemocnica v pätnástom tábore nebola, fažší pacientov posielali inam. Využíval sa na to bežný vlak, ku ktorému bol pripojený takzvaný „wagon-zak“ („zak“ je skrátka od slova „zaklučený“ — väzeň). Kupé v takom „stolypinskom“ (to bol druhý názov pre vagón-zak) vagóne boli prerobené na cely: v takých vagónoch jazdila vlastná eskorta, ktorá po prichode vlaku do stanice určenia odovzdala väzna či väzňov eskorte príslušného tábora.

Veľa mi o tom rozprával známy lekár, bývalý väzeň, ktorý sa po odpykaní trestu (politického, teda odsedel si ho celý, neskrátený) usadil v obci nedaleko tábora. Takýchto zamestnancov pracovalo v tábore dosť: niektorí ostali po dlhých rokoch odličenia bez rodiny, nemali sa kam vrátiť, iní sa rozhodli pracovať ako civili v severných taboroch preto, lebo dostávali severskú platovú prírážku a mali nárok na dlhšiu dovolenkú, iní zasa čakali životnú partnerku, ktorá si dosluhovala trest. Príčiny boli rôzne.

Útek väzna z tábora — teraz reprodukujem neskoršie poznatky — bol vždy mimoriadnou udalosťou. Prototypatrenia boli rýchle a okrem zriedkavých výnimiek aj účinné. V tábore, kam som sa dostal po presune z pätnásteho, bol známy len jeden vydaný prípad úteku. Istého väzna vrah navštívia manželka. Povolili jej schôdzku s mužom, čo znamenalo, že neboli politickým väzňom. Politický väzeň vtedy nemal nárok na stretnutie s príbuznými, stalinský systém poskytoval okrem priameho trestu aj mnohé iné, ktoré mali odsúdeného deplot. Žena dôkladne inštruovala svojho muža, čo má robit, kam sa uchýliť.

Potom sa zrejme za vysokú odmenu dohadla s niektorým obyvateľom osady a ten na dva-tri mesiace, kým trval poplach, utiečca prichýlil. Zatiaľ väzňovi zadovážili falosné doklady, s ktorými sa mu podarilo dosťať do centrálnego Ruska. Odšial — ako sa povrávalo — poslal pozdrav (ironický, pravdaže) náčelníkovi tábora a list svojmu priateľovi v tábore.

Ale mohla to byť aj legenda, ktorú si väzni pestovali preto, aby sa povzbudzovali v nádeji, že útek je predsa len možný.

Prvou prekážkou úteku boli prírodné podmienky. Predstavte si rozľahlú, z hľadiska jednotlivca takmer nekoniecnu tundru. Nepriehodné močariská, nevychodené chodníčky, pár ciest spájajúcich pôvodného obyva-

teľstva — národnosti Komi (patria k ugrosínskym kmeňom žijúcim v ZSSR). Zo severu na juh pretína tundra jediná, azda tisíc kilometrov dlhá železničná trať z Vorkuty do Kotlasu. Denne po nej prešli obojsmerne asi dva rýchliky a veľa nákladných vlakov — najmä s vorkutským a intinským uhlím a vytaženým drevo. Trať je vždy strážená veľmi prísne, poznám to z jednej cesty, ku ktorej sa ešte dostanem.

Ked' väzeň utiekol a pomocou selektrového spojenia sa to dozvedeli náčelníci všetkých táborov a veliteľ strážnych jednotiek, kontroly vo vlaku sa znásobili a boli mimoriadne prisne. Prakticky si neviem predstaviť, že by sa niekto mohol prešmyknúť aj do nákladného vagóna — bránili tomu plomby, prisne kontroly na každej stanici.

A tak pre človeka, čo sa rozhadol utiečť, ostáva len tundra. Cesty v nej viedli najmä zo západu na východ, a nie zo severu na juh. Na juhu by sa človek teoreticky mohol stratiť v širých priestoroch Ruska. Pravda, musel by prejsť stovky a stovky kilometrov peši, čo je prakticky vylúčené. Navyše cesty vedú z jednej dediny s Komi-obyvateľmi (volali sme ich "komiki" — komici, ale s humorom to nemalo nič spoločné) do druhej, takej istej. Pritom systém sa postaral o to, aby obyvateľov zaangažoval do "odlovu" utečencov. Za každého väzna — živého alebo mŕtveho — sa obyvateľovi (pravdaže mal pridelenú zbraň) vyplácala jednak finančná odmena a jednak dostával materiálnu odmenu — lieh, zbrane, náboje atď. To som sa dozvedel od samých "komikov", s ktorími sme pracovali.

Treba mať na zreteli aj to, že útek je absolútne vylúčený osem-deväť mesiacov v roku, keď je kraj pokrýty snehom. Stopy na snehu a k tomu nijaká možnosť zohnať si potravu, to boli neprekonateľné prekážky.

Vyzbrojeni sú nielen pôvodní obyvateelia, ale aj bývalí väzni, ktorí žili za zónou, v miniosadách pri táboroch. Aj ich povinnosťou bolo v prípade úteku strážiť cesty, vytvárať hliadky, ktorých členovia boli rozstanovení v sto-dvestometrových odstupoch. Systém zábezpeky proti útekom bol teda prepracovaný, bola to skutočná ozbrojená záhrada, cez ktorú sa nedalo prešmyknúť.

Ivan Tverdochleb to zrejme nevedel. Žil v tábore prikrátko. Inak si jeho pokus neviem vysvetliť.

...Ležal som v izbietke ošetrovne pätnásteho tábora s dvoma či troma spolužiakmi. Moji noví známi poznali systém lekárskeho ošetrovania a urýchlene sa ma do neho usilovali zasvätiť.

Ked' videli moju vysokú vychudnutú postavu, keď sa dozvedeli, aké som mal problémy pri nosení brvien, vysvetlili mi, že ak to chcem ľahat v ošetrovni čo najdlhšie a dostať sa do bezpečia nemocnice (pri predstave podlamujúcich sa kolien som horlivovo prikyvoval), musím simulovať tuberkulózu. Pred tou má rešpekt aj táborové vedenie, nechce, aby sa nákažlivá choroba rozšírila.

Koniec koncov, keď tak na teba pozerám, povedal najskúsenejší, ani by som sa nečudoval, keď si tú tuber naozaj mal. A nasledovali praktické rady, ako ísť na vec, ktorých som sa potom pridržiaval: neponosovať sa na bolesti v prsiach (to je priehľadný manéver, neskúšaj to, nenaletia), večer si "našúchať" alebo zospodu "naklepať" teplo, tak, aby ukazoval medzi 37,7–37,6°C (pri meraní teploty nás nekontrolovali). A tak som sa na to dal.

Takmer každý večer ma prišiel pozriet Ondrej. Ani on neboli na tom fyzicky lepšie, ale na robotu zatiaľ chodil. Hovoril, že je čoraz unavenejší. Brigáda normu neplní, jedla je málo.

Trvalo to asi týždeň — desať dní. Dôsledne som plnil pokyny spolupacentov, lekárovi horlivovo vysvetloval, že v prsiach necítim nijakú bolest. Napokon mi lekár — takisto väzeň — povedal, že ako to vidí on, mám tuberkulózu. Na ošetrovni ma liečiť nemôže. Zajtra ma odtransportujú do nemocnice.

Chec som sa ešte pred odchodom rozlúčiť s Ondrom, a tak som mu odkázal, aby za mnou večer zašiel. Zašiel, ale hned odo dvier mi povedal, že aj jeho ako totálne zoslabnutého posielajú zajtražím transportom preč.

Zotaviť sa, aby mohol ako sa patrí robiť. Budeme spolu... Obaja sme sa potešili.

Cestovali sme niekoľko hodín. V noci som len driel, no začul, ako väžnov z vtedajšieho kupé, v ktorom bol aj Ondrej, vysadili na akejsi stanici. Naše kupé nechali na počkuji. Zovrelo mi srdce, už som tušil, že sa s Ondrejom len tak ľahko nestretiem. Asi o hodinu neskôr sme zastavili na veľkej stanici s osvetleným nápisom „Mikuň.“ A zase obrad odovzdania a prevzatia väžnov a pochod — naďaste nie veľmi dlhý — do tábora v sprievode eskorty.

Po asi troch hodinách sme prešli popri stanici s takmer rozprávkovým, Tisíc a jednu noc pripomínačím, názvom „Sežam“ a zaobčili sme na cestu do tábora, ktorého strážne veže a dvojitý estnáty plot boli od stanice dobre vidieť. Snehu už napadlo plno. Začínaťa sa zima. Dlhá, úmorná zima. Bol som v kraji, o ktorom mi v Mikuni ktosi povedal: „Sever, sever, čudná je to planéta. Dvanásť mesiacov zimy, zvyšok pripadá na leto.“

Šežam, otvor sa!

Vošiel som do tábora, v ktorom mi bolo súdené stráviť takmer tri roky. Sežam, ktorý nielen mne, ale aj mnohým iným pripominal rozprávkový orientálny Sežam (preto sme si vymysleli aj to nostalgické a pre mnohých neuskutočiteľné: Sežam, otvor sa!), bol nemocničeným táborm. Pozostával z deviatich veľkých barakov — liečila sa tu tuberkulóza, vnútorné choroby, operovalo sa, ale bývali tu aj pacienti-syfilitici. A-pochávalo sa. V nemocničnom táborem stredisku Sežam sa konala aj tzv. aktivácia. Týkala sa len väžnov odsúdených za kriminálne delikty. Tažko chorého človeka lekárska komisia „aktivovala“, čiže vyhlásila za nevyliečiteľne chorého. Vedenie táborej správy na základe dobrozdania lekárov odputilo väžnovi zvyšok trestu (možno to robila vyššia ministerstvá inštítúcia, neviem) a väzeň bol slobodný.

Aktiváciu (terminus technicus) mohli lekári ozaj len tažko chorého, podfuky sa tu rozi ozaj len tažko chorého, podfuky sa tu rokárov nepríjemne následky. Aj tato prísnosť v posudzovaní zdravotného stavu spôsobovala, že mnohí z aktivovaných, teda vlastne už slobodných ľudí, v očakávaní vybavenia dokladov na prepustenie, v nemocnici umierali.

Lekármami boli väzni, a či bývali väzni, takisto aj setričky. Asi štyri-päť mesiacov po mojom príchode do Sežamu poslali sem na umiestenkou štyri sympatické dievčatá, absolventky feličiarškej školy tušim z Archangel'ska. Ich mladosť vnesla do života v tábore sviežosť a jas. Navýše dievčatá neboli zatažené strohým oficiálnym postojom k väzňom a správali sa k nám milo a slušne.

S jednou z nich, a Gaľou od Anežského jazera, som sa neskôr spriateľil, ale veľmi dobre som vychádzal aj s ostatnými tromi dievčatami.

V noci po mojom príchode klesla teplota hlboko pod bod mrazu. Ubytovali ma v jednom z nemocničných barakov (v tuberkulóznom). Tej noci som strašne premrzol a uvedomil si hlbokú pravdu úsloviev o severe ako „čudnej planete“, (hoci dva-tri mesiace od polovice júna do polovice augusta bývali dni horúce, sinko nezapadlo, priroda za tie krátke týždne „pracovala“ dvojnásobnou rýchlosťou: pravda, treba dodať, tepelné rozdiely, aké sa na severe vyskytovali — od mínus štyridsať päť, vynimočne až k minus päťdesiat, po plus dvadsať päť až tridsať päť — nepôsobia na človeka akurát priaznivo).

Celú noc ma drglovalo na lôžku pod studenou tenkou dekou — vrchný odev som si vyzliekol, ostat som iba v spodnej bielizni, taky predpis platil v nemocničnom baraku — a hoci som zaspal až okolo druhej, zima ma nútilla odpochodoval do záchoda až štrnásť ráz. Možno som utvoril v tejto disciplíne rekord.

Na druhý deň som bol už mûdrejší. Na noc som sa zakryl aj plachtou a spal na holi matraci. Tak som to odkukal od ostat-

ných. Jedna malá železná piecka v miestnosti, i keď sme do nej usilovne prikladali vodne v noci, nemohla izbu vyhriať.

Sežam mi postupne prinášal do života zmeny, zväčša príjemné, ale bol aj začiatkom mojej slovenskej a československej izolovanosti, narušenej po rokoch iba raz. Prakticky šest a pol roka som sa nemal s kým pozehnávať po slovensky. Malo to jednu výhodu: o to intenzívnejšie som sa učil ruštinu, a keď sa moja situácia trochu stabilizovala, venoval som veľa času aj štúdiu iných jazykov — francúzština, nemčina a angličtina. Zväčša mi pomáhali učebnice a inojazyčné knihy, vydané v ZSSR. Tie táborevá cenzúra nezakazovala, domáci si ich mohli vypýtať od pribuzných.

V obyčajných táborech, akým bol aj Sežam, sa počet listov od pribuzných neobmedzoval, takže keď som poprosil známych spolužiavžnov, vedeli mi pomerne rýchlo zadovážiť učebnú literatúru. A ja som si mohol vo voľných chvíľach — v Sežame ich bolo dosť — oživovať svoje gymnaziálne jazyky — nemčinu a francúzštinu a pustiť sa do ďalšieho, do angličtiny.

Prvé roky som mysel ešte po slovensky, ruské vety som si pred vyslovením v duchu predkladal. Čas však bežal a môj proces myslenia sa preorientoval na ruštinu. Začal som zisťovať, že slovenčinu zabúdam. Prirodzene, nie bežné slová, navyše v ruštine často zhodné so slovenčinou alebo jej blízke. Človek začne zabúdať sprvu odfázitsa, zriedka používané, najmä abstraktné slová. Keď som si čítal knihy (prečítal som v ruštine dosť klasickej ruskej literatúry, ale aj mnoho prozaických diel sovietskej literatúry), zavše som sa prichytil pri myšlienke, že na niektoré slová a zvraty, na ktoré som narazil v texte, neviem nájsť v pamäti slovenský ekvivalent. Nevzťahuje sa to na šežamský pobyt, hovorom skôr o neskôrších rokoch.

Asi päť mesiacov som prežil v Sežame ako pacient. Život mal svoj ustálený rytmus. Skromná strava, lekárské vizity, ležanie na lôžku v nemocničnom baraku, čítanie kníh, prechádzky na zdravom akoby horskom vzdachu kdeši okolo šesťdesiateho druhého poludnika, na ktorom sa Sežam nachádzal, to boli hlavné body pravidelného denného programu.

Postupne som sa zoznamoval s pacientmi z ostatných barakov. Pravda, okrem baraka syfilitikov, ktorý mal iný režim a veči ktorému som mal predstupy a aj strach. Neskôr som sa dozvedel, že primárom v tomto baraku bol istý doktor Lubaševskij, takisto bývalý väzeň, švagor spisovateľa Ilju Erenburga, s ktorého tvorbu som sa medzitým sčasti oboznámil. V tábore robila zdravotnú sestru aj Lubaševského žena a Erenburgovu sestru Raisu.

Ešte pripomienim, ako som sa pokúsil sprijemniť si v nemocničnom baraku Veľkú noc 1947. Zo skromnej dennej dávky chleba (bolo to oficiálne 550 gramov, čo sa môže zdáť veľa, ale chlieb bol tažký, hustý, vodnatý, a tak tých vyše pol kila len kúsok) som si asi desať dní odkladal tretinu.

Cum grano salis môžem povedať, že to bol jeden z najhrdinskejších činov môjho života a jeden z najväčších dôkazov silnej vôle. Hlad ma večne prenasledoval, myšlienky na jedlo poznávali každú moju voľnú chvíľu. Hlad bol — ak mám použiť výraz, ktorý sám sebe odporuje — myšlienku, na ktorú človek nesmel myšlieť. Aj preto som sa radšej veľa hodín učil jazyky, aj preto som hrával šachy, aby som sa nepoddával jeho taživému, večnému týraniu.

Odkladal si desať dní časť dennej dávky základnej potravy, aby som si sám pre seba mohol urobiť hostinu na Veľkú noc — uvaril si chlieb ve vode s cukrom, takisto ušetrénym — to bol skutok, aký môže oceniť len ten, čo dlho trpel hladom. Naozaj som musel vynaložiť veľa sebaovládania, aby som pred chystanou oslavou neskonzumoval tak tažko štrené zásoby. Spomínam si, že v tom čase som mal zavše aj halucinácie, neviem, či nie od hladu.

Keď napokon Veľká nec nadišla a ja som sprisnený pôst mohol skončiť a dožičiť si pochúšku odpozorovanú od iných pacientov, dopadol to veru zle. Jedlo, pripravené v hrnci

na platni malej piecky, sa ukázalo ako tažko strávitelné. Zrejme som ho zjedol viac, ako mohol oslabený žalúdok zniesť, no a stalo sa neodvratné — trápil som sa, trápil, až som zvracal.

Nikdy viac som už taký experiment neopakoval. Bol to môj jediný, azda ospravedlniteľný prehrešok proti nepísaným zákonom táborevho života: 1. zjedz za deň, čo ti za deň dajú, 2. nedoplňuj si stravu pochybnými prídatkami.

A keď som sa už dostal k problematike jedlá (najmä jeho nedostatku), chcel by som tu pripomenúť, čo si človek musel v tábore osvojiť, ak chcel žiť a navyše, dôstojne žiť.

Na nedodržanie druhého zo spomenutých nepísaných zákonov doplatil jeden môj známy práve zo šežamského tábora. Bolo to na jar 1947, po mojej prvej severskej zime. Na prechádzkach už v čase, keď som začínať pracovať ako pomocník v učárni, som sa zoznámil s mladým veľmi pekným Maďarom, ktorý mal vtedy asi Kristove roky a takú istú hustú čiernu bradu ako sám Kristus na obraze.

Láslo bolo jeho krstné meno, priezvisko si nepamätám, mi povedal, že bol dôstojníkom generálneho štábmu maďarskej armády. Kvárił ho strašný hlad. Dávka, ktorú sme dostávali, ho nijako nevedela zasýtiť.

Chodil vždy s vojenskou šálkou, neviem, kde ju zohnal. Trhal trávu, zbieran vňať z repy, ktorú v kuchyni vyhadzoval, potom si zmes v kotliku preváral a napĺňal si ľou vyhľadované bricho. Žiaľ, neostalo to bez následkov. Z tejto tažko strávitenej zmesi dostal akúsi žalúdčnú chorobu. Stala sa mu osudnou — umrel.

Jeho smutný záver života bol pre miňa veľkým poučením. Aj keď som sa — po období relatívne nehladného Sežamu — ocitol v situácii, keď mi to, čo som dostával, nestáčalo, nikdy som sa neuchýlil k tomu, aby som si doplnil „úradnú dávku“ akusi gebusinou.

Človek je v tábore nielen pod kontrolou strážnych, dozorcov, udavačov z radov väzňov; celý jeho život sa odvíja pred očami mnohých ľudí, ktorí sú v rovnakom postavení. Kto mravným prečinom, nech ho akorover motivoval hlad, stratí účtu seberovných, nezíská ju nikdy späť. A často ani vtedy nie, ak sa náhodou dostane do iného spoločenstva ľudí.

Jeho reputácia putuje s ním. Tatô akoby tamtamové prenášanie informácií z jedného tábora hlavnej správy do druhého je jednou z udivujúcich skutočností táborevho života (hlavná správa je vyšší administratívny celok, zoskupujúci viacero táborov; ich počet si netrúfam odhadnúť, o tom väzeň nemal potuchy — viem len, že hlavné správy dosťávali pomenovanie podľa zemepisných názvov či typických črt krajín, kde sa tábor nachádzal: tak existoval Ustvymlag — „lag“ je tu skratka slova „lager“, t.j. tábor — podľa rieky Ust, prípadne Ozerlag — čo je skratka slov Jazerné tábory, Pečorlag — podľa rieky Pečory atď.).

Prenos „tamtamových“ informácií sa, pravda, netýkal v takej miere mravných pokleskov, o ktorých bola reť pred chvhou. Zato perfektne fungoval, keď presúvali do táborev ľudí zo zločineckého sveta, rozčesnutého na dve skupiny. Jednou boli „vory v zakone“ (v interpretujúcom preklade to znamená: banditi, dodržiavajúci kódex zločineckého sveta), druhou tzv. suky (t.j. bývali banditi, ktorí svojím správaním zločinecký kódex narušili a — ako sa to nazývalo — „ssučili“, t.j. stali sa z nich suky).

Zakaždým, keď sa v tábore zjavil niekto z podsvetia, došla spolu s ním aj informácia, či patrí k jednému alebo druhému klanu, príčom medzi dvoma klanmi zločineckého podvetia panovalo nepriateľstvo a v každom konkrétnom tábore vládol v istom čase jeden alebo druhý klan. A tak príchod predstaviteľa druhého klanu znamenal pre osihoteného zástupcu konkurenčnej „záujmovej skupiny“ často smrteľné nebezpečenstvo, pred ktorým sa postihnutý dobrovoľne uchyľoval do karceru a usiloval sa čo najskôr dostať inam, do iného tábora.

POKRACOVANIE NASLEDUJE

ZDLHAVÁ CESTA DEMOKRACIE

K najrozšírenejším pojmom patrí dnes nepochybne slovo problém. Mávajú ich, nezriedka celý rad, jednotlivci, ale aj celá spoločnosť. Trápi mladých a starých, mužov a ženy, skrátka každému kazia náladu. Sú problémy malé i veľké, krátkodobé i dlhé, čo sa tiahnu celé desaťročia, ba i storočia. Máme ich, žiaľ, aj my a iné menšiny žijúce v Poľsku — bieloruská, bulharská, česká, litevská, nemčská, ukrajinská, židovská a ďalšie. Jedný už majú niektoré problémy vyriešené, iné ešte nie. A aj keď vláda v poslednom období začala národnostné otázky vybavovať, ide to však veľmi pomaly a môže sa pretiahnuti do konca tohto tisicročia. Zatiaľ v postavení národnostných menšín sa príliš veľa nezmenilo. Toľko všeobecne.

Bol som kedy si na Tešínsku a všimol som si, že tam väčšina úradníkov, pracovníkov obchodov, miestnej samosprávy a pod. ovládla popri češtine i poľštinu. Prišlo mi na um, že i u nás, na Spiši a Orave, by úradníci či pracovníci obchodov mali tak tiež ovládať slovenčinu. A zatiaľ nienlenže ju neovládajú, ale si dokonca Slovensko mýlia s Čechmi. A to aj teraz, keď vznikla samostatná Slovenská republika. Možnože čiastočne i pre neznaenosť slovenského jazyka pracovníci matričných úradov popoľstili krajonom mená a priezviská. Hoci, ako všetci vieme, bola to predovšetkým zámerná akcia, aby sa naša menšina skôr zasimilovala. Teraz, keď si niekto chce prinavratiť slovenčinu znenie svojho mena či priezviska, musí to robiť súdnou cestou. Sú s tým veľké ťažkosti, o čom písal v predošom čísle aj jeden z dopisovateľov Života.

Uvedomujem si, že všetky reformy, nariadenia a pod., majú zhora nadol zdľhavú cestu. A tak hoci budovanie demokratického systému v našom štáte začalo pred výšom tromi rokmi, ešte naplno dole nepreniklo. Mnohí ľudia sa ešte nezbavili predošlého spôsobu myslenia. Napriek tomu aspoň v administratíve vojvodstiev a v gminných samosprávach — mám tu na mysli Spiš a Oravu — mali by pracovať ľudia s demokratickým zmýšľaním, ktorí by vedeli, že tam žije slovenská menšina majúca isté práva, ktoré treba rešpektovať. Ľudia toleratí, ktorí by tam mali aplikovať v praxi demokratické spôsoby a pomáhať riešiť miestne problémy našej menšiny. Riešiť a nie sfážovať, ako sa to dnes ešte často stáva.

Vrátim sa ešte k popoľšovaniu našich mien a priezvisk, ktoré vlastne začalo na farských úradoch, kde sa kedy výlučne robili matričné záznamy. Ľudia si to voľakedy nevšimali, vedľa matričnej knihy zapisoval knaz, ktorý bol v obci autoritou. Potom v tom pokračovali matričné úrady v gminách, ktoré sem-tam protestujúcim krajonom zdôvodňovali, že vaj „žijú na poľskom území, jedia poľský chlieb a preto nemôžu byť ničím iným len Poliakmi“. A tak aspoň v matričných záznamoch sloven-

skú menšinu skoro úplne vykyňožili. Mnohí krajaní rodičia sa potom často ešte raz pokúšajú prinavratiť slovenské meno pri zápisoch svojich detí do školy, ale bezúspešne, lebo riaditelia operujú vždy tým istým argumentom: nemožno zapísat ináč ako je v rodnom liste. Nezostáva potom nič iné len súd, ktorý však tiež vyžaduje matričné doklady, o čom sme písali v minulom čísle Života.

Popoľšovanie mien nedokázalo však potlačiť slovenské národné povedomie krajanov. Najviac na to doplatili deti, vystavené polonizačnému nátlaku v škole a nie len tam. Nie div, že hodne mladých, podajných a národné nevykryštalizovaných charakterov podľahlo. Spočiatku to ešte nebolo také hrozivé keďže na základe medzištátnej dohody (z marca 1947) medzi Poľskom a vtedajším Československom boli na Spiši a Orave zavedené slovenské školy. Učili na nich učitelia zo Slovenska, ktorí dbali i o národnú výchovu mládeže. Keď však v šesdesiatych rokoch boli tieto školy zrušené a namiesto nich zavedené len trojhodinové vyučovanie (týždenne) slovenčiny ako predmetu, polonizácia mládeže prudko stúpia. Bol to úder, po ktorom sa naša menšina dodnes nevie spamaťať. Začali totiž problémy, ktoré vtedajšie školské orgány nedokázali (alebo možno nechceli) vyriešiť, najmä keď ide o chronický nedostatok slovenských učebníčkov a učiteľských kádrov. Paradoxne je to, že mnoho absolventov slovenského licea v Jablonke nehollo nájsť prácu na spišských a oravských školách. Na mnohých školách pracovali učitelia, ktorí sa snažili slovenčinu z nich vytlačiť. Casto sa im to darilo, keďže kontrola kurátoria osvety a výchovy bola deravá. Keď ešte dodám, že funkcie riaditeľov škôl boli pre krajanských učiteľov skoro neprístupné (dalo by sa ich spočítať hľadom na prstoch jednej ruky), situácia slovenského vyučovania bude pre každého jasná. Zmenilo sa dnes niečo? Podľa mňa nie veľa, ale o tom inokedy.

A.B.

REPIŠKA

PEKNÝ DARČEK

V prvých dňoch decembra v Repiskách-Bryjovom Potoku a konkrétnie Siškovom sídlisku vládol veľký zhon. Ani nie div, po dlhom očakávaní sa do novej budovy stáhovala miestna základná škola, čomu sa tešili najmä tunajší školáci a samozrejme aj učitelia. Budova mala pôvodne slúžiť ako nákupné stredisko. Jego výstavba začala ešte v roku 1987 na pozemku Andreja Maleca, ktorý ho odovzdal gmine za dôchodok. Stavbejnej investícii sa ujalo Gminné družstvo Roľnícka svojpomoc v Bukowine Tatzańskiej. Práce rýchlo napredovali a už v roku 1988 stavba bola ukončená v hrubom stave. Je skutočne chvályhodné, že veľkú časť stavebných prác si Repišťania urobili svojpomocne.

Minulého roku Gminný úrad v Bukowine Tatzańskiej rozhodol, že stavbu odkúpi za 506

Nová škola v Repiskách

mil. zl. a adaptuje ju na školu. Veľkú radosť mal z novej budovy riaditeľ školy Stanislaw Baran, ktorý nám povedal, že v nových podmienkach sa všetkým žiakom i učiteľom — bude lepšie pracovať. Miestnosti sú sice malé, ale zato svetlé a predovšetkým teplí! Novú školu v tomto školskom roku navštějuje spolu so školáčkami 57 žiakov. Bol to pre nich a pre všetkých Repištanov pekný darček do nového roku 1993.

Obyvatelia Repisk budú musieť teraz porozmyslieť, ako využiť starú budovu, ktorá pochádza z roku 1908. Iste patrí k najstarším školským objektom v tejto oblasti. Nedalo by sa v nej zriaďiť napr. múzeum školstva na Spiši? Také ešte nemáme.

J.P.

POĐAKOVANIE

Deti jurgovskej farnosti srdečne ďakujú otcovi spišskému biskupovi — ThDr. Františkovi Tondrovi za krásny dar v podoype slovenských modlitebníkov, ktoré obohatili ich katolícke a národné cítenie. Pán Boh zaplat.

*

Ústredný výbor KSSCaS a redakcia Života vyjadrujú veľkú vdaku vydavateľstvu Smena v Bratislave a jeho pracovníkom Jaroslavovi Marušiakovi a Ladislavovi Mihálikovi za knihu a časopisy darované našim detom a mládeži. Vďaka patrí tiež iniciátorovi akcie — šéfredaktori občasníka Spiš-Orava, dr. Jánovi Kubánovi, ktorý nám zároveň daroval veľký počet tohto magazínu.

HARKABUZ

Vkročili sme do nového roku 1993, naskytá sa teda priležitosť zhodnotiť vlaňajší rok v našej miestnej skupine. Musíme objektívne priznať, že bol trochu slabší ako predošlé. Má to samozrejme viac príčin, ktoré dokopy spôsobili, že činnosť viacerých miestnych skupín, nielen našej, trochu ochabla. Zhoršuje sa všeobecne ekonomická situácia, v súvislosti s čím aj naša Spoločnosť má čoraz menej prostriedkov. A aj keď krajaní práca je prakticky spoločenská, dobrovoľná, bez finančných prostriedkov neobstojí. Same schôdzce nesústiačia a na podujatia chýbali prostriedky. Tažká situácia nútí

mladých odchádzať z obci za zárobkom, čo paralyzuje činnosť súborov, divadielok či hudobných kapiel. A keď k tomu dôjde i ochabnutie výboru MS, situácia i bez vysvetľovania sa stane jasná.

V našom prípade — a myslím, že to platí aj pre ďalšie MS — je potrebný dobrý organizátor. Ja som trochu chorťavel, zase ďalší nemali čas a tak klubovna stála nevyužitá, nemal kto zbierať predplatné Života, kapela tiež neveľa účinkovala... Na dôvažok nemôžeme sa dohodnúť s doručovateľom, aby roznášal Život, v súvislosti s čím počet jeho predplatiteľov, žiaľ, klesol. Dúfam však, že sa to zanedľho zlepší. Vstúpili sme totiž do predzjazdového obdobia, v ktorom krajania v rámci vojnej kampane budú voliť nové výbery a tie sa, dúfajme, s väčším elánom pustia do práce. Bola by totiž škoda premárníť to, čo sme za tých vyše 45 rokov dosiahli.

Keď ide o ďalšiu kultúrnu činnosť klubovní, podľa mňa by bolo účelné, keby ústredný výbor usporiadal stretnutie s inštruktormi a vedúcimi týchto kultúrnych stánkov a spoločne prerokovali formy ich krajanskej činnosti. Tým by nielenže získal prehľad o aktuálnom stave klubovní a ich možnostiach, ale zároveň na základe výmeny skúseností jednotlivých MS dalo by sa hádam vypracovať zaujímavý program ich činnosti, ktorý by vychádzal z aktuálnych finančných možností Spoločnosti a súčasne prihliadal na osobitosti i možnosti danej MS.

Jedno je nepochybne — klubovne musia ožiť, musia byť navštěvované krajanmi ak chceme, aby mali akýkoľvek zmysel. Nové výbery, ktoré v tomto predzjazdovom období zvolíme, musia im venovať mimoriadnu pozornosť. Musí si ich viač všimnať aj obvodný a ústredný výbor našej Spoločnosti a podľa možnosti kontrolovať ich činnosť, najmä v jesenno-zimnom období.

FRANTIŠEK HARKABUZ

LAPŠANKA

Každá organizácia, ktorá chce byť viditeľná, musí mať pevnú členskú základňu a vyvíjať aktívnu činnosť. Možno k takým zaradí neveľkú Miestnu skupinu

VOJNA O DOTÁCIE

Dotácie udeľované o.i. producentom olejnatých semien v krajinách Európskeho hospodárskeho spoločenstva sa stali prameňom ostrého konfliktu medzi USA a EHS. Totiž dotácie hrozili americkým producentom súťažového oleja stratou európskych odbytiš. Je to spor čudný, keďže Američania taktiež podporujú dotáciemi pestovanie olejnatých rastlín a teraz chceu zvýšiť pomoc pre svojich farmárov dodatočne o miliárdu dolárov. Obe strany teda robia to isté...

Preto sa vyplácajú dotácie? Nedá sa bez nich zaobísť?

Z dotácií možno rezignovať, ale na to neskôr siano doplatiť. Príkladom môže byť Poľsko. Po náhlom zastavení dotácií k mlieku a jeho výrobkom (koncom r. 1989) sa ich ceny prudko zvýsili, čo malo za následok prudký pokles spotreby mliečnych výrobkov, teda aj veľký pokles dopytu a výkupných cien mlieka no a — ako si pamätáme — ťažkosti s jeho odbytom. V súvislosti s tým v rokoch 1990—1991 počet krav poklesel o 40 percent a asi o toľko aj výkup mlieka. Stratili na tom všetci. Totiž nevyužívanie lúk a pastvin, ktoré tvoria 20 percent poľnohospodárskeho areálu, prázdne budovy pre zvieratá a obmedzenie pracovných možností na vidieku je obrovskou stratou a márnootravnosťou. Čo väčšou stratou sa stal veľmi veľký pokles spotreby mlieka a jeho výrobkov.

Vďaka dotáciám roľníci mohli predávať mlieko po relatívne rentabilnej cene a súčasne mliekárenské výrobky boli prístupné pre spotrebiteľov. Spotreba bola tak veľká, že dokonca chybovalo maslo (listky). Prostriedky na dotácie pochádzali zo štátneho rozpočtu, teda nepriamo zaťažovali všetkých občanov. Dotácie využívali ľudia skromne situovaní, ako aj zámožní. Nebolo to spravodlivé podobne, ako v prípade vysoko dotovaných umelých hnojiv. Komu sa podarilo kúpiť via-

cej hnojiv, ten z dotovaného hnojenia mal väčší zisk. Zrušenie prípadne obmedzenie dotácií bolo teda zdôvodnené, avšak škody z tohto dôvodu boli pre našu ekonomiku väčšie ako dosiahnuté zisky.

Podporovanie poľnohospodárstva dotáciami je v civilizovanom svete všeobecné. Hovorilo sa o tom prednedávnom o.i. na konferencii poľských a amerických vedeckov vo Varšave. Dotácie pre poľnohospodárstvo vo svete nie sú, ale dokonca rastú. V Japonsku podiel štátnej dotácií na príjmach roľníkov sa od r. 1989 zvýšil z 57 na 85 percent, v krajinách EHS — z 37,5 na vyše 40 percent a ďalej rastie, v USA — z 15,6 na 28,3 percent, v Autstrálii z — z 9,5 na 19,5 percent.

Je niekoľko príčin dotovania poľnohospodárstva. Patrí k nim produktivita práce v poľnohospodárstve — spravidla nižšia, ako v iných odvetviach hospodárstva, pomerne nízke ceny poľnohospodárskych výrobkov v podmienkach nadprodukcie, spravidla rýchlejší rast cien výrobných prostriedkov pre poľnohospodárstvo v porovnaní s cenami poľnohospodárskych produktov. Jedným z dôvodov dotovania poľnohospodárstva je v niektorých krajinách obava pred nezamestnanosťou. Aby ľudia zostali na vidieku, treba im zaistit základy existencie. Niekoľko sa poľnohospodárstvo dotuje z politických dôvodov, napr. vo Fínsku, aby roľníci neutekali z pohraničia (vyše 1000 km hraníc s býv. ZSSR). Dotácie spôsobujú, že ľudia zostávajú na svojich gazdovstvách, hoci životné podmienky sú tam ťažké a výsledky práce skromné.

V Poľsku boli dotácie pre poľnohospodárstvo drasticky obmedzené a pri dnešnom stave štátneho rozpočtu ťažko otáčať, že budú prinavrátené. Je to následok o.i. chybej hospodárskej politiky a nedbalosti o záujmy poľnohospodárstva. A predsa naše poľnohospodárstvo veľmi potrebuje finančné prostriedky. Pokles príjmov roľníckeho obyvateľstva je o 40 percent väčší ako mimo poľnohospodárstvo. Dvakrát rýchlejšie stúpali ceny výrobných prostriedkov ako výkupu poľnohospodárskych produktov. Následkom chyb v poľnohospodárskej politike a dodatočne následkom citelného sucha — približne o 30 percent klesla vlna rastlinná výroba a spolu s tým aj príjmy vidieka. Vyše 80 percent gazdovstiev pre nedostatok finančných prost-

riedkov prestalo investovať. Teda výroba veľmi poklesla a výhľady na jej rast sú miomiadne nepriaznivé.

Sú to väzne ohrozenia pre štát. Môžu spôsobiť stratu sebestačnosti v oblasti výživy, ďalší úpadok gazdovstiev, biedu na vidieku a viaceročnú závislosť krajiny od dovozu potravín z cudziny.

Keď chybajú prostriedky na podporovanie poľnohospodárstva dotáciami, ako to robia iné krajiny, treba ho podporovať priamo, to znamená súhlasíť na istú dobu s rastom cien potravín. Nemôže to byť rast donekonečná, lebo keby ceny prilis stúpali, spotreba klesne ešte viacej. Čo získajú roľníci na vysokých cenach, keď nebudú môcť svoje výrobky predávať pre veľmi zníženú kúpnu silu obyvateľstva.

Oprávnené sú teda požiadavky týkajúce sa obmedzenia dovozu potravín na nevyhnutné minimum. Na určitom nedostatku potravín na trhu a istom raste ich cien by mali získať predovšetkým naši roľníci a nie zahraniční.

* * *

Boj o dotácie pokračuje. Francúzski farmari podpájujú sklady McDonalda, čím protestujú proti americkému diktátu v rokovaníach medzi EHS a USA týkajúcich sa sietového obchodu. Spor zostruje práve otázka dotácií pre poľnohospodárstvo, ktorých obmedzenia v krajinách dvanásťky EHS (v tom značného zníženie subvencí na vyvážané obilia) sa dožadujú Spojené štaty. Ústupky v tejto veci v prospech USA by najčítanejšie postihli Francúzsko a ako oceňujú odborníci, pre časť francúzskeho poľnohospodárstva by to znamenalo priam záhubu. Po prvých rokovaních medzi EHS a USA, francúzska vláda naďalej zastáva tvrdý postoj v obrane národných záujmov zdôrazňujúc, že môže postaviť veto voči prípadnej dohode o subvenciách pre poľnohospodárstvo, ktorá by narušovala ustálené zásady spoločnej poľnohospodárskej politiky EHS. Ostatní partneri sú však čoraz očotnejší ustúpiť, čo Francúzsku hrozí izoláciu. Dodajme, že v tomto spore nikt nenamietá proti zásade dotovania poľnohospodárstva — ide len o jej výšku a rozsah, aby poľnohospodárstvo v niektorých krajinách nebolo zvýhodnené na úkor iných.

NOVÉ ODRODY OVSA

Doteraz skoro každý desiaty hektár obsiaty obilím zaberá ovos. Predvída sa však, že areál jeho pestovania na slabších pôdach sa bude zväčšovať. Totiž ovos — ako vieme — nevyžaduje také hnojenie ako iné druhy jarného obilia a pekne rastie dokonca na slabších, ale pomerne vlhkých pôdach.

Dnes sa v Poľsku masovo pestuje 10 odrôd ovsa. Tu je krátka charakteristika niektorých odrôd.

BORUTA. Túto odrodu sa pestuje vo väčšine vojvodstiev. Dezrieva dosť skoro, je odol-

ná na polahnutie a prináša dosť dobrú úrodu. Jej pôdne a hnojivové požiadavky sú pomerne vysoké. Podobne ako všetky odrody ovsa treba ju pomerne skoro siať a posilniť minerálnymi hnojivami.

KOMES. Táto odroda má žlté zrno a krátku slamu, je dosť skorá, má priemerné pôdne požiadavky a prináša vysokú úrodu na dosť dobrej a hnojenej pôde. Túto odrodu sa doporuča pre južné, v tom aj podhorské oblasti.

GÓRAL. Má žlté zrno, veľmi krátku slamu a je odolný na polahnutie. Táto odroda je oveľa viac nehnívna na hrdzu ako iné druhy ovsa. Má priemerné pôdne požiadavky, ale najlepšie sa dari pri pestovaní v intenzívnych podmienkach. Možno ju pestovať najmä v západnej a južnej časti Poľska, v tom aj v podhorských oblastiach.

KAROL. Odroda odolná na polahnutie (krátká a hruba slama), stredne skorá a vhodná na pestovanie v celom Poľsku. Vyžaduje si však trochu lepšiu pôdu a dobré hnojenie. Túto odrodu sa doporuča najmä roľ-

nikom, ktorí sa špecializujú na pestovanie obilia.

SANTOR. Skorá odroda s krátkou slamou majúca priemerné pôdne a hnojivové požiadavky. Možno ju pestovať na území celej krajiny okrem východného pásma.

BORYNA. Stredne skorá odroda s krátkou slamou vhodná pre stredne intenzívne podmienky. Možno ju pestovať v celej krajine.

PŁATEK. Dozrieva rovnomerne a dosť skoro, má krátke a pevné steblo, zrno sa zvlášť hodí na vločky. Prináša spravidla vysokú úrodu v priemerných podmienkach. Odporúča sa ju pre primorské, podhorské oblasti a Silesko.

FLAMINGS NOWA. Je to jediná zahraničná odroda v Poľsku. Má žlté zrno a krátku slamu, dozrieva skoro a má priemerné pôdne požiadavky. Hodí sa pre horské oblasti dokonca nad 500 m n.m.

Všetky odrody ovsa treba sa pestovať pred sejbovou morí a vôbec siať pomerne skoro, (keďže sa neboja mrázov). Pri priemernom hnojení vyžadujú — podobne ako iné obiliny, zákonky proti burine, chorobám a škodcom,

ZELENÁ KRONIKA

KRIŽENIE OSÍPANÝCH rôznych rás (t.zv. tovarové kríženie) umožňuje rýchle zlepšiť produk-

ciu, ale výsledok dosiahnutý touto cestou nie je dedený z pokolenia na pokolenie. Totiž iba kríženci v prvom pokolení dedia príznačné črtu krížených rás, ktoré chceme dosiahnuť. Pri ďalšom rozmnžovaní takto vykresovaných osípaných dochádza k zániku nadobudnutých črt a poklesu kvality zvierat. Z mno-

hých pokusov kríženia v Poľsku vysvitá, že pre produkciu mierancov s našimi rasami bielych osípaných je najlepšie používať kanca rasy duroc alebo hampshire. Naopak, nemalo by sa k prasníciom čistých rás duroc alebo hampshire pripútať biele kancov, keďže to prináša horšie výsledky tak pre ďalšiu

plementibú, ako aj pre jatočné účely. Tovarové kríženie ošípaných bielych rás s mäsnými rasami duroc a hampshire dáva potomstvo, pre ktoré je príznačná silná stavba, dobrá jatočná efektivita a kvalita mäsa, ako aj odolnosť proti zhoršeným podmienkam.

WĘTERYNARZ

NOSACIZNA SKÓRY — przy tym typie choroby, na nogach tylnych tworzą się wrzody o postępujących brzegach, o dnie silnoninowatym pokrytym ciągnącą się wydzieliną, z wyglądu podobne do miodu. Przy dłużej trwającej chorobie występuje zgubienie nóg tylnych które stają się podobne do słupów.

NOSACIZNA PLUC — tu głównym objawem jest stan podgorączkowy, przy czym pod wieczór temperatura wzrasta, pojawia się kaszel i duszność, zwierzęta słabną, coraz bardziej chudną i wreszcie padają. Nosacizna pluc trwa zazwyczaj miesiące i lata. Rozpoznanie jest jej trudne. Wszyscy hodowcy obowiązani są zawiadamiać lecznicę zwierząt o każdym wypadku zachowania oraz objawach nasuwających podejrzenie nosacizny. Jednocześnie należy: 1. konie chore i podejrzane odosobić od zdrowych; 2. nie wyprowadzać ich poza gospodarstwo; 3. zabronić dostępu do nich osobom postronnym; 4. konie padle i zabić z konieczności do czasu przybycia lekarza przechować w całości w miejscu odosobnionym.

Koni zdrowych, ale przebywających poprzednio razem z chorymi, nie wolno wyprowadzać z zarażonej zagrody ani sprzedawać. Po usunięciu konia chorego lub podejrzaneego o nosaciznę należy natychmiast przeprowadzić tymczasowe odkażanie stanowiska na którym on stał, oraz wszystkich przedmiotów, z którymi się stykał. Po zlikwidowaniu nosacizny przeprowadza się ostateczne gruntowne odkażanie ścisłe według wskazówek lekarza. Do odkażenia używa się roztworu sodu żrącej lub kreolina (pół litra kreolina na 10 litrów wody). Wszyscy, którzy mieli styczność ze zwierzętami chorymi lub podejrzanymi o nosaciznę, powinni dokładnie odkażać ręce i odsłonięte części ciała oraz odzież i obuwie używając do tego celu roztworu kreolina (2 łyżki stołowe na 1 litr wody). Do koni chorych lub podejrzanych nie wolno zbliżać się osobom, które mają na rękach, głowie skaleczenia, mogą bowiem bardzo łatwo zchorować na nosaciznę. Nosacizna u ludzi ma ciężki przebieg i nie leczone w porę może zakończyć się śmiercią. Na wspólnych pastwiskach nie wolno wypasać koni podejrzanych o nosaciznę. Szczególną ostrożność zaleca się, gdy choroba ta panuje w okolicy.

PRAWNIK

JAK SPORZĄDZIC TESTAMENT

Nie wiadomo, czy jest to kwestia mody czy rzeczywistej potrzeby. Tak czy inaczej — coraz więcej czytelników pyta, jak prawidłowo sporządzić testament.

Kodeks cywilny zna dwa rodzaje dziedziczenia: ustawowe i testamentowe. To pierwsze wchodzi w grę gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo też zmarła z osób, które powołał nie chce lub nie może być spadkobiercą. Krąg osób powołanych do dziedziczenia z ustawy jest wyznaczony przez związki rodzinne oparte na pokrewieństwie, względnie na innej więzi prawnej o charakterze rodzinnym (małżeństwo, przysposobienie). Kodeks precyzyjnie określa kto po kim dziedziczy i w jakiej części, pomyłka w usytuowaniu się pretendentów kolejce do spadku jest absolutnie wykluczona. Dziedziczenie testamentowe wymaga sporządzenia przez spadkodawcę testamentu. Termin "testament" ma w prawie dwa znaczenia. Z jednej strony to czynność prawną, jednostronną i odwoalną, przez którą testator (spadkodawca) rozporządza swoim majątkiem na wypadek śmierci, z drugiej — to dokument, obejmujący odpowiednie oświadczenie woli testatora. Testament może zawierać rozporządzenie tylko jednego spadkodawcy. Można go też w każdej chwili — w całości albo w części — odwołać. Sporządzić i odwołać testament może tylko osoba mająca pełną zdolność do

czynności prawnych, nie może więc być testatorem np. osoba całkowicie ubezwłasnowolniona. W pewnych sytuacjach testament może okazać się nieważny, a mianowicie, jeśli został sporządzony:

— w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powięcie decyzji i wyrażenie woli (choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy, inne, chociażby nawet przemijające zaburzenie czynności umysłowych spadkodawcy).

— pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działa pod jego wpływem, nie sporządziłby testamentu tej treści.

— pod wpływem groźby (a więc w obawie, że spadkodawcy albo osobom trzecim grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste lub majątkowe w razie odmowy sporządzenia testamentu).

Testamenty dzielą się na zwykłe i szczególną. Najbardziej popularną formą testamentu zwykłego jest testament własnoręczny czyli holograficzny. Spadkodawca sporządza go sam, koniecznie pismem ręcznym, podpisuje i opatruje datą. Testament napisany na maszynie albo przez osobę trzecią choćby pod dyktando testatora będzie nieważny. Brak daty nie pociąga za sobą nieważności, jeśli nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści dokumentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów (aktualny jest zawsze ten najpóźniej sporządzony).

Drugą formą testamentu zwykłego jest testament notarialny. Spadkodawca oświadcza swoją

CZY ŚWINIE ZAPADAJĄ NA GRUZLICE?

Wbrew utartym poglądom na gruźlicę chorują nie tylko ludzie, ale także i wszystkie zwierzęta gospodarskie. Świnie zakażają się przez picie mleka pochodzącego od krów chorych na gruźlicę lub przez zjadanie karmy zakażonej wydalinami ludzi lub zwierząt chorych. Zażycia zwierzęcia obawy nie są wyraźne. Za życia zwierzęcia stwierdzić gruźlicę można poprzez stosowanie zastrzyków z tuberkuliny w skórę ucha. Sposób ten jest szeroko stosowany przy rozpoznawaniu gruźlicy u bydła. Gdy proces gruźlicy zaosztra się, obserwuje się następujące objawy: kaszel, ciągle chudnięcie, matowy, brudnożółtawy wygląd sierści i skóry, duszność i zmienne apetyt. Aby zabezpieczyć świnie przed zakażeniem się gruźlicą należy stosować następujące środki:

- 1) trzymać świnie w widnych, czystych, suchych, dobrze wietrzonych chlewach z urządzeniami wybiegami,
- 2) nie pozwalać na chodzenie świń po podwórzu i gromadzenie odpadków w oborach, kurnikach i śmietnikach,
- 3) mleko oraz wszystkie produkty mleczarskie przed skarmieniem poddawać gotowaniu,
- 4) nie urządzać kurników w chlewie, oraz trzymać świnie jak najdalej od bydła.

ŚWIERZB PIÓR DROBIU

Świerzb piór występuje najczęściej u kur w ciepłej porze roku. Przyczyną schorzenia jest małe pasożyt. U chorych sztuk wypadają pióra — najpierw z grzbietu, potem z brzucha, nóg, szyi i głowy. Na skórze występują zaczernienia lub guzki, które przekształcają się w strupy. Chory ptaki odczuwają swędzenie, drapią się, są niespokojne, tracą apetyt i chudną. W leczeniu — rozmiękcza się strupy tłuszczem, a następnie usuwa je, miejsca po strupach smaruje się 10% maścią kreolinową. Czyli postępowanie jest takie same jak przy świerzbie nóg. W okresie leczenia kurniki czyszczą się z brudu i odkażą.

PORAŻENIE POPORODOWE. Porażenie poporodowe u świń przejawia się inaczej niż u krów. Występuje ono zwykle w 2–5 dni po oproszeniu. W niektórych wypadkach następuje samowycelenie w ciągu 1–2 dni. Objawami porażenia są: brak apetytu, zaparcie, zatrzymanie moczu oraz niewydzielanie mleka. Chroba ta zauważona w porę nie jest groźna. Przy wystąpieniu takich objawów, naciąga się całą skórę maciorą spirytusem, nakrywa czymś cieplym i wzywa lekarza.

H.M.

istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy, albo jeśli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednogniejszej obecności co najmniej trzech świadków. Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spisze oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą: spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie.

Gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku (otwarcie spadku równoznaczne jest ze śmiercią spadkodawcy) stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Przy zmowie spadkobiercy i rzekomych świadków przy umiejętności reżyserskiej można, niestety, udowodnić istnienie testamentu, który spadkodawcy nigdy nie przyszedłby do głowy.

Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu ten, kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych; niewidomy, głuchy lub niemy; kto nie może czytać lub pisać; kto nie włada językiem, w którym sporządzony jest testament; skazany za fałszywe zeznania, a także osoba, dla której w testamencie przewidziana jest jakakolwiek korzyść (także jej bliscy) i to pod rygorem nieważności testamentu.

DUNAJ A DUNAJEC

— Krásne je to Slovensko, veľmi rád okolo neho tečiem, — vráví Dunaj zadumanec.

— Naozaj, veľmi krásne, cítim sa pri ňom tak ľahko, — žblnkoce Dunajec.

— Ja budem ho chrániť zdola! — duní široký Dunaj.

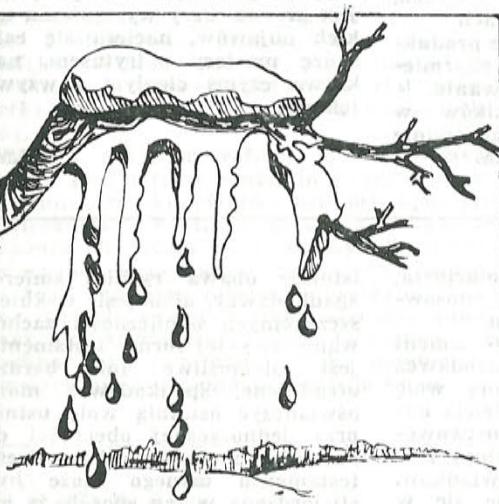
— A ja zhora! — zurčí Dunajec. Lenže rieky sú rieky, povedia si, že budú tieciť tadiaľto, ale potom sa ich život kľukatí celkom ináč. Dunaj začne sice tieciť po južnej hranici Slovenska, ale náhle sa skrúti na juh. A na Dunajec sa dá spoľahnúť ešte menej, po našich severných hraniciach tečie iba kúsoček. Ale zato sa na tieto rieky nehneváme, radi za nimi cestujeme. Ved' kto by sa nechcel previezť po Dunaji vyhliadkovou loďou? Bratislava je z lode dvojnásobne krásna, jeden hrad sa odráža od oblohy, druhý od Dunaja.

Z Dunajca je zase krásny pohľad na naše najkrajšie pohorie, na Vysoké Tatry. Perlistú dunajeckú vodu vyhľadávajú najmä kajáčari. A kto sa boji veslovať divokrásnymi perejami, že ho vír pohltil, odvezie sa na plň. Nesmieš však zabudnúť, že si v Pieninskem národnom parku. Tu si môže dovoliť hlasito rozprávať iba Dunajec. Rozpráva si, žblnkoce, až je plný pien. Možno preto sa Pieniny volajú Pieniny.

Ako sú si rieky Dunaj a Dunajec blízke v menách, tak sú si vzdialé vo svojom pretekávaní. Junák Dunajec tečie na sever. Obor Dunaj nás zase povodí krajinami južnými. A pritom sa nám rád predvedie, aký je on čarodej. Priamo pred našimi očami sa rozplynie v Ciernom mori.

JOZEF PAVLOVIC

MÁRIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVA

Stíhlý cencúľ z ríne visí odvčera a z tej výšky malý svet si obzera

Slnko a cencúľ'

Vidí sad i rieku, skaly:
„To je krásu!” všetko chváli
a driečikom ku slnku sa
obracia:
„Slnko, slnko! Pod' aj ku mne
pohrat sa!”
„Si ty chmuľko!” kameň pod ním
prevrávi,
„ved' ta slnko zje od päty
do hlavy!”
Cencúľ túžou unesený
hrk ho nôžkou po temeni:
„Nech zje!” a sa celý k slnku
vykrúti:

SNEHULIAK HUDBA: B. FELIX • TEXT: E. DRIENKO

(4 takty = 6,5')

Solo Snehu veľa, snehu má-lo, kde sa tol'kej krásy vzalo u vás vo svete?
Vy to nevie-te? Zbor Snehu veľa, snehu má-lo, kde sa tol'kej krásy vzalo?
Plné zá-hrad-y. Kto to prezra-dí? Zhora spadol biele perie,
nik ho ale ne-zo-berie. Biele polia, biele ticho, dýchla zima bie-lym dychom.
Učí chodiť v snehu žiakov, svojich bielych sne-hu-liakov, la-la-la-la-la.
Solo To sú vločky pre môj biely šat. Uhľí-ky sa iste niekde ná-jdu.
Pod de-ra-vým hrncom budem tu-ho rozmyšľať, kto by ma vzal na jar
do podnájmu. Snehuliak som u-te-šený, eš-te metlu po-daj-te mi.
V zime je mi fajn, na u-li-ci stojím sám. Snehuliak si pre-nás, deti,
vádčne metlu podáme ti. V zime je tu fajn. Tak sa spolu s nami hraj!

„Pod!” a ono aj ho našlo
na púti.

Najprv rúčkou pohladká ho
po tvári,
potom na ňom v tisíc farbách
zažiarí.

Ale neskôr... Rata, skaly!
Slnko žiarí — v tielku páli,
cencúľ pláče, aj sa jagá
zároveň —

ked' vtom: tresk! a padol rovno na kameň.

(Uryvok)

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje páru známych amerických filmových hercov, ktorí vo svojej kariére majú už za sebou desiatky filmových úloh, spolu a osve. Citatelia ich iste poznajú keď uvedieme, že hrajú v populárnom televíznom seriáli Dynastia, ktorý práve teraz vysiela poľská televízia. Napíšte nám ich mená a pošlite do redakcie. Pre autov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 415/92 sme uverejnili snímku Petera Falka. Knihy

vyžrebovali: Jozef a Alžbeta Lukášovci z Krempáčov, Aneta Chovancová z Jurgova, Jozef Grobarčík z Oravky, Jana Kopaczka z Kacvina a Marek Kurán z Novej Belej.

ÚSPЕCH ZA KAŽDÚ CENU

Ked' sa rozpadla NDR a spolu s ňou tamojší športový systém, väčšina trénerov stratila prácu. Nikto nechcel zamestnať ľudí, ktorí si zašpinili ruky dopingom, čo sa zvlášť týkalo plávania, v ktorom najmä plavkyne NDR výrazne dominovali a získávali medaily.

Hoci v posledných rokoch celý športový svet vypovedal dopingu vojnu, vysvišlo, že túto nedovolenú prax nemožno tak ľahko vykonať. V poslednom čase na to isté čo kedysi NDR — medaily, ochochala Čína a... objednala si trénerov bývalej NDR. Čína ostatne nepodpisala olympijskú chartu proti dopingu, čo sice nič neznamená, ked'že iní ju podpisali, ale ju nerešpektuju. Číňania podobne ako kedysi v NDR nepúšťajú k sebe medzinárodnú protidopingovú kontrolu, skúmajúc stav organizmu športovcov počas tréningu.

Tri roky práce nových trénerov prinieslo obdivuhodné výsledky: na posledných Olympijských hrách v Barcelone sa čínske plavkyne stali druhou veľmocou sveta. Túžba po medaliah však stále stúpa. Teraz v Číne platí heslo: zdolať americké plavkyne už na majstrovstvách sveta v Rime na budúci rok. A ako to urobiť? Ešte viac trénovať a samozrejme pomáhať si nedovolenými prostriedkami. Posledné výsledky čínskych plavkyň na nedávnych pretekoch o Svetový pohár ukazujú, že svoj cieľ môžu dosiahnuť. Aj keď na pretekoch tri svetové rekordy prekonala Nemka Van Almsicková, rozhodujúcu väčšinu súťaží vyhrali čínske plavkyne. Položme si otázku: dokedy ešte?

O citlivém srdci

V jedné smutné krajině stál domek, ve kterém žila matka se synem Hromotlukem. Ti dva se měli moc rádi, ale nevedlo se jim dobré, protože v okolí nebyl kousek úrodné půdy nebo svěží zeleně.

„Tady ti, synáčku, štěstí nepokvete,“ řekla po čase zarmoucená matka. „Tady se neužívíš. Musíš do světa.“ Hromotluk, který byl jako obřísko, že by mohl skály lámat, ale srdce měl citlivé, se rozplakal a zaprosil: „Dobrě, vydám se do světa, ale ty musíš jít se mnou. Moc by se mi po tobě styskalo.“

„Jak bych já mohla jít s tebou?“ odpovídala matka. „Nohy by mě neunesly. A jsem příliš zvyklá na naši chaloupku.“

Hromotluk se nedal odradit: „Vezmu tedy chaloupku i z tebou na záda. Sily mám dost.“

I na tohle slyšel záporou odpověď: „Náš domek patří do téhle krajiny. Nedá se nic dělat, zůstanu tady.“

A poslala syna pryč samotného.

Hromotluk šel přes písečné lány a holé hůrky. Tak dlohu mu trvalo, než se dostal do úrodného kraje, že zatím přišla zima a vysoké návěje sněhu přikryly zem. Hromotluk se velice zarmoutil, když viděl, že kolem do nedohledna je bílo. Popelavě šedý písek vystřídal studený sníh.

„Svět mě netěší, nic dobrého na něm není,“ povzdechl si Hromotluk celý utrmácený a utrápený steskem po matce. Lehl si odevzdaně na zem a zavřel oči. Zanedlouho usnul. Spal celou zimu a celé jaro, spal až do podzimu a spal, když znova napadl sníh. Léta mijela a na Hromotluka sedali ptáci a včely, padal na něj déšť a sníh, a s prudkou jarní vodou ho zpola zakryla hlina. Vítr sem přivál z lesů a luk nejrůznější semínka a Hromotluk celý obrostl stromy a květinami, trávou a obilím a ve vlasech se mu uhnizdili ptáci. Probul se až za jedné letní bouřky, protáhl se, vstal, jako kdyby uplynula jedna jediná noc, a vydal se zpět k domovu. A jak tak kráčel neúrodnou zemí, sem tam z něho opadávala kyprá hlina a semínka a čtyřlístky a kopretiny a smrčky a jabloně, a smutná krajina se začínala zelenat. Když došel k prahu rodné chaloupky, uviděl, že tam sedí jeho matka, nemocná žalem a úplně šedivá. Jakmile se však uvítala s Hromotlukem a uslyšela, jak mu ptáci zpívají ve vlasech, celá pookrála. Od té doby spolu žili šťastně v rodinném domku uprostřed veselé krajiny.

Dagmar Lhotová

JIŘÍ FALTUS

ČO JE TO?

Kočka

Ráno, když se rozdenívá,
na kutě se plíží.
Celý den pak jenom zívá,
oci se jí klíží.

A kde v noci byla?
Kde by —
Za komínem
v nebi.

Prišiel k nám host,
spravil nám most
bez sekery, bez dláta,
a predsa je pevný dosť.
Co je to?
(dať)

Kto sa pod ňu
večer skrýva,
tomu cez noc
teplo býva.
Co je to?
(anireP)

HVIEZDY SVETOVEJ ESTRÁDY

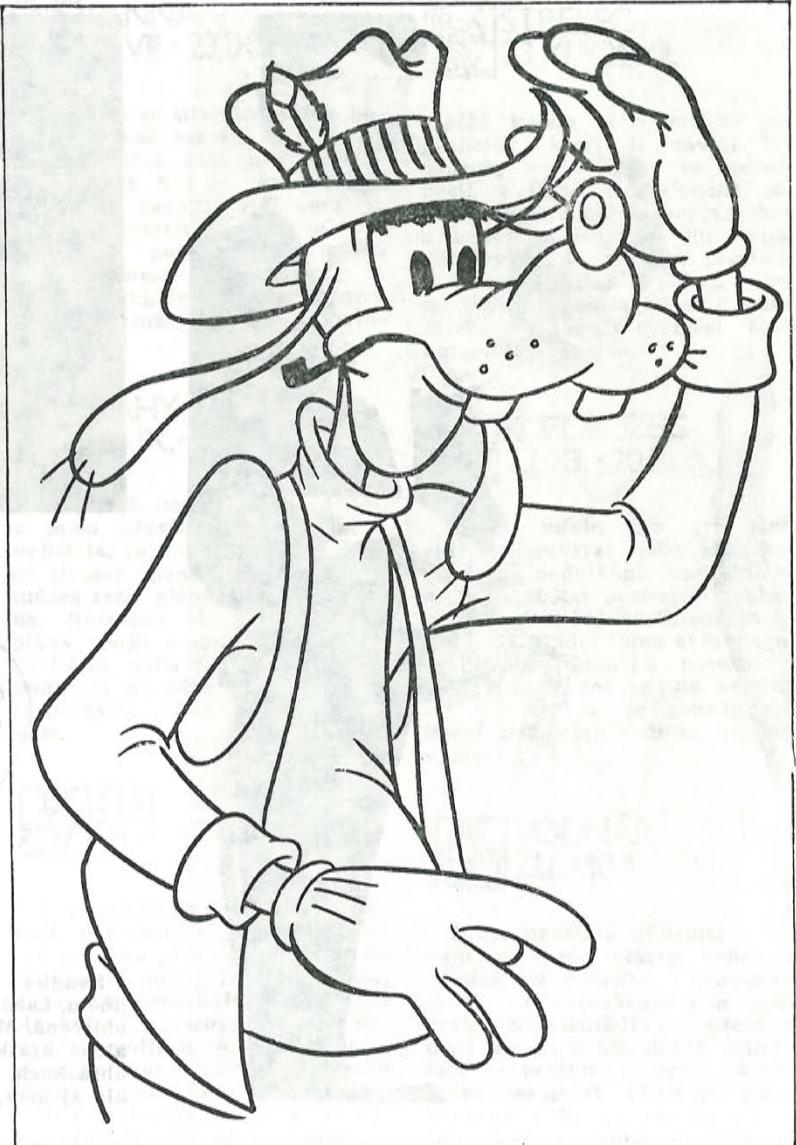
RUN-DMC

Pisali sme svojho času, že americká hudobná scéna bola dlho v istom zmysle nedobytná pre európskych interpretov. Začali sa tam širšie presadzovať prakticky až v sedemdesiatých rokach, čo ho prikladom boli neskôr trebárs viaceré ceny Grammy pre anglických a iných sólistov. Za týmito úspechmi stál veľký rozmach popularity najmä heavy-metalu a hlavne rapu. Poznamenajme, že hudba v štýle rap je v podstate záležitosťou amerického kontinentu a získala si tam široké poslucháčske zázemie.

K najpopulárnejším americkým skupinám tohto štýlu v poslednom období patrí nepochybne formácia RUN-DMC. Jej za-

kladateľom je Joseph „RUN“ Simons. Od r. 1977 vystupoval spolu s Curtissom Blowom, ktorý ho vlastne zasvätil do tajov rapu. Po čase však túžba po vlastnej hudobnej sebarealizácii ho priviedla k rozhodnutiu osamostatniť sa. V r. 1982 teda opustil svojho učiteľa a s priateľom Darrylom „DMC“ McDanielsom založil skupinu nazvanú jednoducho RUN-DMC. Po krátkom čase sa k nim pripojil tretí člen Jason Mizell, známy pod pseudonymom Jam Master Jay.

Vsetci traja pochádzajú z černošských rodín a vo svojej hudebe si vytýčili vystupovať v mene celého černošského obyvatelstva, najmä z tých najchudobnejších štvrtí ako Harlem alebo Natts. Začali znamenite a už prvé nahrávky im priniesli veľkú popularitu. V r. 1984 nahrali skvelý album nazvaný skrátka The First Album a o rok neskôr druhý — King Of Rock, ktoré sa rýchlo vypredali vo vysokých nákladoch. Zatiaľ vari najlepším

MAŁUJTE S NAMI:

Dnešnou vašou úlohou bude obrázok pekné vymaľovať. Potom obrázok vystrihnite a zašlite na adresu redakcie (nezabudnite uviesť svoj vek). Výhercom pošleme knihu.

Správna odpoveď z decembrového čísla naše, tentokrát matematickej tajničky znie: tridsat. Knihy vyžrebovali: Rafał Vojtas z Jurgova, Božena Placiaková z Dolnej Zubrice, Dominika Bogacka z Nižných Lapšov a Magda Pacigová z Krempách.

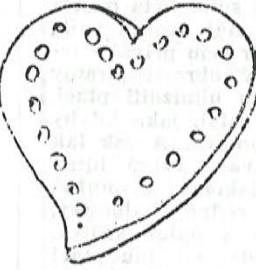

dielom skupiny RUN-DMC je tretí album Raising Hell, ktorý vznikol pod dohľadom skúseného producenta Ricka Rubina. Zaznieva z neho majstrovsky spracovaný rap, ktorému kritici predili bez vähania všetky hviezdičky. Ohromujúca energia, strhujúce tempo, až metalová údernosť tvoria hlavné črty jednotlivých skladieb, ktoré ako albumový celek patria v tomto žánri rozhodne k najlepším.

Ďalší albumový výber skupiny Tougher Than Leather pochádza z r. 1989. Je zostavený zo sprievodných piesní k rovnomennému filmu, v ktorom si členovia skupiny vyskúšali aj svoje herecké vlohy. Poznamenajme, že skupina viackrát spolupracovala s veľkou americkou hviezdou Michaelom Jacksonom. Rap v jej prevedení je vlastne účtovým pokračovaním rhythm'n'bluesu. (jš)

sú rôzne a môžete si zvoliť jeden z dnes uverejnených. Dúfame, že sa vám naše modely budú páčiť a pomôžu vám vybrať si niečo pre seba.

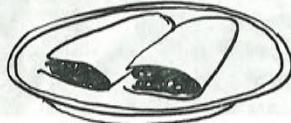
Svadba je pre nevestu veľkým dnom, každá chce byť výnimočne pekné oblečená. Možno sa rozhodnete pre dlhé alebo krátke šaty, ktoré sú na našich obrázkoch. No nielen šaty sú dôležité, ale aj účes, závoj alebo ozdoba. Môdne

ZUZKA VARÍ

CO NA OBED

ZEMIAKOVÁ POLIEVKA SO ZELENINOU A MÄSOM. Rozpočet: 800 g zemiakov, 300 g bravčového mäsa, 100 g baranieho mäsa, 300 g mrkví, 3 väčšie cibule, 1,5 lit. bujónu (z kocky), 0,125 lit. kyslej smotany, 30 g majonézy.

Mäso a zeleninu pokrývame na kocky a v nádobe postupne navrstvime. Prelejeme bujónom a jednu hodinu varime na miernom ohni. Kyslú smotanu a majonézu dôkladne zmiešame a vlejeme do polievky a ešte raz povaříme.

PLNENÝ BRAVČOVÝ BOCÍK. Rozpočet: 400 g bravčového bôčika, rasač, sol', voda. Plinka: 30 g masla, 80 g žemli, 20 g strúhanku, 1 vajce, 1 dl mlieka, sol', muškátový orech, petržlenová vňať.

Vykostený bôčik rozrežeme od stredu ku kraju tak, aby vzniklo vrecúško, ktoré posolíme, naplníme a zošíjeme. Bôčik položí-

me na pekáč, kožu nakrojíme na štvorce, posypeme rasou, podlejeme horúcou vodou a upečieme do červena.

Plinka: maslo vymiešame so žltkom a soľou, pridáme pokrájané žemle namočené v mlieku, posekanú petržlenovú vňať, posúšaný muškátový orech, strúhanku a z bielka ušľahaný tuhý sneh. Všetko zlahka premiešame. Podávame s ryžou alebo zemiakmi a šalátom. Možno podávať aj s knedľou a dusenou kapustou.

RIZOTO S BRAVČOVOU PEČIENKOU. Rozpočet: 400 g bravčovej pečienky, 3 polievkové lyžice oleja, 200 g ryže, 30 g údenej slaniny, 60 g cibule, sol', mleté čierne koreniny, 100 g čerstvých hub alebo za hrst sušených hub po prípade 100 g šampíónov, petržlenová vňať.

Umytú pečienku pokrývame na menšie kúsky a udusíme domäkkou na oleji. Údenú slaninu pokrývame nadrobno, mierne ju vyškvárieme, pridáme pokrájanú cibuli a oprázime dosklovitou. Pridáme umyťu ryžu, posypeme koreninami, majoránkou, podlejeme vodou a dusíme domäkkou. Keď je ryža mäkká, pridáme pečienku a po povrchu posypeme nadrobno posekanou petržlenovou vňaťou.

ORECHOVÉ MEDOVNÍCKY. Rozpočet: 400 g hladkej múky, 120 g medu, 160 g práškového cukru, 60 g masla, 1 kávová lyžička prášku do pečiva, 1 kávová lyžička sedy bikarbóny, orechy na ozdobenie.

Všetky prísady okrem orechov spracujeme na doske na hladké cesto, prikryjeme čistou utierkou a necháme odpočívať asi 2 hodiny. Potom ho rozvaľkáme na hrubku 1/2 cm a formičkou vykrajujeme rôzne tvarov. Poukládame na vymastený plech, potrieme rozľahlaným vajcom, ozdobíme polovicou vlašského orecha, a v dobre vyhriatej rúre upečieme dozlatista.

ORECHOVÉ MESIAČIKY. Rozpočet: 50 g hladkej múky, citrónová kôra, 100 g práškového cukru, 100 g mletých orechov, na hrot noža mletej škorice, 2 žltky, 50 g hrozienok.

Citrónová poleva: 150 g práškového cukru, 1 lyžica horúcej vody, 3 lyžičky citrónovej šťavy.

Na dosku preosejeme múku, pridáme posúšanú citrónovú kôru, cukor, zomleté orechy, škoricu, žltky, posekané brozienky a vypracujeme cesto. Potom na pomúčenej doske cesto vyvalkáme a formičkou vykrajujeme mesiačiky. Poukládame ich na vymastený plech a upečieme vo vopred vyhriatej rúre. Ešte tepľe ich potrieme citrónovou polevou.

SALÁT.

SALÁT Z ČERVENÉHO ZELÍ NA VÍNE. Rozpočet: 500 g červeného zelí, 2 dl bieleho vína, 30 g slaniny (uzené), 3 lžičky cukru, 1 cibule, sůl. Očistené, jemne nakrájené zeli osolíme, pridáme pokrájenou cibuli, podlijeme

me vinem a dusíme. Slaninu nakrájenou na veľmi drobné kostičky rozpustime, zalijeme štávou z dušeného zelí, promícháme a nalijeme zpäť na zelí, ktoré ještě podľa chuti prialadíme.

STĚRBÁKOVÝ SALÁT. Rozpočet: veľká hlávka štěrbáku, 1 vajce, 30 g tvrdého sýra, 1 žemľa, lžíce oleja, 1 citrón, 2 stroužky česneku, pepř, sůl.

Zemli od minulého dne nakrájame na drobné kostičky a v troubě na páni s olejem smíchaným s česnekom utreným se solí opečeme tak, aby žemľa chrupala. Kdybychom ji pekli dôležite, česnek by zhořkl. Očistený a opraný štěrbák roztrháme na drobnější kousky, vložíme do mísy, osolíme, opepříme, okyselíme, zasypeme sekáným vejcem, strouhaným sýrem a kostkami opečené žemle a dobře promíchaný ihned podáváme, aby houska nezvlhla.

SETŘÍME V KUCHYNI

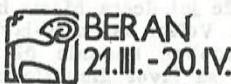
LEPENICE. Rozpočet: 500 g brambor, 250 g kyselého zelí, kmín, 2 lžíce sádla, 1 malá cibule.

Brambory oškrábeme a opláchneme. Zalijeme vaříci osolenou vodou a vaříme domäkkou. Kyselé zeli překrájíme na menší kousky a dusíme na cibulce na sádlo. Uvařené horké brambory rozmačkáme a vložíme do nich kyselé zeli, napřed dušené. Podáváme maštěné sádlem se škvarky.

HVĚZDY O NÁS

Nějaký nepříjemný zážitek tě vyvede z míry natolik, že ztratíš chut k práci i k životu. Ale čas všechno léčí a jistě i ty se ze všeho vzpamatuješ. Neobracej se zády k lidem, kteří ti chtějí v těžkých chvílích pomoci, i když teď zrovna jsi nejraději sám. Společnost dobrých přátel může být lékem na tvé trápení.

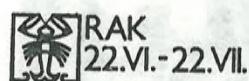
Jsi plný energie, a budeš ji teď doopravdy potřebovat. Ceká na tebe plno práce jak v zaměstnání, tak i doma, kde se konečně musíš pustit do dlouho odkládaných úprav a zařizování bytu. Je to nejlepší doba na takové práce, tím spíše, že na dočasné investice budeš moci věnovat nějaký neočekávaný příjem.

Máš plnou hlavu osobních starostí a komplikací v rodinném životě, způsobených nemocí někoho blízkého, který teď více než kdykoliv potřebuje tvou péči a starostlivost. Všechny ostatní plány musí jít stranou. Nebudete to ostatně trvat věčně a jistě pak donohniš to, co v nejbližších dnech zanedbáš.

Co bys řekl krátké dovolené na lyžích nebo jinak vyplněné fyzickou aktivitou? Tvoje sedavé zaměstnání a špatný stav nervů v poslední době jsou varovným signálem, že ve své životosprávě musíš něco změnit. Zmíněná dovolená by jistě nebyla špatným počátkem nového způsobu života.

Ziješ trochu jako v neskutečném světě, snažíš se izolovat se od reality, která není vždycky nejlehčí a nejpříjemnější. Budeš se však muset odtrhnout od televizní obrazovky a vlastních představ a podívat se problémům přímo do očí. Nenamlouvej si, že to nedokážeš — jistě máš vše sily a schopnosti, než si myslíš.

Finanční potíže, které se za tebou táhnou už od vánoc, na začátku měsíce vyvrcholí. Pak ale dojde k přiznivému obratu — nějaký neočekávaný příjem nebo výhra ti pomůže překonat nehorší. Nauč se však žít s tužkou v ruce a počítat, aby se kalmita neopakovala. Máš totiž značný sklon k lehkomyšlnosti, zejména ve finančních otázkách.

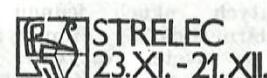
Známost ze silvestrovského bálu se zdářně rozvíjí. Zdá se, že to bude něco více než příležitostný flirt. Než se však skutečně vážně zaangažuješ, pomysli, zda v různých klipcích a zlomyslných poznámkách vašich známých není zrno pravdy. A nezapomeň, že kromě srdečních problémů máš ještě jiné povinnosti!

Nový rok nezačal příliš dobře, v práci převládala nervozita a nejistota, co bude dál. Zdá se, že se situace poněkud uklidnila a můžeš začít plánovat do budoucího. Rozmysli si, zda máš své plány spojit s dosavadním pracovištěm, nebo zda nemáš raději pomyslet na něco nového, co by ti poskytlo větší možnosti rozvoje.

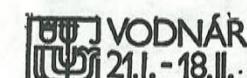
V nadcházejícím měsíci tě čekají nepříjemné problémy. Sef jen čeká na příležitost, aby se do tebe mohl pustit. Dávej si pozor, abys mu neposkytl záminku. I jinak budou patrný, jinak se nevyhneš potížím — autonehodě, zlamané noze na náledí nebo hádce s partnerem. Podaří-li se ti ten neštastný měsíc v pořádku přečkat, dál už to půjde lépe.

Máš kolem sebe mnoho nejdřívých, kteří ti závidí tvé úspěchy — v práci, ve společnosti, v lásce. Neposlouchej jejich jedovaté řeči a ber všechno s úsměvem. Když se jim nepodaří vyvěst tě z míry, přestane je to bavit a dají ti pokoj. Pozor na možné nachlazení — i lehká infekce ti může přinést těžší komplikace.

Dobrý měsíc pro ty, kteří chtějí investovat nebo začít samostatné podnikání. Naskytne se možnost získat poctivého společníka s větší hotovostí, což usnadní start. Budeš tomu ovšem muset věnovat mnoho pozornosti, úsilí a času, což vyvolá výčitky tvé rodiny, že je zanedbáváš. První zisk však rodinné ovzduší vyjasní.

Tvoje neustálá nejistota a váhání v každé otázce nemohou přinést nic dobrého. Ukvapenosť škodí, ale nerohodnost je ještě horší. Nezměníš-li se, uteče ti před nosem každá dobrá příležitost — postup v práci, hezká dívka, možnost výdělku. Začni konečně věřit ve vlastní síly a schopnosti a uvidíš, že výsledek se dostaví!

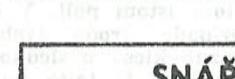
NÁŠ TEST

MÁTE KONDÍCIU?

Zadýchate sa pri väčšej námahe, alebo sa cítite celkom добре? Otestujte sa, či máte dobrú telesnú kondíciu.

- Je pondelok ráno, zvoní budík. Ako sa cítite? a) Som na smrť unavený(á) a vstanem len s odporom ...3; b) Prevrátim sa na druhý bok a spím ďalej...0; c) Hned sa preberiem a vyskočím z posteľe...6.
- Ako sa stravujete? — a) Jem len plnohodnotnú stravu...6; b) Obrobujem domácu stravu a schutí si zamaškrtím...0; c) Zjem hocičo...2.
- Co robíte pre svoju kondíciu? — a) Pravidelné navštěvujem športový klub...6; b) Občas si zacievím...3; c) Takmer nič...0.
- Máte sa dostat do vyššieho poschodia. Použijete výťah, alebo idete po schodoch? — a) To závisí od mojej nálady...2; b) Idem po schodoch...6; c) Uprednostním výťah...0.
- Pociťujete často únavu? — a) Nie...6; b) Občas...3; c) Ano, aj pri najmenšej námahe...0.
- Máte nejaký zlozvyk, ktorý škodí vášmu zdraviu? — a) Áno, fajčím...3; b) Nie, zjedem zdravou...6; c) Rád(a) maškrtem...0.
- Držíte diétu, aby ste schudli? — a) Z času na čas, najmä po sviatkoch...4; b) Vždy jedávam málo...6; c) Ano, ale zvyčajne ju nedokončím...0.
- Ako často bývate chorý(á)? — a) Raz, dva razy do roka...3; b) Prakticky nikdy...6; c) Viac raz do roka...0.

DO 13 BODOV: Sport je pre vás příliš namáhavý. Namiesto streďosti užívate život plnými duškami. Radi si pospíte a urobíte si doma pohodlie. Malí by ste sa zamysliet nad tým, prečo vás konácia „necháva v štichu“. Nemusíte byt práve športovcom, ale trochu tréningu by vám nezaškodilo. Začnite tým, že častejšie necháte stát výťah a pojďte po schodoch. Alebo sa prinutíte k prevádzke na čerstvom vzduchu. Vyberte si taký druh športu, který vás bude tešit. Po troche námahy vám bude chutiť jedlo eště lepšie!

se vám o:

Ciňanovi — budeš konati cestu; mluviti s ním — obdržíš návštěvu. Cížkovi — žiješ mezi nevdělanými lidmi; cvrlikati ho slyšeti — přemoudřely tě bude nuditi svými radami. Clunu na vodě plujícim — láká tě nová láska; v něm jeti — nestálá věrnost; potopeném — ztráta rozvíjející se lásky. Clověku šťastném — bohatství; spícím — malé radosti; mnoha lidech — nepokoje; neznámém, který jí a pije — někdo ukládá o tvůj majetek; hezkém — zdraví; smutném — cizí neštěstí se tě dotkne; vousatém — máš sklon ke vzrušování se. Cmelákoví — radosť, blahobyt. Cokoládě — slast.

Coče: jisti ji — strach a starosti; variti ji — ujdeš neštěstí; přebírat ji — namáhavé práce. Ctverlyce (tanci) — dovedeš si zpříjemnit život. Ctyřspřízí — získáš čest a moc. Danich — budeš váženým mužem, váženou ženou. Dámské společnosti — chrán se klepů. Dámském střevíci — nevole, hádka. Dalekohledu — hledíš vstřík pěkné budoucnosti.

BB MLADUCHOU. Brigitte Bardotová bola v päťdesiatych a šesdesiatych rokoch jednou z najpopulárnejších filmových hviezd na svete. Nazývali ju vtedy "najlepším exportným tovarom Francúzska". BB bola nadanou herečkou — v takých filmovej ako Babette ide na vojnu alebo Viva Maria dokázala, že je nielen sexbombou, ale herečkou, ktorú treba vysoko ceniť. Asi pred 15 rokmi BB definitívne odišla z filmu. Usadila sa vo svojom dome v St. Tropez so 40 mačkami, 7 psami, štyrmi kozami a somárom. Začala energicky bojovala v obrane zvierat, domáčich a divokých, ktorým hrozi záhuba. Zdalo sa, že tak bude do konca jej života.

Nebola však šťastná. Keď končila 50 rokov, povedala: "Viem, že opravdivá láska neexistuje. Niekoľko ležíem v posteli a celé noci pläčem. Iba zvieratá ma ne-sklamali." Totiž súkromný život slávnej hviezdy neboli vydarený. Mala len 19 rokov, keď sa vydala za svojho "objaviteľa", režiséra Rogera Vadima. Toto manželstvo, podobne ako i ďalšie, trvalo krátko. Druhým manželom Brigitte bol herec Jacques Charier, s ktorým mala syna, tretím nemecký milionár Guntner Sachs. Potom BB žila s brazílskym milionárom Pignatarim, po ňom mala niekoľkých priateľov za ktorých sa nevydávala. A zrazu 57-ročná exhviedza sa zoznámila s mladším o 7 rokoch Bernardom d'Ormalom. Vypukla veľká láska. Spolu navštívili Nórsko, kde býva jej syn. Tam vraj uvideli malý vidieky kostolík a náhle sa rozhodli... zo-sobášiť! Svedkami ich sobáša boli náhodní ľudia: kostolník a mestný taxikár. „Lifting je zákrok, ktorý omladzuje tvár — povedela BB — ja som prežila lifting srdca!"

VLKODLACI. V jednom z anglických cirkusov ukazují novou senzaciu: za zvuku bubenů na aré-

nu vbihají dvě divné stvoření. Mají normální lidské telo v bílých oblecích, ale obliečaj jim po-rústá hustá zvířecí srst. V ni se blískají lidské oči a bilé zuby.

Ta divná stvoření, ktorá některí lidé pokládají za vlkodlaky, jsou dva mexičtí chlapci, 14-letý Larri a 9-letý Danni Gomezovi. Oba se narodili s hustou srstí na celém tele, predovším na obličeji. Rozmar prirody? Genetická deformace? Srst se nedá žiadnym způsobem odstranit, po holení vyrústá ještě hustší.

Chlapci se ujala organizace na obranu dětí, která tvrdí, že veřejné ukazování jejich neštěsti je nemorální a odsouzenohodné. Protestu bylo tolik, že cirkus, ktorý měl vystupovat v Blackpoolu celou sezónu, musel vyškrtnou jejich výstupy z programu.

Chlapci s tím naprosto nejsou spokojeni. Tvrdí, že v cirkuse jim bylo dobré. A jestli je nepřijme jiný cirkus, budou se muset vrátit do Mexika, do chudé vesničky, kde přetím žili.

AUTOMOBILOVÉ ZÁVODY FORMULE 1 sú typický mužský, nebezpečným sportom. Našla sa však žena, ktorá souperí s nejslavnějšími závodními řidiči, tak slavnými ako Prost, Senna nebo Mansell. Jmenuje sa Giovana Amatičová, je ji dvacet deväť let a pocházi z bohaté rímskej rodiny. Jej otec byl jedným z nekorunovaných kráľov italského kina. Giovanu už ako dítě zahrala automobil. Osmiletá holčička tajně brala otci kľúčky od auta, běžela do garáže a sama se pokoušela rozluštit tamníství auta a motoru. Byla to její nejvčetší vásen, ačkoliv ji rodiče nutili raděj hrát na klavír, což je dnes ostatně jejím druhým koníčkem. Nejprve jezdila na motocyklech, potom přestoupila na závodní automobily a dnes startuje v nejtěžších závodech. „Ulice velkých měst jsou daleko nebezpečnější než závodní dráhy," směje se Giovana, když ji někdo varuje před nebezpečím automobilových závodů. Její automobilovou vásen nezměnila ani tragická smrt jejího otce, který se zabil v autonehodě.

STRIEDANIE RASTLÍN. Existujú mnohé druhy rastlín, ktoré by sme nemali príliš pestovať za sebou na tom istom poli. V opačnom prípade úroda týchto rastlín výrazne klesá následkom tzv. únavy pôdy. K tejto únave nedochádza vďaka striedaniu rastlín. Niektoré druhy rastlín si vyžadujú nasledujúce prestávky v pestovaní: slnečník a lan — 4–6 rokov, vikokveté rastliny s

drobnými semenami 4–5 rokov, repa, kímena repa 4–6 rokov, strukoviny 1–3 roky, pšenica a jačmeň — 1–2 roky, zemiaky — 2 roky.

smrti. "Musíme im pomôcť, ešte energickejšie, ako sa to robí do siah" — volala na celý svet Audrey (na snímke).

AUDREY V KRAJINE SMRTI.

Bola jednou z najčarovnejších filmových hviezd. Pamätame sa na ňu z takých filmov ako Rímske prázdniny (za túto úlohu došla Oscara) a Raňajky u Tiffanyho, obdivovali sme ju ako Elizu Doolittleovú v My Fair Lady alebo filigránsku Natašu v americkej verzii Vojny a mieru. Audrey Hepburnová sa v skutočnosti volá Edda Hepburn van Heemstraová, je totiž Holanďanka. Ako mladé dievča prežila vo svojej domovine okupáciu, dokonca sa zúčastnila odbojového hnutia. Potom sa učila v baletnej škole. Pre film ju objavila spisovateľka Collete, ktorá hľadala herečku pre hlavnú úlohu vo filmovej verzii svojho románu Gigi. Potom Audrey hrala v divadlách v Londýne a New Yorku, v roku 1953 režisér William Wyler "ju uniesol" do Hollywoodu.

Andrey Hepburnová prestala hrať vo filme pomerne skoro, keď ešte mohla dosahovať úspechy na striebornom plátnie, a choci už nebola mladým dievča. Už roky sa venuje veľmi štachetnej misii: ako predstaviteľka, UNICEF navštěvuje rôzne oblasti, kde sú najviac ohrozené deti. Bola už v niekoľkých afrických krajinách, ktoré postihlo sucho a hlad, kde pomáhala v organizovaní pomoci pre hynúce deti.

"Afrika zmenila môj život" — hovorí Andrey Hepburnová. „Som šťastná, keď aspoň trochu môžem pomôcť tým najnešťastnejším." Naposledy bola v Somálsku, ktoré urobilo na ňu strašný dojem, najmä pohľad na deti umierajúce od hladu. Umrela tam už 100 000 ľudí a dva milióny žijú na hranici hladovej

NEŠTASTNÁ HVIEZDA. Prednedávnom uplynulo 15. výročie smrti opernej speváčky Márie Callasovej. Zároveň v Taliansku vychádza kniha od Marie de Stefanovej „Callasová, moja priateľka."

Kniha ukazuje portrét slávnej, ale veľmi nešťastnej a komplikovanej ženy Márie — pravým menom Kalageropoulosová — prežila veľmi nešťastné detstvo. Matka, Evangelia, nikdy jej nedarovala, že bola dievča. Chcela totiž mať syna, preto favorizovala jej staršiu sestru. Sama Evangelia chcela byť herečkou, čo sa jej nepodarilo, a tak rozhodla, že jej dcéra Mária bude slávna. Veľmi skoro objavila hlas a hudobné nadanie Márie a odvtedy sa život dievča stal neustálou pracou. Musela celé hodiny cvičiť hru na klavír a spev. Bola pritom nepekná, krátkozraká a moletná.

"Popoluška" sa nešťastie dostala pod opateru výbornej učiteľky aténskeho konzervatória, Elviry de Hidalgo. Ako 17-ročnú angažovali už Máriu do opery v Aténach. Ani veľká hmotnosť jej nezabránila urobiť veľkú kariéru. V roku 1951 schudla sice 30 kg, ale začal ju trápiť strach, že strati hlas. Odiala sa berú jej vroty známe na celom svete, prerušované predstavenia...

Nevydarené bolo jej manželstvo s párom Meneghinim, ktorý jej veľmi pomohol urobiť kariéru. Bola šťastná až vtedy, keď nadzviazala styk s gréckym multimilionárom Onassisom. Túžila po vlastnej rodine, dokonca chcela nechat scénu. Ale Onassis jej nedovolil mať dieťa a nakoniec ju nechal a oženil sa s Jackie Kennedyovou. Nešťastná a zrútená Callasová si zvolila samotu vo svojom parížskom byte, kde umrela na srdce vo veku 44 rokov. Na snímke: Maria Callasová.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13, FAX,
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHÓW
I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS, 31-150 Kraków, ul. Św. Filipa 7,
tel. 34-11-27.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI.
WYDAWCA: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstępu Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Šternberg (redaktor naczelny), Józef Pivovarčík, Eva Matisová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojowska (tłumaczka).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková, Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia Chalupkova, Zenon Jersák, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lídia Mšalová, Anton Pivovarčík.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmuje redakcja Život w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia 30 listopada na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20 czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: 1 numer 3000 zł, kwartalnie — 9000 zł, rocznie — 36 000 zł.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Život w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wyżej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100 %

DRUK: Zakłady Graficzne „TAMKA”, S.A., Warszawa, ul. Tamka 3. Zam. 025

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo do skrótu.

Numer oddano do składu 4.1.1982 r.